

**«Han synes det er fint å møte foreldrene, ‘men litt skummelt
også’»**

Barn med etnisk minoritetsbakgrunn i barnevernet: En kvalitativ dokumentanalyse av
hvordan Høyesterett forstår og begrunner retten til samvær med biologiske foreldre

Ingrid Marie Wøien Svartdal og Leonora Hansen Ljone

MASTEROPPGAVE

Master i barnevern

Våren 2022

Det psykologiske fakultet

Institutt for helse, miljø og likeverd (Hemil)

Forfatter: Ingrid Marie Wøien Svartdal og Leonora Hansen Ljone

Veileder: Ragnhild Hollekim

Sammendrag

Formålet med studien er å undersøke hvordan Høyesterett forstår og begrunner retten til samvær med biologiske foreldre, når det gjelder barn med etnisk minoritetsbakgrunn i barnevernet. Videre skal vi undersøke hvilke vurderinger som blir foretatt i henhold til barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet. Samt skal vi undersøke hvordan barnets stemme fremkommer i dommene, og vurderinger Høyesterett har gjort seg knyttet til barnets rett til medvirkning.

Studien er en kvalitativ dokumentanalyse av 17 Høyesterettsdommer fra 1994 til 2021. Vi har valgt å bruke en kombinasjon av innholdsanalyse og tematisk analyse som vår analysemetode.

Studien viser at Høyesterett begrunner retten til samvær med biologiske foreldre ved å vektlegge gjenforening som et viktig mål ved samvær. I våre funn fremkommer det at retten til samvær kan begrenses eller økes etter hvordan Høyesterett vurderer relasjonen mellom foreldre og barnet, barnets reaksjoner på samvær, barnets sårbarhet, barnets behov og barnets rett til kultur. Det fremkommer også at samvær med biologiske foreldre blir begrunnet for å ivareta den kulturelle tilhørighet til det enkelte barnet. Barnets beste er et viktig moment ved vurderingsprosessen for fastsettelse av samvær. Funnene viser at barnets egen stemme har fått lite vektlegging i dommene, og at de fleste barn har fått oppnevnt sakkyndige, som taler på vegne av barnet. Dette er viktige funn som vi håper kan øke bevisstheten rundt hvordan man vurderer barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet, samt barnets medvirkning i Høyesterettsdommer om samvær.

Nøkkelord: Samvær, etnisk minoritetsbarn, kultur, barnets stemme, Høyesterettsdommer, barnevern og dokumentanalyse

Summary

The purpose of this study is to investigate how the Supreme Court of Norway understand and justify contact right with biological parents, regarding ethnic minority children in the child welfare system. The study investigates the assessments regarding children`s rights to culture, language, religion and ethnicity. We will also focus on how the voice of the children in the Supreme Court cases is presented and understood when it comes to children`s right to participation.

The study is a qualitative document analysis of 17 cases from the Supreme Court of Norway, from 1994 and until 2021. The method of analysis utilized in this study is a combination of content and thematic analysis.

The study shows that the Supreme Court of Norway justifies the contact right with biological parents by emphasizing reuniting as an important purpose. Our findings show that the contact right between children and parents can be limited or increased, depending on the relationship between parents and children, children`s reactions regarding togetherness with their parents, children`s vulnerability, children`s needs, the child`s best interests and children`s rights to culture. It also appears that contact with biological parents is justified in order to safeguard the cultural affiliation of the individual child. The consideration of the child`s best interests stand out as an essential part of the assessment of contact right. The findings show that the child`s own voice has received little emphasis in the judgements, and that most children have had experts appointed to speak on behalf of the child. These are important findings that we hope can increase awareness as regards to children`s right to culture, language, religion and ethnicity and children`s participation in the Supreme Court rulings regarding contact rights.

Keywords: Contact rights, ethnic minority children, culture, children`s voice, The Supreme Court of Norway, child welfare service, document analysis

Forord

Det er nesten uvirkelig at vi er ferdig med denne oppgaven etter omtrentlig ett års arbeid. Ideen til masteroppgaven fikk vi gjennom vår interesse for barnevernssaker innenfor det juridiske felt, og ønsket å fordype oss i dette ytterligere. Gjennom dette året har vi fått muligheten til å fordype oss innenfor dette temaet, og er et viktig område å belyse. Arbeid med masteroppgaven har vært spennende og interessant, men på samme tid har det vært en veldig hektisk, tung og lærerik prosess. Vi er stolte og glade for at vi har kommet i mål med denne oppgaven.

En god støttespiller for denne oppgaven har vært vår veileder, Ragnhild Hollekim, som har veiledet oss med stødig hånd fra start til slutt. Takk for gode, grundige tilbakemeldinger, konstruktiv kritikk og inspirasjon. Oppgaven ville ikke vært den samme uten deg.

Takk til alle rundt oss som har vært tålmodige, gitt oss gode råd og vært gode støttespillere og vist oss forståelse for at vi ikke har vært så lett tilgjengelig dette året. Vi skal ta igjen den tapte tiden. Videre har lunsj på vår prefererte skriveplass med en god samling av medstudenter vært uvurderlig viktig for både ve og vel.

Bergen-Alrek Helseklynge, 19. Mai 2022

Ingrid Marie Wøien Svartdal

Leonora Hansen Ljone

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	3
1.3 Oppgavens videre oppbygning	3
2.0 Det rettslige grunnlaget for samvær, kulturelle rettigheter og medvirkning	4
2.1 Særlige bestemmelser for samvær, kultur og medvirkning	4
2.1.1 Samvær	4
2.1.2 Kultur.....	4
2.1.3 Medvirkning	5
2.2 Barnevernlovens formål og fire grunnleggende prinsipper	5
2.2.1 Legalitetsprinsippet	5
2.2.2 Barnets beste.....	6
2.2.3 Det mildeste inngreps prinsipp	6
2.2.4 Det biologiske prinsipp.....	7
3.0 Høyesterett og EMD	7
3.1 Høyesterett.....	7
3.2 Behandlingen i Høyesterett.....	8
3.3 EMD og norske barnevernssaker	8
4.0 Begreper og teoretisk forankring	9
4.1 Samvær.....	10
4.2 Tilknytning.....	12
4.2.1 Omsorgskompetanse og barnets sårbarhet.....	13
4.3 Barns rett til medvirkning og deltakelse.....	15
4.3.1 Historisk blick på utviklingen av syn på barn, barndom og medvirkning	15
4.3.2 Premisser for medvirkning	15
4.4 Kultur og etnisk minoritet.....	16
4.4.1 Begrepsavklaring	16
4.4.2 Kulturperspektiv	17
4.4.3 Kulturkompetanse og kultursensitivitet	18
4.4.4 Kulturelle variasjoner i barnets behov for omsorg og tilknytningsformer	18
5.0 Forskningsgjennomgang	19
5.1 Samvær.....	20
5.2 Omsorgsovertakelse, samvær og fosterhjem	21
5.3 Etnisk minoritet	23
5.4 Etniske minoritetsbarn	24
5.5 Barnevernsarbeidere og sosialarbeidere: Barns rett til deltakelse	26
6.0 Metode	26
6.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming	28
6.1.1 Sosialkonstruksjonisme	28
6.1.2 Hermeneutisk metode	30
6.2 Bakgrunn for valg av metode	30

6.3	Kvalitativ dokumentanalyse.....	30
6.3.1	Kvalitativ dokumentanalyse	30
6.3.2	Kvalitativ dokumentanalyse av Høyesterettsdommer.....	31
6.3.3	Søk og avgrensning av datamaterialet	31
6.3.4	Analyse.....	33
6.3.5	Utvikling av kategorier.....	34
6.4	Kvalitet i kvalitativ forskning	35
6.4.1	Gyldighet og pålitelighet	36
6.4.2	Overførbarhet	36
6.4.3	Forskere selvrefleksivitet.....	37
6.4.4	Forskningsetikk	38
7.0	Presentasjon av funn.....	40
7.1	Våre funn i kategorier	40
7.2	Kjennetegn ved dommene	40
7.3	Lovhjemler og vurderingstema knyttet til samvær i Høyesterettsdommer.....	41
7.3.1	Lovhjemler ved samvær	41
7.3.2	EMD knyttet til samvær og tilbakeføring til foreldre er et overordnet mål	42
7.3.3	Samvær skal ikke være negativt for barn.....	44
7.3.4	Når samvær må begrenses	45
7.4	Kontakt med biologiske foreldre	46
7.4.1	Foreldres evne til å sikre gode samvær.....	46
7.4.2	Psykiske problemer, vold eller rusproblematikk	48
7.5	Barnet og samvær.....	49
7.5.1	Barnets sårbarhet	49
7.5.2	Barnets reaksjoner etter samvær	50
7.5.3	Barnets behov	52
7.5.4	Barnets tilknytning	54
7.5.5	Lojalitetskonflikt	57
7.6	Kultur og samvær.....	58
7.6.1	Rettslig grunnlag for barns rett til kultur, språk, etnisitet og religion	59
7.6.2	Kultur.....	60
7.6.3	Etnisitet.....	64
7.6.4	Språk.....	66
7.6.5	Religion	67
7.7	Barnets egen stemme og medvirkning	67
7.7.1	Når barnets egen stemme kommer frem i dommene	69
7.7.2	Barnets beste som begrep blir stadig henviset til i forhold til samvær og medvirkning	69
7.7.3	EMDs rettspraksis.....	71
8.0	Drøfting.....	72
8.1	Samvær når barn har en annen kulturell bakgrunn	72
8.1.1	Gjenforeningsmålet	72
8.1.2	Barnet og biologiske foreldre	74
8.1.3	Samværskompetanse	77
8.1.4	Kultur og samvær	80
8.2	Medvirkning når barn har en annen kulturell bakgrunn.....	83
8.2.1	Barnets beste som førende prinsipp.....	83
8.2.2	Bli barna hørt om spørsmål knyttet til kultur?.....	85
8.3	Betydningen av EMD.....	87
9.0	Oppsummering.....	88
9.1	Studiens viktigste funn.....	89

9.2 Studiens styrker og begrensinger	90
9.3 Implikasjoner for videre forskning	91
10. Litteraturliste	93
11. Vedlegg.....	99
<i>Oversikt over Høyesterettsdommer</i>	<i>99</i>
<i>Tabell 1. Generell informasjon</i>	<i>101</i>
<i>Tabell 2. Informasjon om dommene</i>	<i>102</i>
<i>Tabell 3. Rettslig grunnlag.....</i>	<i>105</i>

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I 2020 bodde det i underkant av 8 000 barn i fosterhjem i alderen 0-17 år (Statistisk sentralbyrå, 2020). Etniske minoritetsbarn i fosterhjem har ulike historier, og plasseringsgrunnlaget til omsorgsovertakelsen kan variere i stor grad (Proba samfunnsanalyse, 2017, s. 6). (Bufdir, u.å) belyser en slik historie som baserer seg på fortellinger til ekte barn i lignende alder. Faride er 16 år, foreldrene hennes har etnisk minoritetsbakgrunn. I oppveksten har hun hatt det vanskelig. Faren har vært lite tilstedeværende, og moren har slitt med mye sykdom. Faride har hatt mye ansvar, blant annet for sine søsken, og har ikke fått mye støtte til å ta vare på seg selv. Hun trenger en fosterfamilie med et åpent menneskesyn, som er åpen for andre kulturer og religioner. Det er nødvendig at fosterhjemmet tilbyr Faride støtte og hjelp knyttet til samværet mellom sine biologiske foreldre (Bufdir, u.å).

Samvær etter omsorgsovertakelse fastsettes av fylkesnemnda, men barnevernstjenesten kan utvide samværsomfanget. § 4-19 i barnevernloven om retten til samvær med barn og foreldre skal etter *Rutinehåndbok for kommunens arbeid med fosterhjem* knyttes opp til Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 8, som omhandler at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 313).

Omsorgsovertakelse er i utgangspunktet midlertidig (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 319). De seneste årene har Norge mottatt kritikk vedrørende barnevernssaker, på grunnlag av at foreldrene mener det har vært brudd på artikkel 8 i EMK. Sakene omhandler blant annet begrenset samvær mellom barn og biologiske foreldre, og at gjenforeningsmålet ikke er vektlagt godt nok (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020). «Så langt er det kommunisert 43 saker om barnevern mot Norge, og Norge er domfelt i totalt 14 saker» (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2021). Saken Abdi Ibrahim mot Norge er en av sakene som har blitt behandlet i EMD, der EMD vurderte at Norge hadde krenket klagerens rett til familieliv (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2021). I denne sammenheng har EMD understreket at myndigheter har ansvar for å jevnlig vurdere samvær, noe som også er blitt belyst av Høyesterett. På bakgrunn av føringer fra Høyesterett og EMD skal samværsreglene endres (Barne- og familiedepartementet, 2021).

Barnevernsansatte i Norge skal på bakgrunn av dommene i EMD gjennomføre kurs som omhandler saker i Høyesterett og EMD (Rød, 2020). Ansvarlig redaktør for Fontene, Solfrid

Rød, deltok på kurs med barnevernsansatte, der følgende nøkkelord var sentrale: «gjenforeningsmålsettingen, retten til respekt for familieliv, barnets beste, tilbakeføring, samvær, tilsyn og forholdsmessighetsvurdering» (Rød, 2020). Advokat Holth beskriver at det er behov for at barnevernsansatte i større grad dokumenterer deres vurderinger om plassering av barn utenfor hjemmet, og viser deres forståelse for betydningen av familiebånd (Rød, 2020). I en studie fra Gerdts-Andresen (2020, s. 126) kom hun med eksempler på en slik dokumentasjon og hva det vil innebære for barnevernet. Ved en omsorgsovertakelse påpekte hun at hvis fylkesnemnda i større grad hadde begrunnet og definert plassering av barnet og varigheten på plasseringen, mente hun at det ville stilt høyere krav til barnevernstjenestens faglige vurderinger og oppfølging. I henhold til at de har lovmessig plikt til å vurdere sakene kontinuerlig. Hun viste til at barnevernstjenesten skal jobbe for å nå målet om tilbakeføring til biologiske foreldre (Gerdts-Andresen, 2020, s. 151). Det blir påpekt at samvær i de fleste fylkesnemndsvedtak fremstod som sterk inngripende i forhold til fastsettelsen av samvær, samt varigheten. Hun mente at vurderingene fremkommer tilfeldig, og at det ikke blir vist til begrunnelser for hvorfor samværet ble regulert så sterkt (Gerdts-Andresen, 2020, s. 153).

I Aarset og Bredal (2018, s. 134-135) sin studie fant de mangel på særlige henvisninger som omhandlet ivaretagelse av kultur i fylkesnemndssaker, samt belysning om plasseringstedet ivaretok den kulturelle tilhørigheten, og at når det blir nevnt er det ved generelle formuleringer. Proba samfunnsanalyse (2017, s. 6-7) beskrev at en måte å ivareta kontinuitet i kultur på er å sette inn tilbud om tiltak, slik at barnet kan få en positiv opplevelse av ens egen bakgrunn og bevare sitt språk. Videre at det er økt behov for at norske fosterhjemsforeldre får mer veiledning med tanke på utfordringer og dilemmaer, som kan ta sted ved omsorg for barn med etnisk minoritetsbakgrunn (Proba samfunnsanalyse, 2017, s. 6-7).

Barnets medvirkning er et viktig vurderingsmoment ved fastsettelse av samvær i Høyesterett. I en undersøkelse fra Forandringsfabrikken (2021, s. 14-15) ble det vist til eksempler på betydningen medvirkning har for ulike barn. Det kom det frem at barn som fikk nok informasjon om samvær og som fikk bestemme, følte seg tryggere, mer verdt og nyttige enn barn som ikke fikk deltatt på vurderinger angående samvær (Forandringsfabrikken Kunnskapssenter, 2021, s. 14-15).

I løpet av vår bachelor- og masterutdanning er temaer vi finner interessante blant annet samvær, barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barnets rett til medvirkning. Viktigheten og

aktualiteten av spørsmål om samvær for barn i barnevernet er noe som utgjør en sentral del av bakgrunnen for vårt prosjekt. Videre er det interessant å undersøke hvordan Høyesterett forstår og vurderer temaene: samvær, barnets kultur og barnets stemme. Med denne studien ønsker vi å bidra med kunnskap om hvordan Høyesterett forstår og begrunner retten til samvær med biologiske foreldre med etniske minoritetsbarn.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Masteroppgaven har følgende problemstilling:

Barn med etnisk minoritetsbakgrunn i barnevernet: Hvordan forstås og begrunnes retten til samvær med biologiske foreldre, slik det fremkommer i Høyesterettsdommer fra 1994 til 2021.

For å svare på studiets problemstilling skal vi analysere 17 Høyesterettsdommer og svare på følgende forskningsspørsmål:

- *Hvilke vurderinger fremkommer knyttet til barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet i saker om samvær med barn med etnisk minoritetsbakgrunn?*
- *På hvilken måte fremkommer barnets stemme i disse dommene, og hvilke vurderinger gjør Høyesterett seg knyttet til barnets rett til medvirkning?*

1.3 Oppgavens videre oppbygning

Vår studie er delt inn i ni kapitler. Etter innledende kapittel, vil vi i *kapittel 2* redegjøre for det rettslige grunnlaget som inkluderer de viktigste lovhjemplene for vår oppgave i forhold til samvær, barnets kulturelle rettigheter og medvirkning. *Kapittel 3* omhandler Høyesterett og EMD som et beslutningsorgan. I *kapittel 4* vil vi ta for oss relevante begreper og teoretisk forankring for vår oppgave. I *kapittel 5* skal vi belyse sentral forskning på feltet, som omhandler empirisk forskning om samvær, etnisk minoritet og barns medvirkning. I *kapittel 6* redegjør vi metodevalg og analyse, herunder valg av vitenskapsteoretisk tilnærming, og etikk. I *kapittel 7* skal vi presentere funnene fra datamaterialet vårt som består av 17 Høyesterettsdommer fra 1994-2021. Drøftingen vil bli presentert i *kapittel 8*, der vi diskuterer de viktigste funnene i lys av studiens teoretiske forankring og relevant forskning på feltet. Avslutningsvis, i *kapittel 9* blir oppgavens viktigste funn oppsummert samt at vi reflekterer rundt oppgavens styrker og begrensinger, til slutt vil vi vise til implikasjoner for videre forskning.

2.0 Det rettslige grunnlaget for samvær, kulturelle rettigheter og medvirkning

I dette kapittelet redegjør vi for det rettslige grunnlaget for denne oppgaven, som inkluderer særlige bestemmer som omhandler samvær, barnets kulturelle rettigheter og barnets rett til medvirkning, som er nedfelt i barnevernloven, Grunnloven, FNs barnekonvensjon og Menneskerettighetsloven. Lovparagrafene vi introduserer belyser en del av det rettslige grunnlaget i Høyesterettsdommene i utvalget vårt.

2.1 Særlige bestemmelser for samvær, kultur og medvirkning

2.1.1 Samvær

Samvær blir regulert i blant annet barnevernloven §§ 4-15, 4-16 og 4-19. Det er viktig å presisere at dommene vi har tatt utgangspunkt i forholder seg til barnevernloven av 1992, før nye lovendringer trer i kraft. Etter en omsorgsovertakelse der barnet blir plassert på institusjon eller i fosterhjem, har barnevernet et ansvar for oppfølging av samvær som skal være i henhold til barnets beste. I saker som omhandler samvær har barnet og foreldrene rett til samvær med hverandre, og målet er at barnet skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre hvis forholdene tilsier det (Barnevernloven, 1992d, § 4-19).

2.1.2 Kultur

Kultur blir regulert i barnevernloven og FNs barnekonvensjon. De relevante paragrafene og artiklene går ut på at når et barn blir plassert utenfor hjemmet, er det særlig viktig at kulturen til det enkelte barnet blir ivaretatt. På den måten oppnår man at barnet får kjennskap til sin kultur, religion og språk. Dette blir regulert i artikkel 30 (FNs, 1989b) og artikkel 20 tredje avsnitt i FNs barnekonvensjon (FNs, 1989a). I tillegg til barnevernloven § 4-15 (1992e). I FNs barnekonvensjon artikkel 30 utdypes det at hvis man tilhører en minoritet eller urbefolkning skal man ikke nektes å leve i «pakt med sin kultur, bekjempe seg til og utøve sin religion eller bruke sitt eget språk» (FNs, 1989b). Det fremkommer i artikkel 20 tredje avsnitt i FNs barnekonvensjon at hvis barnet blir omplassert i fosterhjem eller utenfor sitt eget hjem, skal barnets kulturelle tilbørighet sikres. Videre skal man finne løsninger som tar tilbørighet hensyn til dette, så lenge det er ønskelig (FNs, 1989a). Barnevernloven § 4-15 (1992) har lignende ordlyd om at man skal ta hensyn til omplasseringsstedet. Det fremkommer at det er ønskelig at man bør ta tilbørighet hensyn til kontinuiteten ved barnets kultur. De følgende paragrafene ser vi utgjør et viktig moment ved oppgaven vår, og at det danner grunnlag for vurderingsprosessen i Høyesterettsdommene.

2.1.3 Medvirkning

Barnets rett til medvirkning og hva som er barnets beste blir regulert i følgende lovbestemmelser: FNs barnekonvensjon artikkel 12, Grunnloven § 104 og barnevernloven §§ 1-6, 4-1 og 6-3 (Prop. 169 L, 2016-2017). Disse lovbestemmelsene definerer hva barnets rett til medvirkning innebærer og hvorfor dette er viktig. Samlet sett handler det om at man skal gi barnet mulighet til å uttale seg og bli hørt. Fra og med et barn har fylt 7 år kan de få lov til å uttrykke sine meninger, etter sin alder og modenhet. Fra de er 15 år kan de få lov til å være part i egen sak (Barnevernloven, 1992a, § 6-3). I FNs barnekonvensjon artikkel 12 blir også barnets mening og retten til å bli hørt stadfestet (FNs, 1989c). Videre i § 4-1 blir barnets beste regulert som er nevnt tidligere i kapitlet (Barnevernloven, 1992b, § 4-1). Vi ser at barnets beste utgjør et viktig vurderingsmoment ved justering av samvær i Høyesterettsdommene.

2.2 Barnevernlovens formål og fire grunnleggende prinsipper

Barnevernet er en tjeneste som skal hjelpe barn og familier. Barnevernstjenesten følger blant annet barnevernloven, som er bygd opp av noen viktige prinsipper som vil bli presentert i dette kapitlet: legalitetsprinsippet, barnets beste, det mildeste inngrepsprinsipp og til slutt biologiske prinsipper. De grunnleggende prinsippene ligger til grunn for ulike rettslige avgjørelser som blir fattet etter barnevernloven (Barnevernloven, 1992c), samt vurderinger i Høyesterettsdommene.

2.2.1 Legalitetsprinsippet

Ordlyden i Grunnloven § 113 omhandler legalitetsprinsippet og blir formulert følgende: «Styresmaktene må ha grunnlag i lov for å gripe inn overfor einskildemennesket» (Grunnlova, 1814a § 113). Det betyr at myndighetene eller staten ikke har lov eller ikke har rett til å gripe inn i menneskers liv uten at det er hjemmel i loven (Tveter & Kløvfjell advokatfirma, u.å-b). Barnevernloven anvender legalitetsprinsippet, i den grad at de ikke får lov til å gripe inn eller sette i gang tiltak uten at det er hjemmel i loven. Det har betydning for barnevernet og kan ses på i to ulike sammenhenger: For det første som nevnt er at barnevernet ikke kan sette i gang et tiltak uten at loven tilsier det, dersom man vedtar et tiltak uten lovgrunnlag er vurderingen ugyldig. For det andre er det et prinsipp som må tolkes, det vil si at inngripende tiltak må vedtas med forsiktighet (Tveter & Kløvfjell advokatfirma, u.å-b). Dette prinsippet kan knyttes til bestemmelsen om «retten til respekt for privatliv og familieliv» artikkel 8 i Menneskerettighetsloven. Den går ut på at man skal respektere

vedkommende sitt familieliv og privatliv. I tillegg til at det ikke skal skje noe inngripende tiltak fra myndighetene hvis det ikke samsvarer med loven, med noen unntak som ved kriminalitet eller når det gjelder helse og omsorg (Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), 1992, artikkel 8). Legalitetsprinsippet er førende og sentralt ved avgjørelser om omsorgsovertakelser.

2.2.2 Barnets beste

Definisjonen av barnets beste, og hva dette innebærer står regulert i barnevernloven § 4-1:

«Hensynet til barnets beste. Ved anvendelse av bestemmelsen i dette kapittelet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet»
(Barnevernloven, 1992b, § 4-1).

Prinsippet går ut på at man skal legge til rette for at barnets beste skal være et førende prinsipp når man skal vurdere ulike tiltak. Barnevernloven setter rammer for hvordan man skal vurdere dette prinsippet opp mot andre momenter. Det mest essensielle med dette prinsippet er at man skal iverksette tiltak som gjør minst skade på barnet, som er i samsvar med legalitetsprinsippet, mildeste inngrep og det biologiske prinsipp (Brynildsrud, 2019, s. 208-209). Vurderingene knyttet opp til barnets beste kan være utfordrende, fordi det kan være motstridende interesser i forhold til barnets og foreldrenes ønsker og meninger. I tillegg krever det en del skjønnsvurderinger og tolkning. Det er viktig at man vurderer hva som er til barnets beste, samt konsekvensene eventuelle tiltak kan få for barnet (Tveter & Kløvfjell advokatfirma, u.å-a).

2.2.3 Det mildeste inngreps prinsipp

Mildeste inngreps prinsipp omhandler at når man skal iverksette et tiltak bør det være minst inngripende for familien og barnet (Brynildsrud, 2019, s. 209). Det kan innebærer at man begynner med laveste tiltak, som hjelpetiltak i hjemmet, enn mer inngripende tiltak som omsorgsovertakelse. Prinsippet henger sammen med de tre andre om at det er viktig å overholde legalitetsprinsippet, barnets beste og biologiske prinsipp når man skal vurdere og iverksette et tiltak. Et unntak kan være hvis barnet lever under dårlige omstendigheter. Det

kan dermed være inngripende for barnet og familien der og da at barnet blir tatt ut av familien, men på lang sikt kan det være det beste for barnet (Brynildsrud, 2019, s. 209-210).

2.2.4 Det biologiske prinsipp

Dette prinsippet står ikke nedfelt i barnevernloven, men utgjør et verdimeslig utgangspunkt i henhold til rettslige avgjørelser og praksis. Det innebærer at det biologiske båndet mellom foreldre og barn, skal opprettholdes for å ivareta relasjonen. Prinsippet har vært omdiskutert, årsaken til kritikken er at enkelte ganger fremkommer det at foreldrenes interesse veier tyngre enn barnet sitt. Det biologiske prinsipp står oppført i Grunnloven, og i lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett eller som det også omtales som Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (Brynildsrud, 2019, s. 209).

3.0 Høyesterett og EMD

Dette kapitlet omhandler Høyesterett og EMD, herunder redegjørelse av deres funksjon, arbeidsoppgaver og behandling.

3.1 Høyesterett

Høyesterett ble åpnet i 1815 den 30.juni (Norges Høyesterett, u.å-d) , og er Norges øverste domstol (Norges Høyesterett, u.å-e). Det følger av Grunnlova § 88 at Høyesterett dømmer i siste instans. Videre er ordlyden i § 90 i Grunnlova som følger: «Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast» (Grunnlova, 1814b § 90). «Høyesterett behandler alle typer saker og er rikets øverste forfatningsdomstol, tvistedomstol og straffedomstol» (Norges Høyesterett, u.å-e).

Sakene som blir behandlet i Høyesterett er av prinsipiell karakter eller har vesentlig samfunnsmessig betydning (Øie, 2018, s. 19). Beslutningene som fattes av Høyesterett, påvirker og bidrar til rettsutvikling og rettsavklaring. Rettsoppfatningen og praksisen til Høyesterett er av betydning ved at den er førende for beslutninger og gjeldende rett i rettssystemet, domstolene i Norge og generelt i rettslivet (Norges Høyesterett, u.å-e).

3.2 Behandlingen i Høyesterett

Høyesterett aviser både etter muntlig og skriftlig behandling, hvert år aviser Høyesterett 110 til 130 dommer og kjennelser med muntlig behandling, og omtrentlig 2 000 skriftlige (Norges Høyesterett, u.å-c). For å få behandling i Høyesterett, både ved straffe- og sivile saker er det nødvendig med samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg for å få anket over dom i lagmannsretten i Høyesterett (Øie, 2018, s. 17). Samtykke skal «bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken avgjort i Høyesterett» (Øie, 2018, s. 17-19).

Det er et flertall av anker over lagmannsrettsdommer, men det er strenge rettslige vilkår for å få behandling i Høyesterett. Høyesteretts ankeutvalg behandler anker over kjennelser og beslutninger, og fungerer som en «silingsinstans» ved anker over dommer (Norges Høyesterett, u.å-b). Ankeutvalget som bestemmer om en anke får adgang i Høyesterett består av tre Høyesterettsdommere. Deres beslutning dannes på grunnlag av dokumentene som foreligger i sakene (Norges Høyesterett, u.å-a). Når en sak fremmes til behandling av ankeutvalget i Høyesterett, blir sakene avgjort av fem dommere. «De sakene som fremmes til behandling, avgjøres av en av de to avdelingene med fem dommere, helt unntaksvis av såkalt forsterket rett – Høyesterett satt i plenum eller i storkammer med 11 dommere» (Norges Høyesterett, u.å-a).

Høyesterettsdommer Wilhelm Matheson, gir innblikk i forberedelsene til ankeforhandlingen, og beskriver at det er vesentlig å sette seg inn i rettsspørsmålene, dommene fra tingretten og lagmannsretten, anken og anketilsvaret. Videre når dommerne møtes, har de ikke drøftet saken på forhånd. Grunnet at hver enkelt dommer skal utvikle sin selvstendige mening på saken. I ankeforhandlingen forsøker advokatene å argumentere og overbevise dommene i Høyesterett på best mulig måte (Norges Høyesterett, u.å-c).

3.3 EMD og norske barnevernssaker

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) er en internasjonal domstol, som dømmer saker som omhandler påstander om brudd på Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK). Dommene i EMD er bindende for de landene anklagen gjelder for, og dommens beslutninger har ført til at ulike regjeringer har gjennomført lovendringer (European Court of Human Rights, u.å).

Klageadgangen til domstolen kan både være i form av individuelle klager og statsklager som innebærer klager fra en stat mot en annen stat. Flertallet av saker siden domstolen ble opprettet har kommet fra privatpersoner som har påstand om en eller flere krenkelser av EMK. For å få en sak opp til EMD er det ulike krav, deriblant følgende: De innklagende må ha utprøvd alle muligheter for å anke i hjemlandet til landes høyeste rettsinstans, og klagen må omfatte en eller flere rettigheter i Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Videre må det blant annet klageren ha lidd betydelig ulempe (European Court of Human Rights, 2021). 39 norske barnevernssaker har blitt tatt inn til behandling av Den europeiske menneskerettsdomstolen, hvorav har det falt dom i ni saker fra 2017 og til 2020. Barnevernssakene har i hovedsak omhandlet ivaretagelse av retten til familieliv etter artikkel 8 i EMK, herunder samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse, samt adopsjon (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020, s. 1-2).

«Det er et grunnleggende prinsipp i EMDs praksis at omsorgsovertakelser normalt skal regnes som midlertidige, og at alle barnevernstiltak skal gjennomføres med en målsetting om at foreldre og barn skal kunne gjenforenes» (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020, s. 34). Omfanget av samværet mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse utgjør et vesentlig aspekt ved EMDs vurdering knyttet til om ivaretagelsen av målet om gjenforening er god nok. Videre har det blitt stilt spørsmål vedrørende om det fremkommer i norsk rett og praksis i tilstrekkelig grad at omsorgsovertakelser anses som midlertidige (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020, s. 34).

4.0 Begreper og teoretisk forankring

I følgende kapittel skal vi presentere relevante begreper og den teoretiske forankringen i oppgaven som omhandler samvær, kultur og medvirkning. For å kunne svare på studiens problemstilling om vurderinger er det relevant å vise til vurderinger knyttet til samvær *kapittel 4.1*, som inkluderer begrepet samvær, omsorgsovertakelse, begrenset samvær, tilsyn under samvær. Deretter skal vi i *kapittel 4.2*, definere tilknytning, sårbarhet, omsorgskompetanse, foreldres forbedringspotensial og lojalitetskonflikt. Det er relevant for oss å trekke inn disse momentene fordi vi anser det som viktige aspekter for vurderinger om samvær. I *kapittel 4.3*, presenterer vi et historisk perspektiv på barn, barndom og barnets rett til medvirkning og premisser for medvirkning. Dette legger føringer for nåværende praksis

vedrørende barn som rettssubjekt. Til slutt i *kapittel 4.4* redegjør vi for viktige begreper som er sentrale for vår problemstilling, herunder kultur, kulturperspektivet, kulturkompetanse, kultursensitivitet, samt kulturelle variasjoner ved omsorg og tilknytning. Følgende begreper er relevante ved at vår oppgave omhandler etniske minoritetsbarn.

4.1 Samvær

Avgjørelser om samvær er: komplekse, en vedvarende prosess og involverer ulike faggrupper (Haugli & Havik, 2010, s. 17). Samvær kan være komplekst i den grad at det kan være utfordrende og ofte smertefullt for de rundt, og at det er en rekke forhold som må vurderes (Haugli & Havik, 2010, s. 19). Vurderinger knyttet til samvær kan omhandle forhold ved blant annet barnet, barnets foreldre, samt plasseringsstedet (Haugli & Havik, 2010, s. 17). Når samvær skal bestemmes er det en rekke forhold som blir påvirket, herav opprettholdelsen og relasjonen mellom barn og foreldre, og opplevelsen av å være en familie (Haugli & Havik, 2010, s. 9). Vurderinger om samvær er basert på kunnskap fra ulike fagområder, og involverer ulike faggrupper med forskjellige oppgaver og roller samt skjønnsutøvelse (Haugli & Havik, 2010, s. 10).

Omsorgsovertakelse utgjør et betraktelig inngripende tiltak for retten til familieliv, noe som bryter med det biologiske prinsipp om at barn skal ha kontakt og vokse opp med sine biologiske foreldre (NOU 2012:5, 2012, s. 67). Ved innføring av samvær, foreligger det som oftest omsorgssvikt for å kunne ta barnet ut av hjemmet. Det finnes ulike måter å definere omsorgsovertakelse på, men det omhandler om at barnets behov ikke blir sett og anerkjent, samt at det kan resultere i at tilknytningen til foreldrene kan bli truet (Brandtzæg et al., 2019, s. 103). Vurderinger om hvorvidt det er nødvendig å plassere barn utenfor hjemmet utgjør et inngripende tiltak, og er en av de vanskeligste avgjørelsene i barneverntjenesten (Christiansen et al., 2016, s. 108).

Samvær skal overordnet være til barnets beste og, «(...) kan både oppleves positivt og negativt for barnet» (Bufdir, 2018). Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2018) fremhever at barn som har erfart vonde opplevelser og overgrep, fortsatt kan oppleve kjærlighet til sine foreldre eller familie. Samvær og viktigheten av det kan vurderes ut ifra et juridisk, psykologisk og verdimeslig synspunkt (Backe-Hansen, 1999, s. 154). Det rettslige grunnlaget for avgjørelser om samvær, inkludert gjeldende lovverk og konvensjoner, samt øvrige

samfunnsverdier utgjør et essensielt aspekt ved kompleksiteten (Haugli & Havik, 2010, s. 18). Ved plassering av barn utenfor hjemmet er et sentralt aspekt at de ulike profesjonene vurderer omfanget av samvær i forhold til hva som er til barnets beste. Barnevernstjenesten skal yte hjelp og støtte, men skal også fatte beslutninger, og kan i dette arbeidet inkludere sakkyndig psykolog (Haugli & Havik, 2010, s. 22). En sakkyndig psykolog har som primæroppgave å utforme en begrunnet vurdering om omfanget av samvær, og eventuelt organisering av samvær (Haugli & Havik, 2010, s. 23).

Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker bestemmer avgjørelser som angår samvær. Ved uenighet i vedtakene, fra den private eller offentlige part, kan saken behandles i domstolene (Haugli & Havik, 2010, s. 9-10). Fosterhjem er en av de vanligste tiltak ved plassering utenfor hjemmet (Kjelsaas et al., 2020, s. 4). «De fleste barn og unge antas å ha best av å bo i et trygt hjem med familierammer, relasjonell og nær omsorg og forutsigbarhet i omsorgen» (Kjelsaas et al., 2020, s. 4). Det er viktig å få frem at barn i fosterhjem har ulik bakgrunn og problembelastning (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 260). Når barn blir plassert utenfor hjemmet er dette med hensikt at barna skal oppleve et bedre omsorgsmiljø. Det kan innebære betydelige belastninger for de som er involvert, herunder barna, deres foreldre, søsken og øvrige familiemedlemmer (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 266).

Haugli og Havik (2010, s. 125) belyser at i enkelte tilfeller kan det være nødvendig å begrense omfanget av samvær, og de definerer begrepet følgende: «Med sterkt begrenset samvær mener vi samvær som blir gjennomført én eller to ganger i året, eller sjeldnere» (Haugli & Havik, 2010, s. 125-126). Indikasjoner som kan tale for sterkt begrenset samvær inkluderer dersom barnet har vært utsatt for fysisk vold eller seksuelt overgrep fra sine foreldre, og ved risiko for kidnapping eller rømning med barnet. Videre dersom barnet over tid formidler ønske om redusert samvær, eller nekter samvær. Ved avgjørelser om sterkt begrenset samvær er begrunnelsene med utgangspunkt i behovet for å beskytte barnets forutsetninger for senere utvikling. Videre er beslutningene basert på forhold både ved foreldrene, herunder deres evner og atferd og barnets reaksjon på dette, samt hvordan barnet reagerer på samværene (Haugli & Havik, 2010, s. 126-127). Ved mindre samvær med foreldrene reduseres muligheten for opprettholdelsen av familielivet, og i hvilken grad foreldrene kan prege barnets utvikling (Haugli & Havik, 2010, s. 9).

Tilsyn under samvær kan være et alternativ, og utgjør et inngripende tiltak. Beslutning om tilsyn kan kun fattes av fylkesnemnda og domstolene. En forutsetning for å iverksette tilsyn under samvær er at det er behov for dette av hensyn til barnet. Behov for kontroll er et sentralt aspekt ved tilsyn under samvær, i tillegg til et behov for å begrense at et uønsket samtaletema blir diskutert under samvær (Haugli & Havik, 2010, s. 142). Knyttet til dette er det dermed vesentlig å atskille behov for tilsyn under samvær med veiledning og bistand under samværene (Haugli & Havik, 2010, s. 143).

Barn kan ønske samvær, men fortsatt oppleve at samværene er utfordrende å håndtere. Det er av betydning at barna får hjelp til å bearbeide, sette ord på og forstå samværene for at det ikke skal påvirke deres utvikling negativt (Haugli & Havik, 2010, s. 106). Barnets reaksjoner på samvær kan være kompliserte og motstridende. Det kan være utfordrende å skape forståelse og mening om barnets reaksjoner, da disse kan være uttrykk for komplekse og sammensatte tanker og følelser. Det er vesentlig med forståelse for barnets opplevelse for å tilrettelegge for samvær som oppleves meningsfylt og trygt (Haugli & Havik, 2010, s. 110).

4.2 Tilknytning

Tilknytning kan defineres som: «(...) et varig emosjonelt forhold som forener et barn med en omsorgsperson over tid og på tvers av fysisk avstand» (Ainsworth, 1973, sitert i Brandtzæg et al., 2019, s. 16). En tilknytningsperson skal fungere som en trygg havn for barnet, som kan bidra med regulering når de opplever stress eller andre vanskelige situasjoner (Brandtzæg et al., 2019, s. 17). Ved avgjørelser om samvær er noen viktige aspekter man bør ta med i betraktning; barnets alder, behov, reaksjoner og hva som er til barnets beste. Alderen til barnet er et forhold som påvirker graden av tilknytning til foreldrene. Små barn kan ha større mulighet for å etablere tilknytning til sine nye omsorgspersoner over kortere tid. Barnet kan likevel oppleve at tilknytningen, og å få en trygg base hos fosterforeldrene kan ta tid. Det kan være utfordrende for barn som ikke har positive erfaringer med sine tilknytningspersoner å oppleve at noe er trygt, forutsigbart og varig (Ruud, 2011, s. 196). «Barnet har med seg sin egen tilknytningshistorie, sårbarheter og styrker, og vil gå inn i nye relasjoner med tidligere erfaringer som bakteppe» (Ruud, 2011, s. 196). Barnets meningsdannelse blir påvirket av hvorvidt foreldrene har ferdigheter, som å tone seg inn på barnets emosjoner og tilby mentalisering. Barnet får hjelp og bistand til å tydeliggjøre seg og sine indre tilstander, samt å

danne mening og sammenheng mellom sine indre tilstander og atferd ved gjensvarene til foreldrene (Brandtzæg et al., 2019, s. 42).

4.2.1 Omsorgskompetanse og barnets sårbarhet

Daniel et al., (2010, s. 72) definerer barnets sårbarhet som at et barn står i fare for å utvikle seg negativt på grunn av uheldige faktorer. Når man skal vurdere barnets utvikling er det viktig at man identifiserer potensielle faktorer som kan gjøre barnet sårbart, slik at beskyttende faktorer kan iverksettes (Daniel et al., 2010, s. 72). Faktorer som kan påvirke barnets sårbarhet kan deles inn i to aspekter: individuelle og iboende faktorer ved barnet, og sårbarhetsfaktorer fra foreldrenes synspunkter og forventninger til barnet (Daniel et al., 2010, s. 72-73). Videre avhenger sårbarheten av barnets alder og utviklingsstadiet med tanke på graden av avhengighet til foreldrene og sårbarheten for separasjon fra sine omsorgspersoner (Daniel et al., 2010, s. 73).

Daniel et al., (2010, s. 76) beskriver en rekke forhold ved foreldre som kan bidra til barnets sårbarhet. Et av forholdene er barn som bor med foreldre som har utfordringer med deres psykiske helse som kan påvirke relasjonen mellom barnet og foreldrene, samt trygghetsfølelsen til barnet eller ungdommen. Videre kan barnets sårbarhet påvirkes dersom det er vold i hjemmet til barnet. Foreldre som har vanskeligheter med å forstå utviklingsstadiet barnet befinner seg i, eller har dårlig kunnskap om barns utvikling, herunder hvilken stimulering barnet har behov, kan bidra til ekstra sårbarhet hos barnet. Barn med foreldre med intellektuelle begrensninger, som har manglende støtte til deres «parenting» kan bidra til ekstra sårbarhet. Dersom foreldrene har vanskeligheter med rus eller alkohol som påvirker deres emosjonelle tilgjengelighet på en negativ måte, kan dette også få negativ innvirkning på barnet og dets sårbarhet (Daniel et al., 2010, s. 76).

Foreldres potensial for endring utgjør en del av rammeverket for å vurdere foreldreskapet. Ved vurderinger knyttet til foreldrenes evne og potensial for endring kan følgende spørsmål være sentrale: Erkjenner foreldrene problemene? Har de bekymringer for barnet, anerkjenner de behovet for hjelp? Har de evnen til å anse andre som potensielt hjelpsomme? Ønsker de at ting hadde vært annerledes? (Reder & Lucey, 1995, sitert i Daniel et al., 2010, s. 51).

Foreldres «parenting» kan også vurderes ut ifra deres forhold til rollen som forelder, blant annet hvorvidt de; aksepterer ansvaret for deres «parenting» atferd og hvordan deres handlinger har påvirket barnet (Reder & Lucey, 1995, sitert i Daniel et al., 2010, s. 50-51).

Det er av vesentlig betydning at barneverntjenesten vurderer hvorvidt samvær kan innebære risiko eller fare for barnet. I forhold til om barnet er eller kan bli utsatt for psykisk press, vold, eller trusler fra medlemmer i familien. I tillegg til om det ikke viker for barnets beste, behov eller interesser (Bufdir, 2018). Erfaringer med omsorgssvikt er noe barn i tidlig alder har med seg. Barnets tilknytningsstrategier er noe som kan bli påvirket av eksempelvis sviktende omsorg (Haugli & Havik, 2010, s. 102). Det kan være aktuelt å vurdere å nekte samvær dersom det foreligger fare for at foreldre kan utsette barnet for psykisk eller fysisk skade (Bufdir, 2018).

Lojalitetskonflikter kan hindre barnet i å opprette et tilknytnings- og gjensidighetsforhold til sine fosterforeldre. Dette er noe som utgjør et essensielt betydningsfullt aspekt for endring, og som kan påvirke samværsordningen negativt (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 317). I saker som omhandler plassering i fosterhjem kan det være at barnets biologiske foreldre ikke evner å gjøre samværene positive for barnet, som påvirker spørsmålet om omfanget av samværet. Det kan eksempelvis oppstå lojalitetskonflikt, med utgangspunkt i krysspress og belastning fra foreldrene. En slik lojalitetskonflikt kan innebære at foreldrene omtaler fosterhjemmet på en negativ måte, eller legger føringer på hvilken måte barnet bør prate om sine fosterforeldre.

Backe- Hansen (1999, s. 174-175) skriver at det kan være vanskelig å forvente og kreve at foreldre som har opplevd at barnet er under omsorg, ikke vil ytre til barnet at de ønsker at de ikke skal få «ny» mamma og pappa. Videre at press og lojalitetskonflikter kan med stor sannsynlighet oppstå, og at det er av betydning at de nye omsorgspersonene og barneverntjenesten evner å ivareta barnets reaksjoner på dette (Backe-Hansen, 1999, s. 174-175). Fosterforeldrene kan oppleve at barnet opplever mareritt i periodene rundt samværet, samt at barnet trekker seg tilbake psykologisk. Barnets reaksjoner når det opplever en konfliktfylt livssituasjon vil imidlertid bli rekonstruert av de voksne som barnet har i sine omgivelser (Backe-Hansen, 1999, s. 174). «Med kontinuitet menes det å ha en sammenhengende livshistorie» (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 270). Når barn plasseres i fosterhjem blir tilgangen til en sentral kontinuiteten brutt, ved at samhandlingen med mennesker som «utgjør trådene i livet» blir begrenset (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271-272). Stabil omsorg innebærer at barnets omsorgspersoner evner å være forutsigbare, møte barnets behov og gi riktig omsorg til det enkelte barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271). Plassering av barn i fosterhjem er blant annet på grunnlag av at barnet har behov for større

stabilitet i omsorgen enn det de biologiske foreldrene har evnet å gi (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 272).

4.3 Barns rett til medvirkning og deltakelse

4.3.1 Historisk blikk på utviklingen av syn på barn, barndom og medvirkning

Når en skal forstå begreper som barnets medvirkning og deltakelse, er det relevant å si noe kort om hvordan barn og barndom har endret seg i et historisk perspektiv. 1900-tallet blir omtalt som barnets århundre, ved at vergerådsloven og barnevernloven ble innført (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 43). Vergerådsloven ble iverksatt i år 1900, utfallet av den nye loven resulterte i at Norge fikk det første barnevernet i verden, som førte med seg at barndom ble et anerkjent fenomen (Kvaran & Herbeg, 2019, s. 40). Det oppstod et skille mellom foreldre og barn, i tillegg til at man stilte seg mer undrende til hvordan man kunne hjelpe barnet hvis foreldrenes omsorgskompetanse sviktet (Kvaran & Herbeg, 2019, s. 41). Barnevernloven ble iverksatt i 1953, der hensynet til barnets beste ble tatt med i betraktning. I 1992 videreførte man barnevernloven i ny lovgivning, der nemda ble fjernet og erstattet med «fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker» (Kvaran & Herbeg, 2019, s. 42-43). Utviklingen av rammeverk og å anse for barnet som rettssubjekt bidro til annerkjennelse av dette, blir også reflektert i FNs barnekonvensjon (Studsrod & Paulsen, 2019, s. 27-28).

Med denne utviklingen dannet man nye perspektiver og forståelser på det å være barn. En av de var «å se barn som beings», som viser til en utvikling der man ser på barn «som becomings mot barns som beings». Det innebærer at man anerkjenner «barndom som en egen livsfase» (Lee, 2011, sitert i Studsrød & Paulsen, 2019, s. 26). Denne utviklingen og måten å se barn på førte med seg endringer på 1970-tallet, og et nytt perspektiv ble dannet, *barneperspektivet*. Barneperspektivet innebærer at å ta utgangspunkt i barns premisser ved å etterstrebe å forstå barnets tanker og følelser. Barn ble ikke lenger sett på som et objekt, men aktør for sitt eget liv. Dette står sentralt til begrepet barnets perspektiv, der barn får lov til å være aktør og fortelle sin historie eller fortelling. De er eksperter over sitt eget liv (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 49).

4.3.2 Premisser for medvirkning

Sett i lys av utviklingspsykologi, ser man betydningen av at barn blir sett og hørt. Samt konsekvensene det eventuelt kan få hvis barnets behov og følelser ikke blir anerkjent.

Herunder blir medvirkning sentralt. Dette er fordi barnet har mulighet til å medvirke fra de er født, men det er omsorgspersonene sitt ansvar å kunne gi barnet denne muligheten (Thrana, 2008, s. 24). Foreldre får en viktig rolle i den betydning at de er med på å bestemme om barnet får uttrykt sine meninger, fordi det avhenger av at foreldrene oppfatter signalene fra barnet sitt. Det er også av vesentlig betydning at de som jobber med barn også oppfatter disse signalene. Dette er fordi kommunikasjon er et viktig verktøy for å kunne medvirke. Hvis de som arbeider med barn ikke oppfatter signalene, kan det resultere i at man misforstår hverandre, og barnet kan føle seg maktesløs eller frustrert (Thrana, 2008, s. 25).

Medvirkning er viktig i vurderingsprosessen. Det kan være terapeutisk for barnet å få fortalt sin historie og bli lyttet til. Et annet moment er hvis barnet får være en aktiv del i sin egen sak, kan det føre med seg at man får vedtatt vurderinger som er til barnets beste, samt tilpasset dets situasjon (Strandbu & Vis, 2016, s. 152-153). Det er viktig at den som arbeider med barnet er bevisst på hva medvirkning innebærer, og formålet med barnets deltakelse. På den måten kan man tilrettelegge for barnets deltakelse, og kartlegge hvor mye barnet forventer å kunne delta. Et annet aspekt man må tenke igjennom for å oppnå medvirkning hos barnet er at den som arbeider med barnet lager en strukturert plan for medvirkning for hvert enkelt barn, årsaken til dette er fordi hvert barn har sine individuelle behov og ønsker (Strandbu & Vis, 2016, s. 160-161). I Steinrem et al., (2018, s. 65) har de listet opp noen punkter for hva barn mener samarbeid med barnevernet bør inneholde: «Barnet får nok og nyttig informasjon», «barnet får være med og bestemme» og «barnet får bidra i dokumentasjonen» (Steinrem et al., 2018, s. 65).

4.4 Kultur og etnisk minoritet

4.4.1 Begrepsavklaring

Det finnes ulike måter å definere kulturbegrepet på. Salole, (2020, s. 47) definerer kultur følgende: «Kultur er bestemte tradisjoner, uttrykksformer, levesett og tenke- og væremåter delt av mennesker i et samfunn. Kultur vedlikeholdes, overføres, endres og utvikles over tid, i møte med andre kulturer, og fra generasjon til generasjon» (Salole, 2020, s. 47). Rugkåsa et al., (2017, s. 26) definerer begrepet på en lignende måte: «Kultur utgjør et system eller en kompleks helhet, er gjerne felles for mennesker i et samfunn og overføres fra en generasjon til neste. Kultur er tillært og samfunnsskapt» (Rugkåsa et al., 2017, s. 26). Kultur preger vår måte å se og forstå verden på, mer enn det vi tror og tenker. Ettersom kultur påvirker oss kan

det være lettere å dømme andres kultur, eksempelvis at det andre gjør er feil i forhold til det man selv er vant med (Salole, 2020, s. 50). Foreldre og deres syn på barndom, og hva som anses som den «riktige måten» å oppdra barn på kan påvirkes av kultur. En av årsakene til dette kan være at man har ulike verdisyn, tradisjoner og oppvekst som kan videreføres til sine barn (Salole, 2020, s. 74-75).

Skytte (2019, s. 14) bruker begrepet etnisk minoritet for å ikke betegne alle som en homogen gruppe. I oppgaven vår har vi valgt å bruke samme definisjon. Det er vanskelig å finne en god betegnelse som ikke kategoriserer, eller gir uttrykk for at man har en essensialistisk oppfatning. Det innebærer at man har en oppfatning av at alle grupper eller personer innenfor en minoritetsbakgrunn deler fellesgrunnleggende verdier, som for eksempel barneoppdragelse (Skytte, 2019, s. 13). I Norge har vi ulike minoritetsgrupper, og kan anslå at vi har fem ulike nasjonale minoriteter herunder: «romanifolk/tatarene, romer, kvener/norskfinner, skogfinner og jøder» (Saus, 2021). Etniske minoriteter kommer fra ulike land, har forskjellige språk, livssyn og tilhørighet (Paulsen & Berg, 2021, s. 24).

4.4.2 Kulturperspektiv

Økt innvandring kan føre med seg endringer i samfunnet som kan by på utfordringer. Barnevernet sine utfordringer er komplekse og strekker seg utover det som angår kultur. Det er dermed viktig at man i arbeid med minoriteter legger til grunn for flere perspektiver. Perspektivene kan være utfordrende, men også utfyllende som barnets beste- perspektivet, som kan være i strid med det foreldrene ønsker eller interesser (Paulsen & Berg, 2021, s. 31). Noen viktige faktorer å se på i arbeid med etnisk minoriteter er: «kultur, informasjon, språk og nettverk» (Paulsen & Berg, 2021, s. 24). Ved sammenligning av ulike fenomener, som for eksempel omsorg og barneoppdragelse, kan majoritet- og minoritetsgrupper ha ulike betegnelser og forståelser, som er vesentlig å være bevisst over i møte med minoritetsfamilier (Hedlund & Moe, 2010, s. 184). En annen faktor som er viktig å være bevisst over er, hvordan maktstrukturer og kategoriseringsprosesser påvirker det sosiale arbeidet med etnisk minoriteter. Det er viktig at sosialarbeideren er bevisst over sin rolle og maktposisjon og hvordan man møter etnisk minoriteter slik at man ikke forsterker en annengjøring og diskriminering (Rugkåsa et al., 2017, s. 100). Høyesterett er et rettslig organ som utøver mye makt. Det er viktig at de som arbeider med rettslige avgjørelser er bevisst over sin posisjon og eventuelle kategoriseringsprosesser, slik at man ikke bidrar med annengjøring og diskriminering i arbeid med etnisk minoriteter. Et annet aspekt som er viktig å reflektere over

er hvordan ulike kategoriseringer påvirker. En fare er at man kan forklare handlingene til personer på bakgrunn av den «kulturen eller religionen vedkommende er kategorisert innenfor» (Skytte, 2019, s. 23). Dette kan medføre risiko for at sosialarbeideren i for stor grad fokuserer på det kulturelle aspektet ved en sak, som kan medføre at tiltaket ikke er tilpasset familiens helhetlige situasjon (Skytte, 2019, s. 23).

4.4.3 Kulturkompetanse og kultursensitivitet

Med endringer i det rettslige rammeverket har det ført til et økt fokus og behov for at man skal utvikle et «kultursensitivt barnevern» eller «flerkulturelt barnevern». Nye endringer kan føre med seg positive og negative sider, eksempelvis for stort fokus på kulturel relativisme. Det omhandler at man for eksempel aksepterer oppdragelsesformer som straff i minoritetsmiljøet, som man vanligvis ikke ville gjort i majoritetsbefolkningen (Paulsen & Berg, 2021, s. 25). Hvordan de ulike barnevernstjenestene vurderer og forstår kulturelle forskjeller kan variere. Det er viktig å understreke at det kan få betydning for saksgangen og utfallet (Paulsen & Berg, 2021, s. 25). Dette kan også tenkes å ha overføringsverdi for dommerne i Høyesterett og de sakkyndige, ved at deres kulturkompetanse og kulturforståelse kan variere.

Barneverntjenesten har og anerkjent at det trengs flere ansatte med innvandrerbakgrunn. En av årsaken er språkbarriere, selv om det brukes tolk når man ikke kan kommunisere på samme språk, har det vært diskusjoner om det er godt nok når det gjelder å finne den best mulige løsningen for familien. Ved å ha ansatte med en annen bakgrunn kan det bidra til en brobygger mellom barnevernstjenesten og etniske minoritetsfamilier (Farahi et al., 2020). Det er viktig å være bevisst over at det tar tid å lære seg et nytt språk. Enkelte ganger kan noen oppleve at språket blir betydelig verre ved akutsituasjoner i forbindelse med barnevernssaker på grunn av det kan oppleves som en stressende situasjon. Ved mistillit til barnevernet kan dette bidra til et feilaktig bilde, som kan bidra til vanskeligheter knyttet til å få frem informasjon, og det kan oppstå misforståelser (Paulsen & Berg, 2021, s. 26).

4.4.4 Kulturelle variasjoner i barnets behov for omsorg og tilknytningsformer

Det er viktig å være oppmerksom på at det finnes ulike variasjoner i tilknytningsformer når det kommer til kultur og barnet. Enhver kultur har sin generaliserte standard for hva som kan betegnes som god tilknytningsform eller usunn tilknytning til sine omsorgspersoner (Skytte, 2019, s. 180). «Som sosialarbeider må man være påpasselig med å se kvaliteten i et barns

tilknytningsforhold til den enkelte forelderen (og omvendt) som uttrykk for denne foreldrenes kompetanse til å gå inn forpliktende, kontinuerlig og stabilt tilknytningsforhold til barnet» (Skytte, 2019, s. 180). I tillegg til å ta de kulturelle og samfunnsmessige betingelsene med i betraktning når man skal vurdere barnets tilknytningsforhold (Skytte, 2019, s. 180). Et annet viktig moment å ta med i betraktning når det gjelder vurdering av foreldrenes omsorgsbehov eller kompetanse, er å se på «omsorgskompetansens kilder». Dette kan inkludere foreldrenes barndom, informasjonen de har dannet fra samfunnet de har vokst opp i, gjennom utdanning og andre informasjonskilder. Videre kan deres erfaringer som voksne, sosialt nettverk og hvordan relasjonen og samspillet med andre barn har vært med å påvirke (Skytte, 2019, s. 181). Det vil muligens fortelle noe om foreldrenes omsorgskompetanse, som kan gjøre det enklere å forstå deres evne til å møte barnet under samværene.

Barnets behov for omsorg omhandler at det, «(...) stiller oppfyllelse av barnets behov krav til de voksne omkring, som må være i stand til å identifisere barnets behov på forskjellige utviklingstrinn og gitte sosiale og kulturelle sammenhenger» (Skytte, 2019, s. 189). Et viktig moment å ta med i betraktning når man skal vurdere foreldrenes omsorgskompetanse og barnets omsorgsbehov, er det viktig å huske at et minoritetsbarn opptre på flere arenaer. Det innebærer å ta barnets psykososiale miljø med i betraktning (Skytte, 2019, s. 190). Ved vurdering om barnets omsorgssituasjon, og foreldres evne til å se barnets behov bør sakkyndige se barnet i forskjellige kontekster.

5.0 Forskningsgjennomgang

I dette kapitlet har vi fem underkapitler som belyser forskning om samvær, omsorgsovertakelse, samvær og fosterhjem, etnisk minoritet og barns medvirkning. Vi skal presentere forskning fra Norge og internasjonale studier. Vi synes det var lite forskning om Høyesterett i henhold til samvær, fosterhjem, kultur og barns medvirkning. Derimot fant vi forskning på fylkesnemndsvedtak og dommer fra lagmannsretten som vi har brukt i dette kapitlet. Vi har valgt å ta med forskning som sees fra sosialarbeiderens perspektiv for å belyse utfordringer de møter ved medvirkning og kultur. Videre har vi inkludert forskning som angår etniske minoritetsforeldres holdninger til barnevernet.

5.1 Samvær

Forandringsfabrikken Kunnskapssenter (2021) gjennomførte en undersøkelse med 100 barn fra 7-18 år om samvær i barnevernet høsten 2020. Forandringsfabrikken (2021, s. 7) samlet inn kunnskap, erfaringer og råd direkte fra barn, og er etter deres kunnskap det første og eneste kunnskapssenteret i Europa med fokus på dette. I undersøkelsen ble det gjennomført samlinger og én- til- én samtaler med barn i ulike byer (Forandringsfabrikken Kunnskapssenter, 2021, s. 5). Funn fra undersøkelsen var at: «62 % av barna ikke har fått fortalt ærlig hva som er viktig for dem om samvær», videre at «84 % har ikke fått vite hvorfor samvær ble bestemt som det ble» og at «74 % har ikke fått vite hvem barnevernet skulle fortelle videre til» (Forandringsfabrikken Kunnskapssenter, 2021, s. 8).

Forandringsfabrikken (2021, s. 65) belyste at Høyesterett og EMD har fremhevet at målet med samvær er å tilrettelegge for gjenforening mellom barn og biologiske foreldre. Barn kan ha varierende tanker vedrørende målsetting om samvær, og hva det betyr for dem. Et funn knyttet til dette var at gjenforening eller tilbakeføring ikke ble nevnt av noen av barna som deltok i undersøkelsen, som målet for samvær. Forandringsfabrikken (2021, s. 66) konkluderte blant annet med at de støtter et eget kapittel i ny barnevernlov om samvær, fordi beslutninger om samvær er så betydningsfulle for barn. De viste til at kunnskap fra barn samsvarer med forslaget til Barne- og familiedepartementet om at barn også skal ha rett til samvær og kontakt med søsken i ny barnevernlov (Forandringsfabrikken Kunnskapssenter, 2021, s. 69).

«Omsorgsovertakelser og etnisk minoriteter. En gjennomgang av saker i fylkesnemnda» var en rapport på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Målet for rapporten var å undersøke hvilke temaer som dukket opp i barneverntjenesten og fylkesnemnda, og om det var noen bestemte saker som gikk igjen, eller om det var likheter ved sakene. De ønsket å undersøke hvordan hensynet til kultur ble håndtert i barneverntjenesten og fylkesnemnda, i tillegg til hvorfor en del etnisk minoriteter opplevde frykt og mistillit til barnevernet (Aarset & Bredal, 2018, s.17). Dokumentene de gjennomgikk bestod av datamateriale fra Stortinget, fylkesnemnda, lagmannsretten og Høyesterett (Aarset & Bredal, 2018, s. 131). Et av funnene viste til barnets medvirkning, det kom frem at barnevernet mente barna var med på å påvirke sin egen sak og ble lyttet til. Derimot følte barna at det ikke stemte og at de i liten grad fikk medvirket. Det fremkommer at det var andre informanter som var viktigere for barnevernet å samle inn informasjon fra, som foreldre eller andre personer. De viste til at det er mangel på

eksisterende kunnskap om dette området, særlig når det gjelder etnisk minoritet og medvirkning (Aarset & Bredal, 2018, s. 89).

Et annet funn var at når barneverntjenesten skulle kartlegge, anvendte de ikke den enkelte sin kultur i vurderingen om omsorgskompetansen til foreldrene. Barneverntjenesten brukte kulturalisering til å forklare forhold som burde vært forklart på andre områder, som for eksempel økonomi. De mente det var fravær av kultursensitivitet, og referanse til kultur når det gjaldt kartlegging og vurdering gjort av barneverntjenesten. Videre beskrev de at det kan indikere fravær av kultursensitivitet. De viste til at utfallet av det kan føre til at den som styrte samtalen enten med mor eller barnet, kan hatt vanskeligheter med å se nonverbale uttrykk og eksempelvis kan misforstå foreldrenes omsorgskompetanse (Aarset & Bredal, 2018, s. 131-132). I fylkesnemndsvedtakene, ble det vist til Høyesterett sin vurdering av samvær der det kom frem at en måte å ivareta barnet sin kultur når det gjaldt språk og religion, var å ha samvær med foreldre eller søsken. Samvær bør imidlertid ikke presses på barnet for å ivareta slik kulturkontinuitet (Aarset & Bredal, 2018, s. 135-136). De konkluderte med at en slik kontinuitet bør ses på som et individuelt behov som barnet selv skal få bestemme. Slike spørsmål om samvær bør gjøres uavhengig av slik kontinuitet og at barneverntjenesten og nemnda i liten grad tar hensyn til kulturforskjeller i hvordan omsorg uttrykkes (Aarset & Bredal, 2018, s. 139).

5.2 Omsorgsovertakelse, samvær og fosterhjem

Backe- Hansen et al. (2010, s. 2) gjennomførte et forskningsprosjekt, der målet var å fornye den allerede eksisterende kunnskapen om fosterhjemsarbeid. Metoden de valgte å ta utgangspunkt i var forskning fra 1980 og til 2009 (Backe-Hansen et al., 2010, s. 6). Et funn fra et forskningsresultat fra 2008 der det ble kartlagt den sosioøkonomiske profilen og det psykososiale rundt barnet og foreldre var at: «knapt annethvert barn som er plassert har en mor med en psykiatrisk diagnose, vel hvert fjerde har en far med en psykiatrisk diagnose, og cirka hvert sjuende barn har to foreldre med psykiatrisk diagnose» (Egelund et al., 2009, sitert i Backe-Hansen et al., 2010, s. 11-12). Et annet funn var at resultater fra Storbritannia, Norge og Sverige viste til at barn med etnisk minoritetsbakgrunn er overrepresentert når det gjaldt plassering utenfor hjemmet (Backe-Hansen et al., 2010, s. 36). Forskning fra 2003 og 2009 viste til at «forandringer og brudd forårsaket av migrasjon, familiegenes forening og tilpasning til et nytt samfunn bidrar til at barn og unge blir ekstra utsatt», samt at «barn oppfatter

plasseringssted som et 'majoritetssted', som ikke kan romme annerledes kulturelle og religiøse tradisjoner» og at «de profesjonelle etterlyser teknikker som kan bedre samarbeidet med foreldrene». Backe-Hansen et al., (2010, s. 37-38) stilte seg spørsmål om dette når opp til FNs barnekonvensjon vedrørende respekt for barns kultur og religion. De konkluderte med at selv om det har kommet endel ny forskning og kunnskap på dette feltet etterlyses det fortsatt metodiske tilnærminger (Backe-Hansen et al., 2010, s. 39). I tillegg trenger vi «prossessorientert og erfaringsbasert kunnskap», når det gjelder samvær og betydningen kontakt har for barnet, foreldre og fosterforeldre. Samvær bør tilrettelegges slik at alle parter blir fornøyde, at det fungerer og eventuelt når samvær ikke er ønskelig. Det blir påpekt at det etterlyses mer kunnskap og forskning om hvordan media påvirker samvær (Backe-Hansen et al., 2010, s. 75).

Rapporten «Det å reise vasker øynene» utgitt av Helsetilsynet (2019, s. 3), var en gjennomgang av 106 barnevernssaker, samt et resultat av et oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet i 2016. Målet med gjennomgangen var blant annet å få innblikk i prosessen og innholdet i et utvalg som bestod av enkeltsaker, og å undersøke kvaliteten på barnevernets faglige vurderinger og beslutninger om omsorgsovertakelse (Helsetilsynet, 2019, s. 5). Rapporten var basert på skriftlige kilder, råd og erfaringer fra blant annet barnevernet og forskere (Helsetilsynet, 2019, s. 3). 73 av de 106 sakene omhandlet omsorgsovertakelse (Helsetilsynet, 2019, s. 77). Et funn i undersøkelsen var at:

«Det er kun i et fåtall av sakene at barns synspunkter inngår som en del av barneverntjenestens argumentasjon og begrunnelse for beslutning. I mange saker virker det som om barnets synspunkter er tatt med som en form for sjekkpunkt, uten at det tas med i beslutningsgrunlaget» (Helsetilsynet, 2019, s. 80).

Helsetilsynet (2019, s. 22) fant at sakene med familier med minoritetsbakgrunn opplevdes som komplekse og krevende av barneverntjenestene, til tross for lite vektlegging av kultur i sakene. Et funn som fremkom var at det er svært varierende vektlegging av familiens kulturelle bakgrunn i deres gjennomgang av 106 barnevernssaker, samt at det var mer vanlig at kultur ikke blir et vesentlig eller viktig tema i sakene (Helsetilsynet, 2019, s. 22).

Tine Gerds- Andresen (2020, s. 126) gjennomførte en analyse av 91 fylkesnemndsvedtak utgitt i 2020. Studiets formål var å undersøke begrunnelser for fastsettelse av samvær ved

vedtak om omsorgsovertakelser, samt begrunnelser for begrensning i samværsretten til 115 barn (Gerds-Andresen, 2020, s. 149). Den metodiske tilnærmingen som ble brukt var dokumentanalyse og inngikk i en større kvalitativ studie basert på tekstdata (Gerds-Andresen, 2020, s. 132). Et funn i studien var at viktige elementer i fylkesnemndas vurdering var: ro, etablering av tilknytning til de nye omsorgsgiverne og å «skjermes» i den nye tilværelsen. Disse behovene ble vektlagt med større verdi enn å opprettholde en relasjon til barnets. Videre beskrev Gerds- Andresen (2020, s. 149) at de biologiske foreldrene ikke blir ansett som mulige ressurser i mange av fylkesnemndsvedtakene, der de ble vurdert til å ha «alminnelig god samværskompetanse».

Et funn i hennes studie var at 91 % av vedtakene belyste at det etablerte samværet skal «ivareta hensynet til å skape og vedlikeholde barnets kjennskap til, og forståelse for sitt biologiske opphav» (Gerds-Andresen, 2020, s. 150). I tillegg til at, «(...) i denne studien er det følgelig rimelig å legge til grunn at en rekke barn og foreldre har fått innskrenket sin rett til kontakt med hverandre, uten at det foreligger en gyldig faglig begrunnelse for dette» (Gerds-Andresen, 2020, s. 150). Fylkesnemndsvedtakene fremstod som tilfeldige med tanke på vurderinger og utmålinger knyttet til mengde og varighet av samvær med barn og foreldre. Hun fant at det ikke var skisserte sammenhenger mellom omfanget, antall samvær og vurderingen om barnets beste. Et funn i studien var mangel på henvisning til individuelle forhold ved barnets situasjon, og empiriske studier som underbygde at samværsreguleringen bidro til utviklingsfremmende rammer for barnet. Hun belyste at utmålingen av samvær kontinuerlig må ivareta og ha barnets perspektiv, herunder barnets særegne behov som skal utgjøre normen for kontaktform og hyppighet av samvær (Gerds-Andresen, 2020, s. 152).

5.3 Etnisk minoritet

I en undersøkelse av Møller og Skytte (2004, s. 15) baserte de seg på kvalitative livshistorieintervjuer med 11 minoritetsforeldre, der barna har eller var blitt plassert utenfor hjemmet, med fokus på deres liv, foreldreskap, barnas oppvekst og samspillet med det sosiale systemet. I undersøkelsen var det 20 barn som var eller hadde blitt plassert utenfor hjemmet (Møller & Skytte, 2004, s. 35). De beskrev at etniske minoritetsforeldre som kom til Danmark møtte noen ytterligere utfordringer med tanke på å være foreldre til omplasserte barn. Ved plasseringstiltaket mente foreldrene at forhold som etnisitet, kultur, religion og språk stort sett ikke ble tatt hensyn til, som kan føre til betydelige dilemmaer og konfliktylte familierelasjoner. Manglende hensyn til foreldrenes etnisitet, kultur, religion og språk i

plasseringsforløpet, kan redusere muligheten til å skape konstruktive relasjoner med deres barn og egne foreldre, samt redusere muligheten for at de opplever sammenheng i eget liv og dermed mestre omplasseringen. Videre etterspør flere av foreldrene at deres minoritetsbakgrunn blir tatt i betraktning under plasseringen (Møller & Skytte, 2004, s. 170). Møller og Skytte (2004, s. 136) fant at både foreldre som opplevde plasseringen som uforståelig og håndterbar fremhevet diskriminering av den kulturelle, språklige og religiøse bakgrunnen til barna i plasseringen. Erfaringen til foreldrene viste at foreldre i språklige, etniske, religiøse og kulturelle minoritetsposisjoner har risiko for å oppleve manglende anerkjennelse i «anbringelsesinnsatserne» og alvorlig diskriminering (Møller & Skytte, 2004, s. 177). Videre at «språklig, etnisk, religiøs og kulturell marginalisering utgjør et alvorlig problem for flere av foreldrene» (Møller & Skytte, 2004, s. 9).

Fylkesnes et al., (2015, s. 82) intervjuet ti foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn om deres erfaringer med barnevernet. Formålet var å finne ut av hvorfor etnisk minoriteter har så stor frykt for barnevernet (Fylkesnes et al., 2015, s. 80). Et funn i studien viste til at det informantene fortalte om frykt for barnevernet ikke er direkte relatert til vedkommende sine erfaringer, men oppfattelsen deres var knyttet til holdninger mot barnevernet som var utbredt blant etnisk minoriteter. Noen av disse var: «Barnevern tar bare barn, barnevernet går ikke i dialog med foreldre og barnevernet diskriminerer» (Fylkesnes et al., 2015, s. 87). I det siste punktet om «barnevernet diskriminerer» viste de til informantenes syn på fosterhjem i Norge. Det ble vist til oppfatning om at når barn ble plassert i fosterhjem med en annen etnisitet, kom ikke fosterforeldrene til å ivareta barnets kultur, den etniske tilhørigheten som potensielt kan få konsekvenser for barnet (Fylkesnes et al., 2015, s. 91-92). De konkluderte med at man må øke innsatsen i arbeid med etniske minoriteter på bakgrunn av funnene om stor mistillit til barnevernet for å kunne oppnå sin målsetning (Fylkesnes et al., 2015, s. 94).

5.4 Etniske minoritetsbarn

Fylkesnes et al. (2018, s. 343), utførte intervju av seks minoritetsungdoms fortellinger fra alderen 17 til 19 år og om deres erfaringer med barnevernet. Målet for studien var å utforske hvordan ungdommer fortalte om deres motiver og strategier (agency), så vel som hvordan strukturelle ordninger forhindret og muliggjorde deres deltakelse plassering utenfor hjemmet (Fylkesnes et al., 2018, s. 342). Et funn i studiet var at deltakelsen til ungdommene var et komplekst samspill mellom individuell virksomhet, og kontekstuelle forhold. Ungdom med

etnisk minoritetsbakgrunn der identiteten er i konflikt med eksisterende normer, kan ha vanskeligheter for å finne sin plass i barnevernets struktur (Fylkesnes et al., 2018, s. 346). En mulig konsekvens i barnevernskontekst kan være at sosialarbeidere ikke gir nødvendig vekt til foreldrenes synspunkt med etnisk minoritetsbakgrunn og beslutning som blir vedtatt kan bli tatt uten å ta hensyn eller at de blir besluttet for fort (Fylkesnes et al., 2017, sitert i Fylkesnes et al., 2018, s. 346). Analysen underbygge Moosa Mitha sin påstand om at en deltakelsesmodell må bli utviklet for å ta barns sosiale posisjon i større grad med i betraktning (Moosa Mitha, 2005, sitert i Fylkesnes et al., 2018, s. 346). De konkluderte med å underbygge sine analyser opp mot annen teori, som Moosa-Mitha sin modell, som viste til en annen sentrert tilnærming som ønsker å styrke sosialarbeiderens perspektiver, rammeverk og metodologi. Noe som er nødvendig for å identifisere og adressere mulige barrierer knyttet til å involvere barn i beslutningstaking (Moosa Mitha, 2005, sitert i Fylkesnes et al., 2018, s. 346).

Sanne Hofman (2010, s. 14) gjennomførte en studie med formål å se på hvordan hensynet til barnets kulturelle bakgrunn får betydning i vedtak om omsorgsovertakelser med minoritetsbarn, samt å vurdere om dette er til barnets beste. Analysen bestod av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn. Sakene var både fra fylkesnemnda, tingretten, lagmannsretten og Høyesterett (Hofman, 2010, s. 20). Et funn var at den kulturelle bakgrunnen til barnet var at en del av vurderingen om barnets beste, men at det ikke er funnet avgjørende (Hofman, 2010, s. 142). Hofman (2010, s. 144) viste til en sak der fylkesnemnda ikke hadde stilt vilkår til plasseringsstedet, hvor barnet ikke hadde fått med seg sitt opprinnelige språk i fosterhjemmet. Det førte blant annet til at det ikke var aktuelt med tilbakeføring av omsorg grunnet kommunikasjonsproblemer, der hun hevdet at kontinuiteten var brutt i større grad enn nødvendig. Hun konkluderte med at hun hadde forventet at hensynet til kultur skulle få større plass enn det gjorde i de ulike sakene. Videre viste hun til at de fleste saker der det omhandlet plasseringsspørsmål, var barnets beste og hensynet til barnets kultur fraværende. Dette understrekte hun med at det kan få store konsekvenser for barnet etter at fylkesnemnda har stilt vilkår, ved at retten ikke kan overprøve plasseringsstedet. Resultatet var at barneverntjenesten har ansvar for barnets beste og retten til kultur, uten at noen kan kontrollere de juridiske vurderingene om det nye plasseringsstedet ivaretar følgende behov for barnet (Hofman, 2010, s. 155).

5.5 Barnevernsarbeidere og sosialarbeidere: Barns rett til deltakelse

I en kvalitativ studie fra England, Norge og USA (California), ble det gjort intervju av 91 sosialarbeidere. Formålet for studien var å undersøke sosialarbeidere sitt syn på barns deltakelse i barnevernet. Årsaken til at de ønsket å utforske dette temaet i tre land var fordi de hadde oppfatning om at barnevernet hadde vanskeligheter med å oppnå god deltakelse blant barn (Križ & Skivenes, 2017, s. 11-12). Et lignende studie stilte de samme spørsmål, men hadde en annen tilnærming til problemstillingen. Kosher og Ben-Arieh (2020, s. 294) presenterte funn fra en studie blant 151 israelske sosialarbeidere og deres syn på barns deltakelse. Studien utforsket i hvilken grad de implementerte dette prinsippet i daglig praksis og forholdet mellom deres oppfatninger og handlinger. Et funn som begge artiklene trakk frem, var at i Križ og Skivenes (2017, s. 18) mente 82 % av informantene at å høre barnet var viktig, men det inkluderte også å se og høre barnet uten at barnets mening ble tatt med i betraktning. Lignende funn ble trukket frem i Kosher og Ben-Arieh (2020, s. 301) sin artikkel om at sosialarbeidere vektla i større grad ulike grad av konsultasjon med barn, som å høre barns synspunkt, men de la mindre vekt på deltakelse der synspunktene til barnet ble tatt med i betraktning. Križ og Skivenes (2017, s. 20-21) konkluderte med at fremtidig forskning om barnets deltakelse må utformes for å kunne måle faktorer om barns faktiske deltakelse og prosess i praksis for å kunne se om barnet faktisk blir involvert som beslutningstakere. Kosher og Ben-Arieh (2020, s. 301) konkluderte på sin side med at en utfordring for sosialarbeiderne når det gjaldt deltakelse var kommunikasjon. Informantene viste til at kommunikasjon med barn var komplekst og trengte ekstra pleie, og at de ikke alltid følte seg i stand til eller komfortabel med å ha individuell rådgivning med barn (Vis et al., 2011, sitert i Kosher & Ben-Arieh, 2020, s. 301).

6.0 Metode

I dette kapittelet skal vi gjøre rede for utarbeidelsen av masteroppgaven. I *kapittel 6.1* skal vi presentere den vitenskapsteoretiske tilnærmingen i vår oppgave. I *kapittel 6.2* beskriver vi bakgrunn for valg av metode, i *kapittel 6.3* redegjør vi for kvalitativ dokumentanalyse, samt søk, utvelgelse, avgrensinger ved datamaterialet, analyse og utvikling av kategorier. I *kapittel 6.4* skal vi presentere kvalitet i kvalitativ forskning, som gyldighet, pålitelighet, overførbarhet, vår selvrefleksivitet og til slutt forskningsetikk.

Problemstillingen vi ønsker å besvare er som følger:

Barn med etnisk minoritetsbakgrunn i barnevernet: Hvordan forstås og begrunnes retten til samvær med biologiske foreldre, slik det fremkommer i Høyesterettsdommene fra 1994 til 2021?

Underspørsmål som vi skal besvare på er følgende:

- *Hvilke vurderinger kommer frem knyttet til barns rett til kultur, språk og religion og etnisitet i saker om samvær med barn med etnisk minoritetsbakgrunn?*
- *På hvilken måte fremkommer barnets stemme i disse dommene, og hvilke vurderinger gjør Høyesterett seg knyttet til barnets rett til medvirkning?*

Valg av metode er viktig i forhold til hva vi ønsker å undersøke. Grønmo (2016, s. 15) beskriver det slik: «For å kunne utvikle interessant kunnskap, og for å kunne bygge opp fruktbare teorier, må vi baserer oss på hensiktsmessige forskningsmetoder» (Grønmo, 2016, s.15). Det er på den måten vi får bygd opp troverdig kunnskap som kan bidra til forskningsfeltet. Metoden som egner seg til vår problemstilling og forskningsspørsmål er kvalitativ metode. Vår problemstilling og forskningsspørsmål omhandler hvordan Høyesterett forstår samvær. Dette kan sees i sammenheng med at kvalitativ forskning søker etter å forstå et fenomen, ikke kvantifisere dem. Spørsmål man kan stille i kvalitativt forskningsdesign er, «hvordan?» eller «hvorfor?», enn spørsmål om «hvor mange?» eller «hvor mye?» (Green & Thorogood, 2018, s. 8). Det er en vesentlig forskjell mellom kvantitativ og kvalitativ forskning.

Kvantitativ anvender spørreskjemaer, systematisk målinger som kan inneholde tall. Dette står i kontrast til kvalitativ forskning som kan bruke observasjonene til deltakerne, blant annet i dybdeintervju, dokumentanalyse og fokusgrupper. Dataen kjennetegnes ofte med at den kan være i tekstformat, enkelte ganger grafisk eller i bildeformat (Yilmaz, 2013, s. 315). Utvikling av kvalitativ metode er under kontinuerlig endring, årsaken til dette er fordi samfunnet vårt endres (Thagaard, 2018, s. 11). God kvalitativ forskning kan defineres som relevant, aktuell for tiden man lever i, og er interessant (Tracy, 2010, s. 840). Kvalitativ forskning samsvarer med det vi ønsker å undersøke og er den metoden som egner seg for vår oppgave for å besvare forskningsspørsmålene. I den grad at vi stiller oss undrende til hvordan Høyesterett vurderer samvær med etniske minoritetsbarn. Kvalitativ egner seg i tillegg bedre enn kvantitativ i den grad at vi ikke ønsker å innhente informasjon med spørreskjema, men heller

dokumentanalyse som kan gi et mer helhetlig eller nyansert bilde av sakene. Dette ved at dommene er innholdsrike. Det ville vært vanskelig å kunne gjennomføre oppgaven med en annen metode og vi ville trolig nok ikke fått svarene vi ønsket. Metoden er også relevant i henhold til at lovverket vårt endres kontinuerlig, og på bakgrunn av dette er det nødvendig med ny kunnskap og forskning på ulike felt.

6.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Vitenskapsteoretisk tilnærming er viktig i forhold til hva vi søker informasjon om og hvordan vi danner forståelse for vår forskning (Thagaard, 2018, s. 33). Metodene er informert av ulike paradigmer som: symbolsk interaksjonisme, hermeneutikk, kritisk teori og til slutt postmodernisme, sosialkonstruksjonisme og feministisk teori (Thagaard, 2018, s. 40). I denne studien har vi valgt å ta utgangspunkt i et sosialkonstruksjonistisk og hermeneutisk perspektiv.

6.1.1 Sosialkonstruksjonisme

Sosialkonstruksjonisme omhandler at man har en antagelse om at virkeligheten er sosial konstruert. Formålet med denne vitenskapsteoretiske tilnærmingen er å undersøke hvordan fenomener er konstruert (Green & Thorogood, 2018, s. 43). Sosialkonstruktivistene stiller seg kritisk til antagelser. De mener det ikke finnes en riktig tilnærming til forskning, og at resultatet er av menneskelig prosess (Green & Thorogood, 2018, s. 44). På den måten at individer søker en forståelse av verden de lever i, og utvikler en subjektiv mening av sine opplevelser, slik at man kan forstå de historiske og kulturelle settingene. Historiske, kulturelle og personlige opplevelser kan påvirke oss som forskere, og det er derfor viktig at man anerkjenner sine fortolkninger, og hvordan det kan prege vår forskning (Creswell, 2014, s. 8).

Burr (2003, s. 2-5) har utformet en modell med fem prinsipper om sosialkonstruksjonisme. De følgende prinsippene er: *kritisk holdning til eksisterende kunnskap, historisk og kulturell spesifisert kunnskap, kunnskap blir opprettholdt av sosiale prosesser og sammenheng mellom kunnskap og sosial kunnskap*. I neste avsnitt skal vi presentere de ulike prinsippene.

En kritisk holdning til eksisterende kunnskap: Sosialkonstruksjonisme tar i utgangspunkt at man har et kritisk blikk mot allerede eksisterende kunnskap for å forstå hvordan forforståelse påvirker verden vi lever i. Det er derfor viktig at vi i arbeidet med vårt datautvalg har et

kritisk blikk og nyanserer innholdet i forhold til allerede eksisterende kunnskap, men prøver å innta nye perspektiver i arbeidet (Burr, 2003, s. 2-4). Samt at det er viktig å være bevisst over at analysen og resultatene vi får som forskere ikke er den absolutte sannheten. *Historisk og kulturell spesifiser kunnskap*: Vår forforståelse og eksisterende kunnskap blir konstruert av den historiske og kulturelle tiden vi lever i. Kunnskap om ulike emner eller temaer før i tiden, og hva som ble ansett som korrekt måte å utøve for eksempel barneoppdragelse, kan være noe annet i dag som et resultat av at samfunnet vi lever i endrer seg (Burr, 2003, s. 3-4). Et annet eksempel på endring som har skjedd gradvis er barnet som rettssubjekt, og vektlegging av barnets mening. I dagens samfunn legges det større vekt på disse temaene enn tidligere, men det er fortsatt en prosess som er i kontinuerlig endring med samfunnet vi lever i. *Kunnskap blir opprettholdt av sosiale prosesser*: Kunnskap om verden blir konstruert gjennom sosiale interaksjoner mellom mennesker. Det er gjennom daglige interaksjoner at vår kunnskap blir produsert, og måten vi forstår sannheten på (Burr, 2003, s. 4). Eksempelvis er barnevernets sosiale interaksjon med etniske minoritetsgrupper med på å skape kunnskap, som kan legge føringer for deres arbeid. I henhold til eksisterende forskning og teori ser vi at barnevernsansatte har ytret utfordringer i møte med minoritetsgruppen. *Sammenheng mellom kunnskap og sosial kunnskap*: Sosiale interaksjon mellom mennesker kan få føre til ulike handlinger blant individer. Det kan føre med seg sosiale konsekvenser ved at individer har ulike meninger om hva som anses som rett og galt, med tanke på hvordan man behandler andre mennesker (Burr, 2003, s. 5). Det siste prinsippet kan ses i lys av dommene som vi presenterer i vår oppgave. De som vedtar dommene, har ulik bakgrunn, og kan vektlegge rettsavgjørelser annerledes, noe som kan påvirke avgjørelsene i sakene.

I sosialkonstruksjonismen er et viktig poeng at interaksjonen mellom forskeren og det som blir studert kan påvirke resultatet. Det er forskeren selv som vurderer gyldigheten av kunnskapen og resultatene som kommer frem i interaksjonen mellom forsker og konteksten som blir studert. Dermed stilles det krav til begrunnelsene til forskeren, og til de ulike valgene man foretar. Dette er med på å bidra at oppgaven blir mer pålitelig for utenforstående i den grad at de som leser får et detaljert innblikk i hvordan forskerne har tenkt, og innsikt i begrunnelsene for valgene (Thagaard, 2018, s. 40-41). Etersom vi i vårt prosjekt vil studere ulike Høyesterettsdommer, vil det være viktig å poengtere at resultatene fra vår forskning vil være en blanding av våre fortolkninger og informasjonen som fremkommer i datamaterialet vårt.

6.1.2 Hermeneutisk metode

Grønmo (2016, s. 393) definerer hermeneutiske studier som, «fortolkningslære» eller «fortolkningskunst». Hermeneutikk tar for seg synspunktene og fortolkningene til aktøren. På den måten kan man oppnå et samspill mellom aktøren og forskeren når det kommer til selvforståelse. Tilnærmingen vektlegger forforståelse som essensielt for hermeneutisk studie. Det gjelder ikke kun det som blir etablert under studiet, men og forskeren sine egne erfaringer (Grønmo, 2016, s. 393). Formålet med metoden er å tolke tekster. Å tolke kan ses på som et samspill mellom aktøren og forskeren, og at det ikke finnes noe sannhet, men flere nivåer av den (Thagaard, 2018, s. 37). Metoden samsvarer med hva vi ønsker å undersøke, i den grad at vi skal lese og tolke ulike Høyesteretts dokumenter. Det er vesentlig at vår forforståelse påvirker tolkningen, og at våre funn ikke definerer den korrekte sannheten. I det menes at analysen og funnene som blir trukket frem er basert på våre tolkninger, og ikke definerer den korrekte sannhet (Grønmo, 2016, s. 394).

6.2 Bakgrunn for valg av metode

Problemstillingen og forskningsspørsmålene vi har utformet påvirker metodevalget vårt. Vårt masterprosjekt har kvalitativ dokumentanalyse som metode. Valget av dokumentanalyse som metode kan knyttes til det faktum at vår problemstilling og forskningsspørsmål tar utgangspunkt i vurderingene og forståelsen til Høyesterett. Vår masteroppgave er et uavhengig prosjekt, men med tilknytning til forskningsprosjektet HoMi ved Universitet i Bergen.

6.3 Kvalitativ dokumentanalyse

6.3.1 Kvalitativ dokumentanalyse

Dokumentanalyse er en systematisk prosedyre som anvendes for å evaluere dokumenter i elektronisk og fysisk form. Å bruke dokumentanalyse som metode, krever at datamaterialet blir undersøkt og fortolket for å få forståelse og utvikle empirisk kunnskap (Corbin & Strauss, 2008, sitert i Bowen, 2009, s. 27). Den analytiske prosedyren ved dokumentanalyse innebærer innsamling, utvelgelse og meningsdannelse, samt data i form av sitater, tekstutdrag eller hele passasjer med tekst som videre danner temaer og kategorier (Labuschagne, 2003, sitert i Bowen, 2009, s. 27). Bowen (2009, s. 29) beskriver at kvalitativ forskning krever gode teknikker for innsamling av data og dokumentasjonskrav til prosessen. Dokumenter som materiale kan ha flere funksjoner, som å bidra med data om kontekst, tidligere hendelser og

kan bidra til historisk innblikk (Bowen, 2009, s. 29). Videre kan dokumenter bidra til å tilføre forskningsdata. Innsikten og informasjon fra dokumenter kan være betydningsfulle bidrag til en kunnskapsbase. Dokumenter kan bidra til innsikt i endringer og utviklinger, i tillegg kan analyse av dokumenter verifisere funn eller forskning fra andre kilder (Bowen, 2009, s. 30).

Ved bruk av enhver metode vil det være fordeler og begrensninger. Bowen (2009, s. 31) påpeker at fordeler med dokumentanalyse er at det er en effektiv metode med tanke på tidsbruk, og tilgangen på dokumenter som i mange tilfeller kan være tilgjengelig offentlig. Nøyaktigheten i informasjonen i dokumenter, og at de kan bidra til bred oversikt over lengre tidsperioder og flere hendelser kan være en annen fordel (Yin, 1994, sitert i Bowen, 2009, s. 31). En begrensning ved dokumentanalyse kan være at dokumenter er produsert for andre hensikter enn forskning, og ikke nødvendigvis bidrar til tilstrekkelig informasjon for å besvare forskningsspørsmål (Bowen, 2009, s. 31-32). En annen mulig begrensning kan være tilgjengeligheten på dokumenter. Det kan være tilfelle at tilgangen på dokumentene er tidsbegrenset. Utvelgelsen av dokumentene kan også være gjenstand for partisk utvelgelse (Yin, 1994, sitert i Bowen, 2009, s. 31-32). Fordeler og ulemper ved ens valg av metode kan sammenlignes og veies opp mot hverandre. Med tanke på effektiviteten til dokumentanalyse mener Bowen (2009, s. 32) at disse veier tyngst mot de mulige ulempene og negative aspektene ved dokumentanalyse.

6.3.2 Kvalitativ dokumentanalyse av Høyesterettsdommer

Datamaterialet i studien er Høyesterettsdommer hentet fra Lovdata Pro. I starten av dommene blir det redegjort for sakens spørsmål og bakgrunn, deretter blir partenes syn på saken presentert. Deretter fremkommer vurderingene til Høyesterett sammen med vurderingene til sakkyndige, tilsynsførere og fosterforeldrene. Avslutningsvis er det en samlet vurdering, konklusjon og dom. Lengden på dommene varierer, og formatet er noe annerledes fra nyere dommer sammenlignet med eldre dommer, på den måten at forekomsten av underoverskrifter og underkapitler forekommer i større grad i de nyere dommene. I vår analyse bruker vi Høyesterettsdommene i sin helhet som datagrunnlag.

6.3.3 Søk og avgrensning av datamaterialet

For å finne Høyesterettsdommer har vi brukt nettsiden Lovdata Pro. Ved bruk av Lovdata Pro kreves det godkjent bruker, noe vi har fått via utdanningsstedet vårt. I søkeprosessen på

nettsiden valgte vi å benytte oss av «avansert søk». For å begrense søket valgte vi å krysse av «Høyesterett» under rettsavgjørelser, for å kun få treff på Høyesterettsdommer, deretter krysset vi av for «sivile saker». For å få søkeresultater med dommer som omhandler barnevernssaker skrev vi inn «barnevernloven av 1992» i søkefeltet for lovhenvising.

Ved avansert søk på sivile Høyesterettsdommer, med barnevernloven av 1992 som lovhenvising og emneordene: «samvær*», «kultur*» fikk vi 273 treff. For å finne datautvalget vårt utformet vi inkluderingskriterier. Våre inkluderingskriterier var at dommene skulle omhandle etniske minoritetsbarn, samvær, omsorgsovertakelse i form av plassering i fosterhjem, samvær og kultur. Vi har valgt å inkludere tre dommer som omhandler spørsmål om adopsjon, disse er blitt inkludert i vårt utvalg ved at de omhandler sentrale begrunnelser knyttet til samvær, kultur og medvirkning.

For å sikre dommer som omhandlet etniske minoritetsbarn var det vesentlig å starte vår søkeprosess med å undersøke hvordan dommene omtalte etniske minoritetsbarn. Herunder om dette fremkom eksplisitt ved at det stod “etniske minoritetsbarn” i dommene eller om dette kom frem ved andre formuleringer. Ved gjennomlesing av dommene fant vi at det var varierende hvordan det fremkom at barnet har etnisk minoritetsbakgrunn. I enkelte av dommene ble det tydeliggjort ved at det var skrevet «foreldrene kommer fra (...)», «B er fra land (...)» eller at religion og etnisitet ble nevnt. Vi valgte på bakgrunn av at Høyesterett brukte flere begreper for etniske minoritet å bruke følgende søkeord: Minoritet*, etnis*, kultur*, bakgrunn*, og land*. Vi brukte kombinasjoner av disse søkeordene i tillegg til å kun bruke ett av søkeordene. Vi har utformet en tabell som inkluderer oversikt over hvilket land de biologiske foreldrene i Norge kommer fra, se *tabell 1*.

Vi søkte med bvl. §§ 4-1, 4-12, 4-16, 4-19, 4-20 og 4-22. For å sikre at resultatet av søkeprosessen gjenspeilet Høyesterettsdommene som er publisert på Lovdata Pro etter våre inkluderingskriterier, valgte vi både å søke med hver enkelt av lovparagrafene isolert, i tillegg til å bruke kombinasjoner av flere. Vi fant etter gjennomlesing av søkeresultater at de mest sentrale lovparagrafene for å finne vårt utvalg var bvl. §§ 4-19, 4-20 og 4-21, samt at vi inkluderte barnevernloven av 1953 i søket, som resulterte i en dom som oppfylte samtlige av våre inkluderingskriterier.

For å sikre at datamaterialet vårt skulle inneholde relevante Høyesterettsdommer som belyser vår problemstilling, valgte vi å avgrense ved å danne kriterier for ekskludering. Ved søk etter våre inkluderingskriterier fikk vi 22 Høyesterettsdommer, men fem ble ekskludert fordi dommene omhandlet sivilprosess, tvisteloven, forvaltningsrett, eller at dommene ga treff på søkeord knyttet til kultur, men at dommene ikke nevnte barnets kultur, men for eksempel: «familie- og kulturkomiteen». Resultatet av søkeprosessen med våre inkluderings- og ekskluderingskriterier resulterte i 17 Høyesterettsdommer fra 1994 til 2021.

6.3.4 Analyse

Dokumentanalyse av dommer innebærer at vi skal skumme igjennom, lese og tolke materialet (Bowen, 2009, s. 32). På grunn av datamaterialet vårt har vi valgt å bruke kvalitativ tematisk analyse (induktiv) og innholdsanalyse (deduktiv) (Bowen, 2009, s. 32).

Innenfor kvalitativ forskning er ulike tilnærminger; induktiv og deduktiv. Induktiv går ut på man utarbeider en analyse, på bakgrunn av den analysen bygger vi en teoretisk tilnærming til området vi forsker på. En deduktiv tilnærming tar derimot for seg det motsatte, der teoretisk tilnærming preges av dataens analyse. Mellom de to ulike tilnærmingene finner man abduksjon (Thagaard, 2018, s. 184). Forskningen vår vil preges av disse ulike tilnærmingene, i den grad at forskeren tar med seg forankrede ideer fra sin bakgrunn, dette kan prege analysen og være med på å skape nye teoretiske perspektiver (Thagaard, 2018, s. 184).

Innholdsanalyse er en hypotetisk-deduktiv analysemetode, det innebærer at man lager kategorier som man konstruerer, og ser i sammenheng med mening over tid. Teori er viktig innenfor deduktiv analysemetode fordi den inspirerer til utviklingen av temaer (Tanggaard, 2015, s. 161). Metoden omhandler at man systematisk går igjennom dokumenter for å systematisere og kategorisere innholdet. Forskeren oppnår å få større forståelse for området som undersøkes på bakgrunn av analyse og tolkning av tekstene (Grønmo, 2016, s. 175).

Tematisk analyse er en analytisk induktiv analysemetode (Tanggaard, 2015, s. 161). Tematisk analyse omhandler at man danner et mønster for gjenkjenning av dataen og lager kontinuerlig nye kategorier for analysen (Fereday & Muir-Cochrane, 2006, sitert i Bowen, 2009, s. 32). Prosessen innebærer at man ser på den utvalgte dataen, og danner ett kode- og kategoriseringssystem. Basert på dataens karakter kan man avdekke temaer som er relevant for et fenomen (Bowen, 2009, s. 32).

I vår analyse har vi kombinert tematisk- og innholdsanalyse, ved at vi har lest igjennom datautvalget vårt og dannet et kategoriseringssystem som er relevant for vår problemstilling (tematisk analyse). Deretter har vi utformet temaer i kategoriseringssystemet vårt og systematisk analysert og tolket datamaterialet (innholdsanalyse) (Fereday & Muir-Cochrane, 2006, sitert i Bowen, 2009, s. 32). Metoden ligner på induktiv analysemetode og derfor vil undersøkelsesarbeidet være en blanding av følgende to metodene (Tanggaard, 2015, s. 161).

6.3.5 Utvikling av kategorier

En måte å oppnå oversikt over datamaterialet på er å danne kategorier. Fremgangsmåten for å danne kategorier kan omhandle at man lager noen stikkord som kan beskrive større deler av teksten. Stikkord kan bestå av temaer eller noe som kommer frem i datamaterialet. Det er viktig at vi som forskere tar utgangspunkt i problemstillingen, for å kunne danne og ta vurderinger for hvilke koder man skal lage (Grønmo, 2016, s. 267). Vi har valgt å ta utgangspunkt i Grønmo (2016, s. 267-268) sin utvikling av koding, som starter med åpen koding. Åpen koding innebærer at forskeren skal være åpen for overraskelser og hendelser som kan være uforutsette. I tillegg er det viktig å danne koder som reflekterer de viktigste elementene fra dataen vår.

Neste trinn omhandler at man danner kategorier og begreper. Å utforme kategorier er et systematisk arbeid, og det er viktig at de ikke er for begrenset, slik at vi som forskere kan innta en åpen holdning for nye endringer av dataen. Deretter utarbeider man begreper, som skal inngå som fenomenene i kategoriene. «Begrepene utgjør grunnelementene i samfunnsvitenskapelig teorier» (Grønmo, 2016, s. 268-269). Fremgangsmåten for vår utvikling av kategorier var at vi først leste igjennom datamaterialet vårt, som består av 17 Høyesterettsdommer fra 1994-2021. For å danne kategorier og begreper måtte vi lese nøye igjennom dommene for å finne likhetstrekk og hva vi ønsker å undersøke, vi endte opp med fire kategorier med underkategorier. Følgende kategorier har vi valgt på bakgrunn av at de skal reflektere de viktigste elementene fra vårt datautvalg. Ved siden av kategoriene har vi og lagd tre tabeller som omhandler en oversikt over dommene slik at det blir enklere å få et helhetlig bilde av hva de omhandler. Kategoriene som danner hva vi ønsker å belyse ble følgende:

1. Lovhjemler og vurderingstema knyttet til samvær i Høyesterettsdommer

1. Lovhjemler ved samvær

2. EMD knyttet til samvær og tilbakeføring til foreldre er et overordnet mål

3. Samvær skal ikke være negativt for barn

4. Når samvær må begrenses

2. Kontakt med biologiske foreldre

1. Foreldrenes evne til å sikre gode samvær

2. Psykiske problemer, vold eller rusproblematikk

3. Barnet og samvær

1. Barnets sårbarhet

2. Barnets reaksjoner etter samvær

3. Barnets behov

4. Barnets tilknytning

5. Lojalitetskonflikt

4. Kultur og samvær

1. Rettslig grunnlag for barns rett til kultur, etnisitet, språk og religion

2. Kultur

3. Etnisitet

4. Språk

5. Religion

5. Barnets egen stemme og medvirkning

1. Når barnets egen stemme kommer frem i dommene

2. Barnets beste som begrep blir stadig henvist til i forhold til samvær og medvirkning

3. EMDs rettspraksis

6.4 Kvalitet i kvalitativ forskning

Det er viktig at vi som forskere er kritiske til kildevurderingen vi foretar oss og hvordan vi vurderer kvaliteten og troverdigheten på forskningen. For å kunne vurdere troverdigheten må man adressere spørsmål når det gjelder gyldighet og pålitelighet (Green & Thorogood, 2018, s. 283). Hvilke kriterier man bruker vil variere. Vi har valgt å bruke gyldighet (validity), pålitelighet (reliability) og overførbarhet (transparency). Andre kriterier vi vil belyse er forskerens selvrefleksivitet og forskningsetikk (Green & Thorogood, 2018, s. 273). Vi bruker begrepene gyldighet, pålitelighet og overførbarhet, og ikke de engelske begrepene.

6.4.1 Gyldighet og pålitelighet

Gyldighet er et begrep som kan knyttes til sannhet på den måten at funnene i forskningen skal gjenspeile virkeligheten. Begrepet har betydning i forskning ved at kunnskap produsert fra forskning skiller seg fra andre påstander om verden, ved at det er gjenstand for såkalt «rigorous» kritikk, som innebærer en overbevisning om dataene (Green & Thorogood, 2018, s. 272-273). Det er av betydning at forskere begrunner på hvilken måte studien bør tolkes som legitim. For å styrke gyldighet som forsker er det sentralt å overbevise leseren på en måte som gjør at vedkommende får tillit, og er av den oppfatningen at forskningen ikke kun er en subjektiv tolkning av forskeren (Green & Thorogood, 2018, s. 275-276). For å styrke oppgavens gyldighet har vi etterstrebet å forklare våre valg i detalj. Enkelte av dommene i vårt materiale er ikke tilgjengelig for offentligheten, men vi anser Lovdata Pro som en gyldig og pålitelig kilde. For vår studie har det vært viktig å hyppig og grundig foreta en systematisk og kritisk vurdering av våre valg av kilder, herunder teori og forskning. Vi har herunder både gjennomgått nasjonal og internasjonal forskning. Fagfellevurderte kilder eller kilder skrevet av fagpersoner som er respekterte innenfor det gitte feltet er blitt vektlagt. Informasjonen i Høyesterettsdommene kan variere, og enhver av sakene våre med etniske minoritetsbarn som er blitt plassert i fosterhjem har sin unike og komplekse historie. For å øke gyldigheten i vår studie er det sentralt å bemerke at ikke all informasjon om sakene fremkommer i dommene. Gyldigheten kan også styrkes ved det faktum at vi har hatt diskusjoner og mottatt konstruktive tilbakemeldinger fra vår veileder, samt andre medstudenter som har bidratt til økt refleksjon og perspektiver om innholdet i vår studie.

Pålitelighet innenfor kvalitativ forskning innebærer blant annet å beskrive planleggingen og utførelsen av studien på et strategisk nivå. Dyptgående informasjon om prosessene i studier er av betydning for å gi leseren mulighet til å undersøke om god forskningspraksis er blitt fulgt (Shenton, 2004, s. 71-72). Vi har etterstrebet å styrke studiens pålitelighet ved å beskrive og begrunne vår prosess med blant annet søk etter datamateriale. Videre om utvelgelsen av hva vi har ansett som relevant i henhold til våre inkluderings- og ekskluderingskriterier, og hvorfor og på hvilken måte vi har avgrenset.

6.4.2 Overførbarhet

For å kunne oppnå overførbarhet er det viktig å gi leseren mulighet til å vurdere hva som er relevant i oppgaven, noe som innebærer gode beskrivelser av oppgaven, og en god teoretisk analyse som sikrer troverdige beslutninger (Green & Thorogood, 2018, s. 310). Resultatene i

dette studiet kan ha overføringsverdi ved at vi har vært nøye med å velge ut relevant forskning og teori på feltet vi har valgt. Videre at informasjonen vi får fra rettspraksis i Høyesterett kan muligens bidra med å gi innsikt i deres forståelse og begrunnelse for samvær i dommene, samt til viktigheten av mer forskning på dette området. Følgende teori og forskning som er presentert i oppgaven kan også bidra til overførbarhet, ved at det kan belyse og styrke begrunnelsene til Høyesterett om samvær fra andre perspektiver.

6.4.3 Forskers selvrefleksivitet

Forskeren anses som hovedinstrumentet i kvalitativ forskning (Yin, 2011, s. 130). Vi ønsker å oppnå en forståelse av verden vi lever gjennom et sosialkonstruktivist syn (Creswell, 2014, s. 8), og vi må i tillegg forstå at våre tolkninger av dokumentet kan bli påvirket av vår forforståelse (Grønmo, 2016, s. 393).

Det er av betydning å undersøke ens egne kulturelle kontekst, realiteter og holdninger, samt å utforske på hvilken måte disse bidrar til, og påvirker forskningsprosessen vår. Det er også relevant at vi som forskere inntar et åpent sinn i samtlige ledd i forskningsprosjektet, herunder å være oppmerksom på ens holdninger i alle ledd (Crabtree, 2019, s. 933). Et annet viktig aspekt når det gjelder analysedelen av oppgaven er forskerens perspektiv. Det er viktig å påpeke at vi som forskere kan inneha en forståelse, som kan bidra til risiko for å utelate mulig relevant informasjon (Grønmo, 2016, s. 180). En fare ved å innta et slikt perspektiv er at man kun ser etter det man ønsker å belyse. Det kan resultere i at man ikke får et helhetlig bilde av det som skal besvares i problemstillingen eller forskningsspørsmålene (Creswell, 2014, s. 99). I vårt forskningsprosjekt vil vi etterstrebe å innta en kritisk reflekterende holdning til vår rolle som forskere gjennom forskningsprosjektets varighet, fra start til slutt.

Vår faglige bakgrunn med tanke på utdanning er ulikt, ved at en av oss har bachelor i sosialt arbeid (sosionom) og den andre har bachelor i barnevern (barnevernspedagog). Positive aspekter ved dette er at vil vi ha en forforståelse når det kommer til kunnskap om barn, deres utvikling, barnet som rettssubjekt og ulike syn på familieperspektiv. Å vise til at vi har ulike forståelser og erfaringer er viktig fordi vi som forsker må vi reflektere over hva vi tar med inn i oppgaven og hvordan vår forforståelse kan prege resultatene. Med tanke på arbeidserfaring med barn har den ene av oss erfaring som støttekontakt i barnevernet, miljøterapeutisk arbeid med barn med psykisk utviklingshemning og frivillig arbeid med barn og ungdom. Den andre har praksiserfaringer fra på krisesenter for vold i nære relasjoner, samt jobb i barnehage og

frivillighetsarbeid. Vi har ingen arbeidserfaring fra barnevernet med tematikken etniske minoritetsbarn og fosterhjem. Det er viktig å påpeke at vårt syn kan være annerledes enn en som har erfaringer fra barnevernet eller mennesker med annen etnisk minoritetsbakgrunn. Vårt grunnlag for kjennskap til tematikken er blant annet knyttet til å være student med teori og forskning om fosterhjem, samvær og etniske minoritetsbarn fra bachelorutdanningene. I begge bachelorstudier har det ikke vært overveiende fokus på Høyesterett som rettsorgan og beslutningsorgan, som har medført et behov for å tilegne seg ytterligere kunnskap om Høyesterett. Våre tidligere arbeidserfaringer og kjennskap til saksprosesser i Høyesterett ved det faktum at vi ikke har direkte praktisk kjennskap til feltet har dermed bidratt til et engasjement og nysgjerrighet for å tilegne seg mer kunnskap om dette feltet.

6.4.4 Forskningsetikk

Forskningsetikk er et sentralt verktøy for å bidra til forsvarlig forskning. For forskere innebærer dette et ansvar for å arbeide og utføre forskning i samsvar med gjeldende forskningsetiske normer og retningslinjer. Følgende ansvar gjelder for samtlige som utfører forskning, deriblant studenter (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2021). Ansvaret som følger med en studie er noe vi har reflektert over både før og underveis i vår studie. Vi har satt oss inn i gjeldende forskningsetiske normer og retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora i forkant av vår studie.

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2021) viser til at en forskningsetisk forpliktelse er hensynet til personer som innebærer at personene som er med i forskningen skal respekteres. Respekten for personene som er involvert er noe vi har etterstrebet for å oppnå ved å ha en ydmykhet når vi omtaler for eksempel andres liv i vår oppgave. Videre har vi prioritert og reflektert over ansvaret for å sitere utsagn fra de involverte i dommene våre på korrekt og presis måte. Høyesterettsdommene i vårt utvalg inneholder blant annet temaer som omsorgssvikt, vold, rus og psykisk helse, som er sensitive temaer. Vi har dermed tilnærmet oss dommene med særlig ydmykhet og respekt.

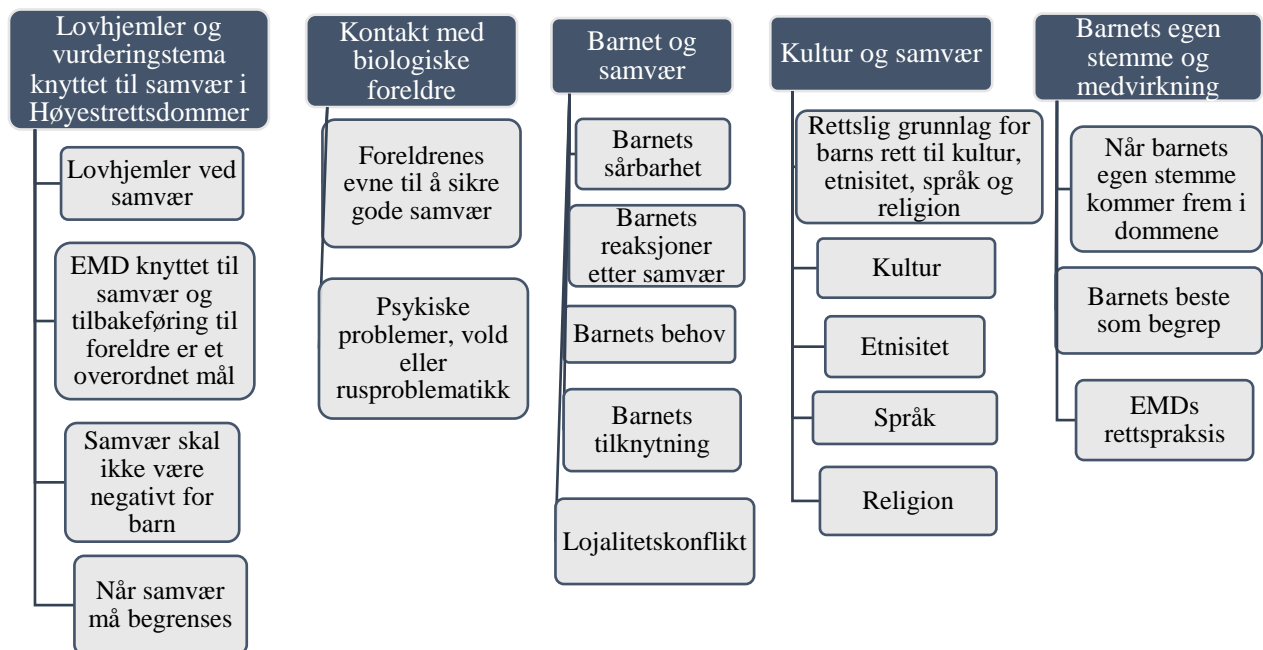
Videre er forskningsformidlingen sentral på den måten at forskere har ansvar for å vise til egen og andres forskning til samfunnet. Pålitelig forskning er viktig i samfunnet og innebærer at forskningen ikke skal være påvirket eller motivert av interesser som kan være av politisk, økonomisk, strategisk eller organisatorisk form (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2021).

Forskningsetikk må ses i lys av metodisk tilnærming. Vi har i denne studien satt oss inn i relevant informasjon om dokumentanalyse og hva dette innebærer for å opparbeide oss kunnskap på feltet. Vi har valgt å bruke søkogskriv.no samt kildekompasset.no som står i overensstemmelse med American Psychological Association (APA 7), for å sikre pålitelig kildebruk.

7.0 Presentasjon av funn

I følgende kapittel vil vi presentere våre hovedfunn som bygger på analyse av utvalget vårt som utgjør 17 Høyesterettsdommer fra 1994 til 2021. Vi har valgt å bruke direkte sitater fra Høyesterettsdommene, og har valgt å ikke endre dersom det har forekommet skrivefeil eller bruk av nynorsk. Våre valgte kategorier og underkategorier, representerer de viktigste temaene, og blir presentert i tabellen i 7.1. Deretter i kapittel 7.2 redegjør vi for kjennetegn ved dommene i utvalget, inkludert hva vi anser som våre hovedfunn. Kapittelets oppbygning følger tabell 7.1.

7.1 Våre funn i kategorier

7.2 Kjennetegn ved dommene

Et viktig kjennetegn ved utvalget vårt er at alle dommene omhandler barn som har etnisk minoritetsbakgrunn. I 13 av dommene fremkommer det informasjon om hvilket land eller område foreldrene kommer fra. I de resterende fire står det ikke direkte land, men det fremkommer at barna har etnisk minoritetsbakgrunn gjennom formuleringer om religion, språk og etnisitet, se *tabell 1*. Det mest essensielle med dommene er at de omfatter vurderinger og fastsettelse av samvær med biologiske foreldre. Lengden på dommene varierer fra mellom seks og 14 sider. Vi har tre dommer som skiller seg ut fordi de er kjennelser og en

dom fra Norges Høyesterett ankeutvalg. Dommene omfatter til sammen 26 barn, herav 13 jenter og 11 gutter og to med ukjent kjønn, i alderen to til 13 år. Vi har utformet tre tabeller som omhandler generell informasjon om dommene, herunder type omsorgsovertakelse og hvilket land barnets biologiske foreldre er fra, *tabell 2* som omhandler sakens spørsmål og slutning, og *tabell 3* som inkluderer rettslig grunnlag i dommene.

Vedrørende barnets egen stemme og medvirkning har vi valgt å skille mellom personer som snakker på vegne av barnet, og barnets faktiske mening. Dommene der barnet fikk uttale seg på egenhånd uten sakkyndig var i alderen: to på syv år, en på elleve år og den siste på 12 år.

I utvalget vårt har alle 26 barna blitt plassert i fosterhjem, tre av dommene omhandler også adopsjon, se *tabell nr. 1*. I syv av dommene ble det vedtatt samvær med tilsyn, i en av sakene ble det og understreket at barnet fikk lyd og bildekontakt med far og grandtante (HR-2020-1967-A). I en sak blir det vedtatt «gis rett til samvær under tilsyn» (HR-2019-788-U), mens i andre saker står det: «barnevernstjenesten gis muligheten eller anledning til å føre tilsyn under samvær» (HR-2021-474-A, HR-2021-475-A). Seks av dommene omhandler ankeforkastelse. Årsaken til at vi har valgt å ta med ankeforkastelse, saker om adopsjon og dommer som omhandler fratakelse av omsorgsretten er fordi dommene inneholder vurderinger knyttet til samvær, kultur og barns medvirkning.

7.3 Lovhjemler og vurderingstema knyttet til samvær i Høyesterettsdommer

I dette kapittelet skal vi vise til ulike vurderinger som fremkommer i Høyesterettsdommene knyttet til samvær.

7.3.1 Lovhjemler ved samvær

I våre funn så vi at enkelte lovparagrafer var fremtredende i forhold til begrunnelser for samvær. Et av funnene var at når barnevernloven § 4-19 blir omtalt blir det sett i lys av Grunnloven § 102, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 8 og FNs barnekonvensjon artikkel 9 nr. 3 i tillegg til EMD's rettspraksis. Grunnloven § 102 blir nevnt i ni dommer, artikkel 8 fra Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen blir nevnt i elleve dommer og FNs barnekonvensjon artikkel 9 i åtte dommer. Vi ser at Høyesterett ofte velger å flette de sammen for å understreke viktigheten av samvær i forhold til gjenforening og EMD's rettspraksis: «Bestemmelsen i barnevernloven § 4-21, må praktiseres i samsvar

med Grunnloven § 104 om barns rettigheter og i § 102 om retten til familieliv, samt Norges internasjonale forpliktelser (...)» (HR-2020-1788-A). Det blir og understreket at: «Terskelen for omsorgsovertakelse er høy, jf. Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), artikkel 8 slik den er praktisert av Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)» (HR-2020-2081-A).

7.3.2 EMD knyttet til samvær og tilbakeføring til foreldre er et overordnet mål

Ved avgjørelser om omsorgsovertakelse, blir samvær innført fordi det er et overordnet mål at barnet skal bli gjenforent med foreldrene sine. I utvalget vårt blir enten begrepet tilbakeføring eller gjenforening nevnt i samtlige dommer, som kan vise til at Høyesterett er opptatt av å ivareta dette målet i dommene. Tilbakeføring til foreldre står regulert i barnevernloven § 6-3 og Høyesterett understreker dette prinsippet ofte i dommene. Et eksempel som understreker viktigheten av gjenforeningsprinsippet, er følgende:

«Den konkrete vurderingen må ta utgangspunkt i at en omsorgsovertakelse- enten den ventes å bli relativt kortvarig eller mer langvarig- skal være av midlertidig karakter. Målsettingen må være at omsorgen skal føres tilbake til foreldrene så snart omstendighetene gir grunnlag for det, og samværet må fastsettes slik at dette formålet ivaretas best mulig» (HR-2020-2081-A).

Vi ser i utvalget vårt at det fremkommer informasjon i dommene om EMDs rettspraksis i forhold til gjenforeningsmålet, og at hvis det blir nektet samvær skal det foreligge ekstraordinære tilfeller slik det blir formulert her:

«(...) pekes det på at EMD i Adele Johansen-dommen fra 1996 (EMD-1990-17383) uttalte at det ved avgjørelser i barnevernssaker ikke skal treffe tiltak som vil skade barnets helse og utvikling. Men tiltak som ikke er i samsvar med et mål om gjenforening mellom foreldre og barn, noe som vil gjelde ved nektelse av samvær, bør bare anvendes i «ekstraordinære tilfeller» og bare «hvis de er motivert av et dominerende hensyn til barnets beste» (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976).

I dommene finner vi dokumentasjon knyttet til kritikken Norge har mottatt de siste årene fra EMD:

«(...) nyere praksis fra EMD innebærer et behov for justeringer i norsk barnevernspraksis fordi beslutningsgrunnlaget, avveining og begrunnelse i en del tilfeller ikke har vært tilstrekkelig. Dette knytter seg særlig til myndighetens plikt til å arbeide for gjenforening av barn og foreldre, og derfor av særskilt betydning når spørsmålet om tilbakeføring kommer opp» (HR-2020-1788-A).

Når omsorgsovertakelse blir vedtatt og man innfører samvær er gjenforening målet. Vi ser at det poengteres hyppig gjennom datamaterialet: «For å nå målet om gjenforening etter omsorgsovertakelse står samvær mellom barnet og foreldrene sentralt» (HR-2021-475-A) og flere «Samvær må (...) fastsettes med på å sikte på å opprettholde, styrke og utvikle båndene mellom barnet og foreldrene, slik at det kan arbeides for å nå målet om gjenforening i noe lengre tidsperspektiv» (HR-2021-475-A). En viktig paragraf er bvl. § 4-19 som regulerer samvær. En setning som kommer frem i den forbindelsen er: «Barnevernloven § 4-19 slår fast at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre etter omsorgsovertakelse» (HR-2021-474-A). Slik vi tolker det ser vi at Høyesterett vurderer viktigheten av gjenforeningsmålet og at hensynet kan tale for justering av samvær: «Samvær bør utvides, med tanke på senere gjenforening og styrking av de biologiske og kulturelle båndene» (HR-2020-1788-A).

Et annet gjeldene funn i utvalget vårt er at vi ser at det fremkommer kritikk eller svakheter ved tidligere domsavgjørelser når det gjelder samværsfastsettelse. I to av dommene kritiserer Høyesterett tidligere rettsinstanser, og i tre av dommene blir det vist til svakheter ved avgjørelsene, som for eksempel i (HR-2020-964-U) og (HR-2020-1788-A). Når Høyesterett vurderer om det er svakheter ved tidligere dommer, kan det omtales slik: «Videre er det vesentlige svakheter ved tingrettens avgjørelser og saksbehandling» (HR-2020-964-U). Kritikken som blir omtalt i enkelte av disse dommene viser tydelig likhetstrekk ved at det foreligger for lite samvær, og at barnet ikke har fått tilstrekkelig kontakt med sine biologiske foreldre, slik at gjenforeningsmålet blir vanskelig å gjennomføre. Siden Høyesterett tar med disse ulike vurderingene i dommene, tolker vi det som at de vektlegger relasjonen mellom barnet og biologiske foreldre, og ser alvorlig på mangel på tiltak for å styrke dette båndet i andre rettsinstanser:

«Det har ledet til at det ikke har vært iverksatt tiltak for å utvikle relasjonene mellom barnet og de biologiske foreldrene, de kulturelle båndene er ikke ivaretatt og

kommunen har fått kritikk fra Fylkesmannen for sin manglende oppfølging i saken» (HR-2020-1788-A).

Et moment som vi ser går igjen når det gjelder kritikk er begrepet gjenforeningsaspektet: «Tingretten har behandlet saken grundig, men gjenforeningsaspektet er i liten grad løftet frem. Dette gjelder både ved drøftelsen av tilbakeføring og ved fastsettelse av samvær, til tross for at barna har bodd lenge sammen med sine foreldre» (HR-2020-964-U). Høyesterett belyser at samvær har en særegen verdi, og at det også er av betydning i saker der det ikke er realistisk med gjenforening:

«(...) samvær har en egenverdi også i de tilfellene der det ikke lenger er realistisk med en gjenforening mellom foreldre og barn. I slike tilfeller skal det ved fastsettelsen av samvær legges til rette for at familiebandene opprettholdes gjennom regelmessig kontakt så langt dette er rimelig og praktisk gjennomførbart og i overensstemmelse med barnets beste, jf. EMDs dom 17. desember 2019 Abdi Ibrahim mot Norge avsnitt 57» (HR-2020-2081-A).

7.3.3 Samvær skal ikke være negativt for barn

I dommene ser vi at det blir særlig trukket frem at Høyesterett mener at omsorgsovertakelse er et inngripende tiltak. Samvær skal innføres for å kunne oppnå gjenforening, men det skal ikke skygge over andre viktige faktorer dersom det blir for belastende for barnet for eksempel i følgende sak (HR-2021-476-A). Høyesterett refererer ofte til EMD, et begrep som dukker opp i den forbindelsen omtales som «undue hardship». I utvalget vårt blir begrepet brukt i fem dommer og innebærer at barnet bør tåle belastninger ved samvær, men at ved begrenset samvær må det vises til større potensielle skader for barnet i henhold til retten til familieliv. Det kommer frem i følgende dom:

«Etter praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) kan det ikke fastsettes samvær som påfører barnet 'undue hardship'. Dette begrepet indikerer at barnet må tåle belastninger av et visst omfang ved samværet. Jo mer samværet begrenses, desto større må de potensielle negative konsekvensene for barnet være for at inngrepet i familielivet kan forsvares» (HR-2021-474-A).

Høyesterett viser også til en redegjørelse fra storkammerdommen HR-2020-662-S «(...) samvær har dessuten egenverdi uavhengig av utsiktene til gjenforening, men det må ikke utsette barnet for urimelig belastning - `undue hardship`» (HR-2020-1788-A).

Dommene som nevner begrepet, er alle nyere dommer fra tidsperioden 2020-2021, og kan ses i lys av kritikken Norge har fått fra EMD og vi tolker det som at Høyesterett ser det som viktig å understreke gjenforening som mål ved samvær.

7.3.4 Når samvær må begrenses

Samvær kan begrenses, Høyesterett belyser at det er ingen gjeldende minstenivå for samvær: «Som det fremgår av storkammerdommen avsnittene 131 til 133, oppstilles det i EMDs praksis ikke noe minstenivå for samvær» (HR-2020-20181-A). Selv om EMDs rettspraksis ikke har noe minstenivå for samvær, fremkommer det i Høyesterett at:

«Selv om det ikke kan oppstilles et absolutt minstenivå, jf. HR-2020-662-S avsnitt 124, er et så begrenset samvær som tre til seks ganger i året i utgangspunktet ikke egnet til å ivareta målet om å legge til rette for å styrke og utvikle båndene mellom foreldre og barn. Samvær i et så begrenset omfang må være nødvendig ut fra hensynet til barnets beste» (HR-2021-474-A).

Vi ser en betydelig forskjell mellom dommene som har minst og mest omfang av samvær. I utvalget vi at dommen med mest samvær, ble det tillatt samvær med barn og foreldre 12 ganger i året med en varighet på fem timer, med tillatelse for å ha bilde- og lydkontakt en gang i måneden (HR-2020-1967-A). Dommen med minst samvær har en gang i halvåret med en varighet på to timer og får en opptrapping etter det ene halvåret, med samvær to ganger på en varighet på to timer (HR-2019-788-U). I situasjoner der samvær blir begrenset blir det understreket at det er unntakssituasjoner, og Høyesterett viser til at det må foreligge særskilte forhold for å begrense samvær og har delt det inn i to type tilfeller:

«På grunnlag av Høyesteretts storkammeravgjørelse fra 2020 og praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) kan det utmåles svært begrenset samvær i to type tilfeller: For det første der konkrete omstendigheter begrunner innstramminger for en begrenset periode, og for det andre der det ikke er grunnlag for å arbeide for gjenforening av foreldre og barn» (HR-2021-476-A).

Slik vi tolker det vurderer Høyesterett viktigheten av samvær og legger krav hvis det må innføres minstenivå av samvær, men det hadde vært interessant med ytterligere refleksjoner av vurderingene om omfanget av samvær.

7.4 Kontakt med biologiske foreldre

Et viktig funn er at Høyesterett i vurderingen om gjenforening og samvær, blir foreldrenes omsorgskompetanse vurdert av sakkyndige eller tilsynsførere for å undersøke om de kan ivareta barnets behov. I utvalget vårt blir det som regel vurdert ved at sakkyndige observerer samspillet mellom barnet og dets biologiske foreldre, samtaler med foreldrene, informasjon fra andre instanser, og av og til barnet selv. I studiens materiale er det totalt 31 foreldre. Tre av dommene skiller seg ut i den grad at to av dommene omhandler kun mor og i en dom er det kun far. *Tabell 1* inneholder oversikt over type omsorgsovertakelse. I tre av dommene blir omsorgsretten til barnets biologiske foreldre fratatt.

7.4.1 Foreldres evne til å sikre gode samvær

I utvalget vårt ser vi at vurderingene til de sakkyndige omhandler et økt fokus på foreldrenes evne til å utøve omsorg. I tillegg ser de på relasjonen mellom barnet og forelderen, samt evnen til mentalisering som for eksempel kommer frem i (HR-2021-475-A) og (HR-2020-1788-A). Dette er som regel en faktor som får betydning i avgjørelsene om hvor mye samvær som blir fastsatt. En setning som belyser dette er: «(...) foreldrene i liten grad møtte barnas emosjonelle behov og i liten grad ble møtt på en sensitiv måte» (HR-2021-476-A). En annen type formulering som går igjen er: «Foreldrene hadde ingen naturlig nærhet til babyen og hun fikk, etter barnevernets syn, ikke den støtten til å utvikle seg som små barn trenger» (HR-2021-474-A). I tillegg til: «Det er fylkesnemndas vurderinger at mor mangler ferdigheter som er helt sentral i utøvelsen av omsorgen for barn» (HR-2016-2262-A). Høyesterett viser til at det må foreligge flere konkrete forhold for å kunne tilføye mer samvær, vi tolker det som at evnen de biologiske foreldrene har til å erkjenne barnets følelsesmessig behov:

«Den sakkyndige har videre fremhevet at foreldrene strever med sensitivitet og forståelse for barns følelsesmessige behov under samvær og at det er 'avgjørende at foreldrene erkjenner at relasjonen til barna har tatt skade (...). Foreldrene må derfor få faglig basert veiledning som omfatter kunnskaps om barns utvikling, traumer og omsorgssvikt» (HR-2021-475-A).

I datamaterialets utvalg kommer det frem at det blir lagt stor vekt på betydningen av «foreldrenes evne til å håndtere barnets reaksjoner (...)» (HR-2020-1788-A). I enkelte saker fremkommer det et behov for at samværene skjer i tilknytning til fosterhjemmet:

«Mors samværskompetanse vurderes som ‘god nok’ under forutsetning av at samværene skjer i tilknytning til fosterhjemmet. Uten en slik begrensing mener den sakkyndige det er ‘lite trolig at mor vil være i stand til å planlegge og gjennomføre samvær i tråd med barnets behov» (HR-2020-2081-A).

I utvalget vårt ser vi at Høyesterett enkelte ganger kan stille seg bekymret til foreldrenes manglende forståelse for barnets sårbarhet:

«Foreldrenes manglende forståelse for Cs sårbarhet gir derfor stor grunn til bekymring. Sårbarheten innebærer at det vil være helt nødvendig med et nært samarbeid mellom de biologiske foreldrene og fosterforeldrene ved en tilbakeføring» (HR-2020-1788-A).

I utvalget vårt ser vi vurderinger knyttet til foreldrenes forbedringspotensial, som blir betydelig lagt vekt på. I syv av dommene fant vi at foreldrene får tilbud om veiledning, det kommer frem i dommene om de er mottakelig for hjelp. I en av dommene kommer det frem følgende, (HR-2021-474-A). Foreldrenes evne til å forstå barnets behov, opplevelser, erfaringer og deres mottakelse for veiledning er med i vurderingen om samvær. I utvalget kommer det frem: «Hun er veiledebar på de områder hvor ferdighetene måtte forbedres» (HR-2019-1272-A). Det fremkommer i (HR-2021-475-A) at: «Ved den konkrete vurderingen av samværsomfanget vil sentrale momenter være: (...) forbedringspotensialet hos foreldrene». Sett opp mot forbedringspotensial, vurderer Høyesterett også om foreldrene har god nok omsorgsevne i forhold til samvær: «Retten la i dommen til grunn at mor hadde tilstrekkelig omsorgsferdigheter» (HR-2019-1272-A). I en dom kommer det frem et eksempel på hvordan type veiledning moren mottok, og vurderingen av effekten av dette etter endt veiledning:

«Når det gjelder evnen til å forstå hennes behov, fremgår det av de sakkyndige rapportene, referat fra barnevernstjenesten og COS-veiledning at foreldrene i liten grad forstår hvilke skadevirkninger deres tidligere rusmisbruk og psykiske vansker har

hatt for henne. Etter veiledningen synes mor å vise noe større forståelse for dette» (HR-2020-1788-A).

Når foreldrene ikke ønsker veiledning, viser Høyesterett til en dom der det blir formulert følgende: «Far har ikke ønsket veiledning tidligere, og han gir uttrykk for at han heller ikke nå ønsker veiledning fra barnevernstjenesten» (HR-2021-476-A). Dette kan ses i lys av at: «Ved tiltak etter barnevernloven er det ikke uvanlig med et krevende, og til tider anstrengt og konfliktfylt forhold mellom de berørte og barneverntjenesten» (HR-2020-1788-A). Vi mener at Høyesterett viser til viktigheten av god effekt av veiledning av foreldre, men at de også viser dybdeforståelse for foreldrenes posisjon som kan være utfordrende.

7.4.2 Psykiske problemer, vold eller rusproblematikk

Ut ifra opplysningene fra utvalget vårt blir det vurdert at noen av foreldrene sliter med psykiske problemer, rus eller utøver fysisk eller psykisk vold. Dette kommer frem i syv av dommene, og er som regel del av hovedårsaken til vedtak om plassering utenfor hjemmet. Dette kan ha betydning for omfanget av samvær med biologiske foreldrene, en av de dommene er følgende (HR-1997-9-B-Rt-1997-170). I en sak kommer det frem at det ble iverksatt undersøkelser fra barnevernet på grunn av fars alkoholmisbruk, og at det pågikk vold i hjemmet (HR-2021-475-A). I en lignende sak vises det til at far utøver vold mot barn, i tillegg til at mor og far har en voldelig konflikt mellom seg (HR-2021-476-A). I samme sak kommer det frem at mor ble diagnostisert med tilpassingsforstyrrelser og ble tvangsinnlagt i psykiatrien (HR-2021-476-A). I en annen sak fremkommer det at begge foreldrene sliter med rus og har psykiske vansker (HR-2020-1788-A). I de andre sakene er det mindre opplysninger, men det blir nevnt at en eller begge foreldrene har utfordringer knyttet til psykiske problemer eller rus, og i et få tall av sakene om vold. Vi tolker at et viktig moment ved Høyesterett når det gjelder vurderinger om psykiske problemer, vold eller rusproblematikk hos biologiske foreldre er foreldrenes endring eller forbedringspotensial. Dette får betydning for samvær i henhold til om de er i stand til å ha samvær og møte barnets behov.

7.5 Barnet og samvær

7.5.1 Barnets sårbarhet

Vi ser i utvalget vårt at Høyesterett redegjør for ulike momenter ved den konkrete samværsfastsettelsen. Barnets sårbarhet er et viktig moment når Høyesterett skal vurdere samvær, vi tolker ut ifra våre funn at det er et vurderingsmoment, som kan tale for justering av samvær. Det kan reflektere Høyesterett sine refleksjoner rundt viktigheten av å bevare det momentet, i den grad at de vurderer det enkelte barn, og ser hvilke særlige behov barnet har. En av de er barnets sårbarhet, som ofte går igjen i dommene: «Barnets sårbarhet og hvordan barnet påvirkes av kontakt med foreldrene er sentralt for samværsomfanget» (HR-2021-474-A). I utvalget blir begrepet barnets sårbarhet referert til i 12 av dommene deriblant (HR-2020-1788-A). Når Høyesterett ser og vurderer barnets sårbarhet kan det fremkomme slik som i denne dommen:

«Et barns eventuelle særlige sårbarhet etter en omsorgsovertakelse står sentralt ved vurderingen av samvær. Dette er et utslag av at samværet ikke skal utsette barnet for urimelige belastninger og heller ikke kan fastsettes slik at det er til skade for barnets helse og utvikling. Vurderingen av sårbarhet hos barnet må grunnis konkret og på bakgrunn av et oppdatert og tilstrekkelig faktisk grunnlag, jf. HR-2020-661-S avsnitt 169, med henvisning til EMD-praksis» (HR-2021-475-A).

Barnets sårbarhet ser vi blir reflektert i sammenheng med at barnet ikke skal utsettes for urimelige belastninger og risiko for retraumatisering. Vi fant at begrepet urimelige belastninger blir nevnt i seks av dommene, der Høyesterett vektlegger at:

«(...) er det etter mitt syn grundig dokumentert at gutten har en særlig sårbarhet som hensyntas ved samværsfastsettelsen for å sikre at barnet ikke utsettes for urimelige belastninger, herunder risiko for retraumatisering, som den sakkyndige særlig har trukket frem» (HR-2021-475-A).

Vi ser at barnets sårbarhet blir vektlagt sammen med barnets behov for trygghet:

«Som mange fosterhjemsplasserte barn er C sårbar med en komplisert oppveksthistorie. For C betyr det at han har et usedvanlig stort behov for trygghet i

hverdagen gjennom tett oppfølging av voksne som kan tolke hans signaler på forvirring og utrygghet riktig og imøtekomme ham adekvat (...)» (HR-2020-1967-A).

«(...) er årsaken til reaksjonene at C har en særlig sårbarhet knyttet til muligheten for brudd i relasjonen til hennes primære omsorgspersoner, fosterforeldrene. Denne sårbarheten skyldes hennes tidligere opplevelser av relasjonell utrygghet og relasjonsbrudd» (HR-2020-1788-A).

I våre funn ser vi at sårbarhetsbegrepet blir problematisert i forhold til gjennomføringen av samvær: «Vanskene med gjennomføring av samvær må sees i lys av at hun er et sårbart barn» (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976). I dom (HR-2021-474-A) blir barnets sårbarhet og nevnt i sammenheng med begrensning av samvær: «Det kan likevel være nødvendig å begrense samværet av hensyn til barnets beste, typisk der barnet er sårbart og samvær ikke fungerer særlig godt».

7.5.2 Barnets reaksjoner etter samvær

I vårt utvalg fant vi at barnets reaksjoner etter samvær med biologiske foreldre utgjør et element i vurderingen av omfanget og kvaliteten av samvær. Vi tolker ut ifra våre funn at Høyesterett vurderer at barnets reaksjoner er et viktig moment i dommene. Vi synes at Høyesterett viser innsikt og prøver å sette seg inn i barnets fortellinger, ved å vise vurderinger og skildringer fra sakkyndige samt fosterforeldre om barnets reaksjoner. I fem av dommene blir det beskrevet at barnet hadde sterke reaksjoner knyttet til samvær, følgende: (HR-2021-475-A, HR-2020-979-U, HR-2020-964-U, HR-2014-2068-A-Rt-2014-976 og HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046). Høyesterett har i sin samlede vurdering lagt til grunn at forholdene i dag er det som er førende for omfanget av samvær:

«Når det gjelder omfanget av samværet, må utgangspunktet tas i forholdene i dag. Slik samværene har fungert så langt, har de vært belastende for barna, noe som også har gitt seg utslag i sterke reaksjoner i forbindelse med samværene. Særlig gjelder dette for E. Den sakkyndige har eksempelvis beskrevet emosjonelle reaksjoner som ‘sårhet, grubling, tissing, konsentrasjonsvansker, emosjonelle utbrudd og redsel for tilbakeføring’» (HR-2021-475-A).

Høyesterett viser til rettsoppnevnte sakkyndiges erklæring i forhold til forekomsten av barns reaksjoner etter samvær slik det blir beskrevet i følgende setning: «(...) det forhold at barn i fosterhjem viser reaksjoner i forbindelse med samvær er regelen snarere enn unntaket, også i tilfeller hvor omsorgsovertakelse skyldes andre forhold enn mishandling» (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046). Videre i denne dommen beskriver sakkyndig psykolog følgende:

«Det som er spesielt for C, er imidlertid at vegringen mot foreldrene er så bastant, og at den later til å ha vært der bestandig, helt fra hun kom til fosterhjemmet. Det vanlige er at barn i tilsvarende situasjoner er ambivalente og har motstridene følelser. Som fosterforeldrene forteller, viste vegringen seg først som en ordløs protest, og har senere blitt verbalisert med uttrykk som ‘de er slemme’ og ‘jeg liker dem ikke’» (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046).

I våre funn ser vi at en måte å få beskrivelser av barnets reaksjoner på samvær m/ biologiske foreldre er gjennom barnets fosterforeldre, slik det fremkommer i dette sitatet:

«C var ofte uroleg, særleg i mat og leggjesituasjoner. Ho kunne søle og rote med maten slik ho ikkje gjorde elles. Vi opplevde det som at ho på fleire område tok eit steg tilbake utviklingsmessig og lytta ikkje til oss fosterforeldre slik ho vanlegvis gjorde (...). Dei første dagene etter samvær med biologiske foreldre, var ho derimot ofte uroleg og verka stressa.» (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046).

Når barnet har reaksjoner etter samvær ser vi i vårt utvalg at Høyesterett velger å legge vekt på dette i vurderingene: «(...) barnet har hatt reaksjoner etter samværene i form av gråt, tristhet, vonde drømmer og stressrelatert utslett» (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976).

I utvalget vårt ser vi at Høyesterett legger vekt på forskjellige aspekter ved barns sårbarhet ved samvær: «(...) Samværet kan heller ikke fastsettes slik at det vil skade barnets helse eller utvikling» (HR-2021-475-A). Det kommer også frem at: «Samvær som utsetter barna for risiko for retraumatisering på grunn av tidligere opplevelser (...) vil ikke bidra til at båndene til foreldrene kan utvikles og styrkes» (HR-2021-475-A). Det er viktig å poengtere at barns reaksjoner og opplevelser av samvær er noe som kan endre seg over tid. Høyesterett trekker i denne sammenheng frem ansvaret til barnevernet vedrørende dette:

«Dersom det oppnås forbedringer i kvaliteten i samværene, må barnevernstjenesten også på vanlig måte vurdere fortløpende om det er rom for en ytterligere økning i antallet samvær. En mer omfattende økning i samværsomfanget, forutsetter imidlertid at barnet trygges i samværsituasjonen i større grad enn det som er tilfellet i dag. Barneverntjenesten må prioritere tiltak rettet inn mot dette» (HR-2021-475-A).

7.5.3 Barnets behov

Vi ser i våre funn at Høyesterett bemerker at barnets behov utgjør et sentralt moment ved samværsomfanget (HR-2021-475-A). I vårt utvalg er det 16 dommer som nevner barnets behov. Barnets behov for trygghet, stabilitet, kontinuitet, forutsigbarhet, emosjonelle behov, ro, særskilte omsorgsbehov, trygge og stabile omsorgspersoner, kontakt og tilknytning til biologiske foreldre, samt fosterforeldrene, er behovene som i hovedsak blir fremhevet, eksempler der dette kommer frem er: (HR-2020-1788-A) og (HR-1994-68-A-Rt-1994-805). Videre er også barnets behov for stimulering (HR-2021-474-A), kontroll (HR-2020-1788-A), vern mot overgrep (beskyttelsesbehov) kommer frem i (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976), skjerming mot psykisk sykdom hos forelder (HR-1997-9-B-Rt-1997-170), oppfølging (HR-2016-2262-A), avklart omsorgssituasjon (HR-2015-209-A-Rt-2014-976), alderstilpassede forklaringer (HR-2021-475-A), og kontakt med søsken nevnt i et fåtall av dommene.

Barnets behov for trygghet, stabilitet, særskilte omsorgsbehov og kontakten med omsorgspersoner utgjør de fire behovene som vi ser blir mest nevnt i dommene. Sistnevnte behov vil bli omtalt under den neste overskriften om barnets tilknytning. Over halvparten av dommene, 11 av 17, nevner barnets behov for trygghet, deriblant (HR-2021-476-A) og (HR-2019-1272-A). Barnets behov for trygghet blir sett i sammenheng med barnets sårbarhet, oppvekst og tidligere opplevelser, herunder forekomsten av tidligere opplevelser med relasjonell utrygghet. I en dom viser Høyesterett i sin vurdering av samværsomfanget til et utsagn fra sakkyndig psykolog knyttet til dette:

«Som mange fosterhjemsplasserte barn er C sårbar med en komplisert oppveksthistorie. For C betyr det at han har et usedvanlig stort behov for trygghet i hverdagen gjennom tett oppfølging av voksne som kan tolke hans signaler på forvirring og utrygghet riktig og imøtekomme han adekvat» (HR-2020-1967-A).

I en ytterligere dom belyser Høyesterett i den samlede vurderingen følgende: «Samtidig må det legges til grunn at begge barna – og særlig D – er sårbare etter situasjonen i foreldrehjemmet. Hensynet til at de skal finne ro og trygghet i fosterhjemmet, må da veie tungt» (HR-2021-476-A). Barnets behov for stabilitet blir nevnt i ti dommer, og i dommene blir det også brukt lignende ord som kan knyttes til stabilitet; kontinuitet, forutsigbarhet, forutberegnelighet og struktur i omsorgssituasjonen. Behovet for stabilitet i barnas livssituasjon blir i likhet med barnets behov for trygghet også begrunnet med eksempelvis barnets tidligere omsorgserfaringer:

«Jeg legger til grunn at E har et sterkt behov for ro og stabilitet som følge av hans vanskelige bakgrunn med en voldelig far og en mor som tross sin kjærlighet ikke har maktet å gi ham nødvendig omsorg i hans to første leveår» (HR-2019-1272-A).

Vi ser at Høyesterett beskriver at et vesentlig moment av betydning kan være følgende: «Et ytterligere moment av stor vekt er at gutten er sårbar og har et særlig behov for trygghet, stabilitet og en forutsigbar livssituasjon» (HR-2015-209-A-Rt-2015-110). Høyesterett belyser også at barnets behov for stabilitet og kontinuitet kan tale for begrenset samvær: «Både barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgssituasjonen (...) kan etter en konkret vurdering derfor tilsi at samværet begrenses» (HR-2020-2081-A).

Vi ser i vårt utvalg at omsorgspersonens evne til å forstå og ivareta barnets omsorgsbehov utgjør et vesentlig moment i utvalget vårt. Ni dommer nevner barnets særskilte omsorgsbehov, dette kommer frem i for eksempel: (HR-2020-2081-A), (HR-2020-1788-A) og (HR-2015-209-A-Rt-2015-110). I en av dommene blir det dette behovet eksempelvis knyttet til vurderingen om lengden på plasseringen, samt hvorvidt tilbakeføring er realistisk på nåværende tidspunkt: «Det er samtidig klart at det ikke er realistisk med en tilbakeføring av E og F i overskuelig fremtid, først og fremst grunnet barnas sårbarhet og særlige omsorgsbehov (...)» (HR-2021-475-A). De biologiske foreldrenes evne til å ivareta barnets omsorgsbehov er også særlig sentralt ved vurderinger knyttet til å oppheve omsorgsvedtaket jf. barnevernloven § 4-12:

«Ut fra den sakkyndiges vurderinger finner jeg det klart at mor ikke er i stand til å ivareta barnets helt grunnleggende omsorgsbehov, heller ikke med omfattende hjelpetiltak. Det er da overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli

alvorlig skadd, jf. barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav d, dersom omsorgsvedtaket oppheves» (HR-2020-2081-A).

Vi ser i våre funn at Høyesterett vektlegger barnets særlige omsorgsbehov ved deres forståelse for samvær, og at det er vesentlig at foreldre innehar evnen til å ivareta dette:

«Det fremgår deretter at det skal foretas både en nåtids- og en fremtidsvurdering, og at hva som er forsvarlig omsorg må vurderes ut fra hva det enkelte barn har behov for. Dersom barnet har særlige omsorgsbehov, vil ikke alminnelig omsorgskompetanse nødvendigvis være tilstrekkelig» (HR-2020-1778-A).

7.5.4 Barnets tilknytning

I utvalget vårt ser vi at barnets tilknytningsforhold til foreldrene og fosterhjemmet utgjør et viktig moment ved vurdering av samvær. I dommene blir barnets tilknytning til biologiske foreldre og fosterforeldre enkelte ganger omtalt med følgende ord: tilknytning, kontakt, forhold og relasjon. Barnets tilknytning kommer frem i for eksempelvis (HR-2020-2081-A) og (HR-2020-1788-A). Barnets primære tilknytning og primære omsorgspersoner, en trygg og god relasjon til fosterhjemmet, samt styrken i barnets tilknytning til sine biologiske foreldre er de tre momentene som vi ser blir mest nevnt i dommene hva angår barnets tilknytning.

I Høyesterettsdommene kommer det frem at styrken i barnets tilknytning til sine biologiske foreldre utgjør et sentralt moment ved fastsettelsen av samværsomfanget. I hvilken grad barnet har relasjon til sine biologiske foreldre, og betydningen av dette blir belyst blant annet i følgende dom: «Som det fremgår av HR-2017-2015-A avsnitt 73 bygger barnevernloven på at det vil være en fordel for barn å ha et visst kjennskap til sitt biologiske opphav, også der relasjonen mellom barnet og foreldrene er svak» (HR-2019-788-U). I denne sammenheng viser blant annet Høyesterett til EMD som har kritisert nasjonale domstoler for manglende vektlegging av konsekvenser når barn mister kontakten med biologiske foreldre:

«EMD la særlig vekt på at de nasjonale domstolene ikke i tilstrekkelig grad hadde tatt hensyn til de potensielle negative langtidsvirkningene av at barnet mistet kontakten med sin mor, og til statens forpliktelse til å legge til rette for familiegjening så snart som mulig» (HR-2019-788-U).

Vi ser i våre funn at Høyesterett beskriver forholdet og balansegangen knyttet til barnets tilknytning til sine biologiske familie og til fosterhjemmet:

«Ved fastsettelsen av samværsordningen må man da balansere hensynet til at barnet kan opprettholde tilknytningen til og kunnskap om sin biologiske familie og bakgrunn, mot hensynet til ro og stabilitet for barnet og dets mulighet til å utvikle seg i fosterhjemmet. Det må ses hen til at barn, unntatt i helt spesielle tilfelle, har et grunnleggende behov for å beholde båndene til biologisk familie» (HR-2020-1967-A).

I våre funn ser vi at styrken i barnets tilknytning til biologiske foreldre kan påvirkes av kontakten barnet har med foreldrene og på hvilken måte barnet blir påvirket av samværene: «(...) hvordan barnet påvirkes av kontakt med foreldrene er sentralt for samværsomfanget. (...) det må ses hen til at jevnlig samvær også kan lette kontakten mellom barn og foreldre» (HR-2021-475-A).

Høyesterett belyser og viser til eksempler på ordlyden i barnevernloven § 4-21 (1) andre punktum, som belyser barnets omsorgsbasis og hensynet til tilknytning:

«Det fremgår av lovteksten at begrepet tilknytning retter seg mot barnets relasjon til mennesker og miljø der det er, det vil si barnets nåværende omsorgsbasis. Dette vil normalt være fosterfamilien, og da gjerne fosterforeldrene spesielt, men også ved andre omsorgsbaser kan kriteriet være aktuelt. Begrepet omfatter også skole, venner, nærmiljø mv. I de tilfeller hvor barnet har bodd lenge i det samme fosterhjemmet, vil tilknytningen normalt være sterk. En trygg og god tilknytning til et fosterhjem er ikke tilstrekkelig grunn til at en tilbakeføring til de biologiske foreldrene ikke skal skje» (HR-2020-1788-A).

I utvalget vårt fant vi at Høyesterett bruker begrepet barnets primære tilknytning i åtte av dommene, slik det fremkommer i denne sammenhengen:

«(...) svært unge barn som plasseres i fosterhjem, slik tilfellet er i foreliggende sak, ofte vil ha sin primære tilknytning til fosterforeldrene, jf. også NOU 2012:5 'Bedre beskyttelse av barns utvikling', side 120. Gutten har i dag- som nevnt – minimal tilknytning til sine biologiske foreldre» (HR-2015-209-A-Rt-2015-110).

I utvalget vårt blir trygg og god tilknytning til fosterhjemmet et sentralt moment ved vurderingen om fastsettelse av samvær. Et eksempel på øvrige moment kommer eksempelvis frem på denne måten: «E opplever fosterforeldrene som sine psykologiske foreldre og har sin primære tilknytning til fosterhjemmet som en trygg base» (HR-2019-1272-A). Et annet eksempel vi har funnet i utvalget vårt angående barn som har fosterforeldrene som sine primære tilknytningspersoner er: «Både E og F har i dag en sterk og god tilknytning til fosterforeldrene, som har vært deres primære omsorgspersoner siden høsten 2015. De har samtidig god kjennskap til sine biologiske foreldre» (HR-2021-475-A). Vi ser i våre funn at Høyesterett bemerker i flere dommer betydningen fosterforeldrene har for gjennomføring av samvær mellom barnet og dets biologiske foreldre. I en dom kommer det og frem vurderinger om fosterforeldrene der Høyesterett viser hensyn til eventuelle belastninger, blant annet som beskrevet i følgende sitat:

«Endelig nevner jeg hensynet til at barnet får en trygg og god relasjon til fosterhjemmet. Fosterforeldrene har en viktig oppgave i å legge til rette for samvær og i å trygge barnet etter gjennomført samvær. Det må samtidig tas hensyn til at samlet belastning for fosterfamilien kan bli så stor at fosterhjemmet ikke klarer omsorgsoppgaven overfor barnet» (HR-2021-475-A).

I utvalget vårt kommer det frem vurderinger knyttet til fosterhjem og deres betydning i forhold til barnets trygghet og å sikre gode samvær: «Lagmannsretten peker videre på at fosterforeldrene «med sin holdning og tilrettelegging» har bidratt til at det har blitt gode samvær» (HR-2020-2081-A). Videre i denne dommen fremkom det følgende: «Samværene må skje i tilknytning til fosterhjemmet der barnet har en trygg base som sikrer hennes særlige behov» (HR-2020-2081-A). I en annen dom blir betydningen av fosterforeldrene beskrevet slik:

«Den sakkyndige har også en udelt positiv vurdering av situasjonen i fosterhjemmet. Hun peker i sin rapport på at E har en viktig og sikker tilknytningsperson i fostermor. Den sakkyndige fremhever også at fosterforeldrene har et stabilt forhold, og at fosterfar er en god tilknytningsperson og mannlig rollemodell for E» (HR-2019-1272-A).

7.5.5 Lojalitetskonflikt

Vi ser i utvalget vårt at det blir lagt vekt på om barnet opplever lojalitetskonflikt mellom biologiske foreldre og fosterforeldrene. Vi ser at det kan tale for justering av samvær. I studiens datamateriale er det fem dommer som refererer til begrepet lojalitetskonflikt eller lojalitetspress, følgende dommer er: (HR-2021-476-A), (HR-2021-474-A), (HR-2021-475-A), (HR-2020-1967-A), (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046). I de tre nyeste dommene er det en identisk formulering som ser følgende ut:

«Det kan videre ha betydning om det er sterk konflikt mellom biologiske foreldre og barnevernet/fosterforeldrene, og om barna utsettes for lojalitetspress. De voksne har et ansvar for et saklig samarbeid og for å skjerme barna for konflikter i saken» (HR-2021-476-A, HR-2021-474-A og HR-2021-475-A).

I den ene dommen vurderer Høyesterett barnets sårbarhet og viktigheten av at barnet ikke utsettes for lojalitetskonflikt:

«C er, som nevnt, en særdeles sårbar gutt. Det er viktig at han ikke utsettes for lojalitetskonflikt (...). Jeg legger da avgjørende vekt på guttens særlige sårbarhet, behovet for ro og faren for en vanskelig lojalitetskonflikt om kontakten mellom ham og grandtanten blir for hyppig» (HR-2020-1967-A).

I en dom blir det vist til at lojalitetskonflikt kan være av vanlig forekomst for barn plassert i fosterhjem med samvær med biologiske foreldre:

«Dersom man mener at C ikke har vært mishandlet av foreldrene, må vegringen forstås i lys av vanlig forekommende vansker som kan oppstå i forbindelse med samvær hos barn i fosterhjem. Det kan dreie seg om lojalitetskonflikt eller at barnet blir utsatt for negativ påvirkning i fosterhjemmet når det gjelder synet på de biologiske foreldre, eller at barnet frykter at det må flytte tilbake til foreldrene» (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046).

Vi ser i utvalget vårt at holdninger til foreldre kan utgjøre et sannsynlig grunnlag for lojalitetskonflikt:

«Far viser videre en negativ holdning til fosterhjemmene. Overfor den sakkyndige gir han uttrykk for misnøye med oppdragelsen barna får der, og for at barna er skitne og vanstelte og ikke bruker de rette kremene på huden (...) Som den sakkyndige påpeker, vil denne holdningen kunne sette barna i en lojalitetskonflikt og kunne forstyrre og forsinke helingsprosessen til barna i fosterhjemmene. Det vil også ha negative konsekvenser for relasjonsutviklingen mellom barna og far» (HR-2021-476-A).

I en av dommene blir det vist til lagmannsrettens vurdering av samværsomfanget knyttet til foreldrenes holdning, og påvirkning dette kan ha for barnet og samværene:

«(...) Foreldrene viser imidlertid en gjennomgående svært negativ holdning overfor fosterforeldrene under samvær. Det synes klart at dette påvirker samværene negativt. Det vises også til at foreldrene forsøker å korrigere C når hun kaller fosterforeldrene for mamma og pappa, noe som må være forvirrende for henne (...)» (HR-2021-474-A).

7.6 Kultur og samvær

Samtlige av våre dommer omhandler etniske minoritetsbarn, dermed er hensynet til barnets kultur, etnisitet, språk og religion noe som er av sentral betydning å utforske. I vår studie er ett av forskningsspørsmålene: Hvilke vurderinger fremkommer knyttet til barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet i saker om samvær med barn med etnisk minoritetsbakgrunn? I dette underkapittelet har vi valgt å separere disse fire begrepene for å synliggjøre Høyesteretts vurderinger til hvert enkelt av begrepene. Vi har valgt å analysere materialet vårt deduktivt, i den grad at vi har systematisk gått igjennom dommene for å skape en større forståelse for området og kategorisere begrepene deretter (Grønmo, 2016, s. 175).

Et moment som vi ser går igjen i vårt utvalg vedrørende vurderinger knyttet til barnet er at de skal ha kjennskap til sin kultur, slik det fremkommer iblant annet følgende dom:

«Om fosterforeldrene har et annet språk eller en annen kulturell bakgrunn enn de biologiske foreldrene, kan ha betydning, jf. HR-2020-1967-A avsnitt 96. Barnas rett til kjennskap til sin kultur må ivaretas uavhengig av fosterforeldres og biologiske foreldres kulturbakgrunn, jf. HR-2021-475-A avsnitt 46» (HR-2021-475-A, HR-2021-474-A og HR-2021-476-A).

I studiens datamateriale blir det spesifikt referert til barnets kultur én eller flere ganger i 16 av dommene, gjennomsnittlig referering var 4,6 ganger. Et funn som vi ser skiller seg ut, er det faktum at (HR-2021-475-A) refererte til barnets kultur 35 ganger. Ti av dommene nevnte barnets etnisitet, åtte dommer nevnte språk knyttet til barnet og åtte dommer nevnte barnets religion. I fem dommer ble det referert til både barnets kultur, språk, etnisitet og religion. I fastsettelsen av samvær belyser Høyesterett på hvilken måte hensynet til barnets minoritetsbakgrunn skal vektlegges:

«Ved fastsettelse av samvær etter omsorgsovertakelse må barnets kulturelle rettigheter ut fra dette respekteres og sikres så langt dette er i samsvar med barnets beste og ikke kommer i konflikt med barnets grunnleggende rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse, jf. HR-2021-474-A, avsnitt 55» (HR-2021-475-A).

Vi ser i våre funn at barnets kulturelle rettigheter må sikres, men hvis det strider imot barnets beskyttelseskrav tolker vi ut ifra funnene våre at det går over retten til kjennskap om sin kulturelle tilhørighet samt samvær, slik det fremkommer her:

«Barnet har et menneskerettslig krav på beskyttelse mot å utsettes for skadelige handlinger, jf. EMK artikkel 3 og 8, og beskyttelsesretten går foran retten til samvær med biologiske foreldre og retten til kjennskap til sin kulturelle bakgrunn» (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976).

7.6.1 Rettslig grunnlag for barns rett til kultur, språk, etnisitet og religion

Barns rett til kultur, etnisitet, språk og religion er lovfestet i bvl. § 4-15 første ledd, samt i Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 20 nr. 3 og 30. I datamaterialet er det en dom som nevner § 4-15 (1), og to dommer som nevner art. 20 og fire dommer som nevner art. 30. De to dommene som nevner art. 20 (3) er (HR-2021-476-A) og (HR-2021-475-A). De fire dommene som nevner art. 30 er: (HR-2021-476-A), (HR-2021-475-A, HR-2019-788-U) og (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976). De to sistnevnte dommene er også de to som nevner Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter artikkel 5. Den ene dommen som nevner § 4-15 (1) er HR-2021-475-A, denne dommen skiller seg ut ved det faktum at det er den eneste dommen som nevner både art. 20 (3), art. 30 og § 4-15 (1). Med henvisning til øvrige setninger er det i vårt datamateriale dermed totalt fire dommer som viser

direkte til det rettslige grunnlaget for barns rett til kultur, etnisitet, språk og religion, herunder; (HR-2021-476-A, HR-2021-475-A), (HR-2019-788-U og (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976)

En av dommene som viser til art. 30 fremhever følgende: «Barnekonvensjonen artikkel 30 fastsetter at barn som tilhører en etnisk, religiøs eller språklig minoritet, ikke skal nektes retten til å leve i pakt med – «enjoy» - sin egen kultur» (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976).

I vårt utvalg kommer artikkel 20 nr.3 i Barnekonvensjonen, kun frem to ganger som i følgende:

«Barnekonvensjonen inneholder videre i artikkel 20 nr. 3 en særbestemmelse for barn som er fratatt sitt familiemiljø og er under alternativ omsorg. Det fremgår her at når mulige løsninger overveies, 'skal det tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn'» (HR-2021-476-A).

I to dommer blir det også vist til Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter artikkel 5 som innebærer: «(...) pålegger på samme måte myndighetene en plikt til å legge til forholdene til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur og beholde grunnleggende elementer ved sin identitet» (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976). Et funn vi ser i vårt utvalg er at de ulike lovhjemlene blir brukt for å understreke vurderingsmomenter som Høyesterett diskuterer i dommene. Vi tolker ut ifra våre funn at det utgjør særlig viktige bestemmelser som er med på å påvirke vurderinger om samvær.

7.6.2 Kultur

Kultur utgjør et viktig begrep ved vurderinger av barnets kulturelle tilhørighet, begrepet blir nevnt i 16 dommer. Høyesterett bemerker blant annet i dom (HR-2021-475-A), ved oppramsing av elementer ved vurderingen av samværsomfanget at: «Barnets kulturelle bakgrunn og identitet er et moment, men vil måtte avveies mot andre momenter». Videre belyser Høyesterett at: «Barnevernet må løpende vurdere om barna har behov for tiltak for å ivareta sin kulturelle identitet utover det som tilføres dem gjennom samværene og det arbeidet som gjøres av fosterforeldrene» (HR-2021-475-A).

Vi fant to dommer som skiller seg ut i ved at de har egne underkapitler knyttet til vurderinger om barnets etniske, kulturelle, religiøse og språklige bakgrunn; (HR-2021-476-A) og (HR-2021-475-A). Førstnevnte har et kapittel som heter: «Hensynet til å ivareta barnas kulturelle identitet». Høyesterett refererer til førstvoterendes bemerkninger i (HR-2021-475-A), der det vises til barnekonvensjonen artikkel 20 nr. 3 og artikkel 30, samt blir bemerket at de to artiklene «må inngå som viktige momenter i den samlede avveiningen av hvilken løsning som samlet sett er til beste for barnet» (HR-2021-476-A). Videre står det følgende:

«Ved fastsettelse av samvær etter omsorgsovertakelse må barnets kulturelle rettigheter ut fra dette respekteres og sikres så langt dette er i samsvar med barnets beste og ikke kommer i konflikt med barnets grunnleggende rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse, jf. HR-2021-474-A avsnitt 55» (HR-2021-476-A).

Sistnevnte har to kapitler. I det første kapitlet; «Særlig om betydningen av minoritetsbarns rett til kulturutøvelse» belyser Høyesterett: «De ankende parter har særlig trukket frem barnas rett til å ivareta sin tamilske identitet og kultur, og de har fremholdt at disse rettighetene ikke overholdes med en så begrenset samværsordning som den fastsatte» (HR-2021-475-A). Videre refererer Høyesterett til barnekonvensjonen art. 30 og 20 nr. 3, barnevernloven § 4-15 (1), FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, samt FNs barnekomites generelle kommentar fra 2009 som grunnlag for vern av minoritetsbarn. Det blir i denne sammenheng vist til forarbeidende til bvl. § 4-15 der det står at:

«(...) bestemmelsen ikke innebærer at dette er et hensyn som skal tillegges avgjørende vekt, men at de 'skal inngå i den helhetsvurdering som skal foretas når man søker å komme fram til hva som er til barnets beste', jf Ot.prp.nr.45 (2002-2003) side 62» (HR-2021-475-A).

Avslutningsvis i dette underkapitlet bemerker Høyesterett følgende: «Ved fastsettelse av samvær etter omsorgsovertakelse må barnets kulturelle rettigheter ut fra dette respekteres og sikres så langt dette er i samsvar med barnets beste og ikke kommer i konflikt med barnets grunnleggende rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse (...)» (HR-2021-475-A). I det andre kapitlet; «Hensynet til å ivareta barnas tamilske kultur» (HR-2021-475-A), nevner Høyesterett det faktum at det kulturelle aspektet har vært et sentralt hensyn for barnevernet i denne saken, herunder at det er iverksatt avgjørelser for å gjøre tiltak kultursensitive samt

bruk av kulturfolk under samværene. Det vises til uttalelser fra sakkyndige for Høyesterett, kontaktlæreren til barnet og fosterforeldrene. Avslutningsvis i dette kapittelet blir det belyst at barnevernet må løpende vurdere om det er behov for å iverksette tiltak for å ivareta barnets kulturelle identitet. I følgende Høyesterettsdom ser vi at den skiller seg ut ved at det ble tatt i bruk kulturfolk i de sakkyndiges utredning for å bidra til kultursensitivitet, og også under samværene. Sakkyndig i saken beskriver følgende: «Etter råd fra tidligere sakkyndige og retten er det satt inn tiltak og veiledning til foreldrene for å bedre samværenes innhold. I hovedsak omhandler tiltakene og veiledningen kultursensitiv kommunikasjon og kulturformidling» (HR-2021-475-A).

I utvalget vårt fremkommer det i seks dommer dokumentasjon på at Høyesterett belyser verdien samvær har for ivaretagelse av barnets kultur, i blant annet: (HR-2020-1788-A, HR-2020-1967-A og HR-2021-474-A). Et eksempel på dette er følgende: «Jeg bemerker før øvrig at saken har en kulturell dimensjon som også vil kunne ivaretas på en god måte under samvær i tilknytning til fosterhjemmet» (HR-2020-2081-A). Videre har Høyesterett vurdert at: «Samværene fungerer normalt bra, og bidrar til å ivareta hennes kulturelle tilhørighet» (HR-2020-1788-A). Et annet eksempel på dette er:

«Når de tidligere instanser er kommet til at det bør opprettholdes en begrenset samværsrett, har de lagt vekt på den verdi det vil ha for C å kjenne sitt opphav (...). Den omstendighet at det også er et spørsmål om å ta vare på Cs indiske identitet og tilhørighet, vil her være et element i det samlede bilde (...)» (HR-2004-1112-Rt-2004-1046).

En gjennomgående tråd i utvalget vårt er at Høyesterett belyser at samvær med barnets biologiske foreldre og at det utgjør et vesentlig forhold for at barnet kan opprettholde sin kultur:

«Jeg legger også vekt på at C har minoritetsbakgrunn og at relasjonen til familien er det eneste grunnlaget for å opprettholde tilknytning til denne kulturen. Dette gjør det særlig viktig å vedlikeholde, styrke og utvikle relasjonen til grandtanten og faren» (HR-2020-1967-A).

Vi ser at Høyesterett også viser til sakkyndiges uttalelser som omhandler verdien samvær kan ha for ivaretagelse av barnets kultur:

«En viktig side ved dette er at samværene for barna representerer en kontakt med deres etniske og kulturelle/ språklige bakgrunn, bare ved at de er sammen med far og deler tid med ham. Dette kan isolert sett tale for en viss justering av antall samvær» (HR-2021-476-A).

I påfølgende avsnitt blir det vist til at verdien av samværene for barnets kultur kan avhenge av barnets tilgjengelighet og opplevelse av trygghet under samværene:

«Den sakkyndige for Høyesterett har også trukket frem at samværene kan brukes til å gi barna kjennskap til tamilsk kultur, men etter hennes vurdering er barna mindre tilgjengelige for læring av tamilsk språk og kulturell praksis nå, før de har blitt tryggere på foreldrene under samvær» (HR-2021-475-A).

Barnets ønske og interesse for å lære om sin kultur, samt alder kan være forhold som påvirker i hvilken grad barnet er tilgjengelig for kultur under samvær:

«Den sakkyndige har pekt på at E i dag lever i et norsk miljø og nødvendigvis vil få en norsk identitet. (Nasjonalitet) kultur vil kanskje interessere ham når han blir eldre, og han vil kunne komme til å savne denne tilknytningen. Dette gjelder imidlertid uavhengig om han er fosterbarn eller adoptivbarn» (HR-2019-1272-A).

I åtte dommer belyser den ankende parten, barnets biologiske foreldre, betydningen samvær har for ivaretagelse av kultur. Et eksempel på dette er: «Samvær er viktig for å opprettholde og styrke kulturell og religiøs tilknytning (...)» (HR-2021-476-A). En annen formulering på dette er: «I denne saken innebærer for øvrig den etniske tilknytning og det kulturelle aspekt av samværet med de biologiske foreldre på lengre sikt vil ha en særlig verdi» (HR-2004-1112-Rt-2004-1046). I tre dommer belyser ankemotparten (kommunen) dette. I en av dommene heter det at: «Barnets kulturelle identitet kan ivaretas gjennom samværet med mor, og også gjennom kontakt med mors biologiske familie i (sted1)» (HR-2020-2081-A).

I vårt utvalg fant vi at det fremkommer i 15 dommer at den ankede parten, barnets biologiske foreldre, inkluderer hensynet til barnets etnisitet, kultur, religion og språk i sin anføring. Et eksempel på dette er: «Subsidiært med anføres det at samværet bør utvides, med tanke på gjenforening og styrking av de biologiske og kulturelle båndene» (HR-2020-1788-A). I fem

dommer inneholder anføringen påstand fra barnets biologiske foreldre angående manglende vekt på barnets minoritetsbakgrunn. Et eksempel på dette er: «Verken barnas språk og kultur er tilstrekkelig ivaretatt gjennom omsorgsovertakelsen og det begrensede samværet» (HR-2020-964-U). Vi ser derimot at Høyesterett har tatt stilling til disse argumentene og vurdert at det ikke er manglende vektlegging av hensynet til barnets minoritetsbakgrunn i de fem dommene.

7.6.3 Fosterforeldre og ivaretagelse av barnets kulturelle tilhørighet

Fosterforeldre kan bidra til å ivareta barnets rett til kultur, derimot fremkommer det i kun to av dommene på hvilken måte de kan ivareta dette behovet. Vi stiller oss spørsmål til hvorfor det er så få vurderinger knyttet opp mot fosterforeldrene, og hvordan de kan ivareta barnets kultur. Vi synes dette moment burde vært større vektlagt, sett i lys av at Høyesterett understreker viktigheten av å ivareta barnets kulturelle tilhørighet. I de to dommene ser vi ulikheter når det gjelder dokumentasjon. I begge dommene blir det vist til holdninger og anstrengelser av fosterforeldrene: «Dette gjelder selv om det da også må ses hen til at fosterforeldrene – etter det opplyste – gjør store anstrengelser for at C skal bevare sin indiske tilhørighet (...)» (HR-2004-1112-Rt-2004-1046) og ivaretagelse av barnets kultur: «(...) Fosterforeldrene viser imidlertid en positiv holdning til å ivareta dette behovet i den utstrekning det lar seg gjøre (...)» (HR-2019-1272-A). Sistnevnte dom viser til konkrete eksempler på denne ivaretagelsen:

«Generelt har fosterforeldrene forsøkt å fortelle E om hans bakgrunn på en spennende måte, for eksempel ved å trekke frem dyrelivet og se på fotballkamper når landslaget spiller fotball. Hans forhold til (nasjonalitet) kultur blir likevel med nødvendighet mer begrenset enn om han hadde hatt kontakt med sine biologiske foreldre, selv om kontakten med de biologiske søstre vil være positivt i denne sammenheng» (HR-2019-1272-A).

7.6.3 Etnisitet

Vi fant i utvalget vårt ti dommer som nevner begrepet etnisitet, men at syv av de ti dommene viser til konkrete vurderinger som omhandler barnets etnisitet. Den eldste dommen skiller seg ut ved at dommen har referert til barnets etnisitet 12 ganger, mens de andre dommene

refererte til etnisitet mellom én til fire ganger. Det vises i denne dommen til sakkyndiges erklæringer for Høyesterett:

«Det fremgår at man bør ta spesielt hensyn til barnets etniske bakgrunn ved plassering av barn over rasemessige eller etniske skiller. De sakkyndige for Høyesterett er enige om at det viktigste kriterium likevel er adoptivforeldrenes personlige egnethet og omsorgsevne, heller enn deres etniske identitet» (HR-1994-68-A-Rt-1994-805).

Vi fant en dom som skiller seg ut, i den grad at den det kommer frem synspunkter om når barnet har annen etnisk bakgrunn enn fosterforeldrene: «Hans fosterforeldre har en helt annen etnisk, kulturell og religiøsbakgrunn enn ham. Den ulikhet som foreligger her mellom fosterforeldre og biologiske foreldre forsterker den egenverdi det har å vokse opp hos de biologiske foreldre» (HR-1997-9-B-Rt-1997-170). I den eldste dommen fant vi en skildring som skiller seg betydelig ut fra resten av utvalget, i den grad at det kommer frem beskrivelser av barnas utseende i forhold til deres etniske bakgrunn:

«I de sakkyndiges erklæringer beskrives hun utseendemessig slik at hun klart skiller seg fra fosterforeldrene. Hun er mørk i håret og bærer preg av sin etniske bakgrunn, men det heter også at hun ikke er påfallende ulik norske barn» (HR-1994-68-A-Rt-1994-805).

Vi fant en dom i utvalget vårt som har med føringer på hva som kan være barnets «riktige» etniske kontekst, som utgjør et funn som skiller seg ut ved det faktum at det kommer frem at dersom barnet vokser opp hos sine biologiske foreldre medfører dette at: «Hun vokser opp i sin riktige etniske kontekst» (HR-1994-68-A-Rt-1994-805).

I utvalget vårt finner vi en dom med ulike syn og uenigheter på ivaretagelse av barnets etnisitet mellom ankede part og Høyesterett. Ankede part anfører følgende: «Hans etniske bakgrunn er også et sterkt argument for å ikke gjennomføre adopsjon». Høyesterett har dermed vurdert følgende: «Lagmannsretten la avgjørende vekt på betydningen av å opprettholde de biologiske bånd med foreldrene, og særlig hans etniske tilknytning gjennom moren til Filippinene». Videre at: «(...) som jeg har redegjort for, innebærer besøkskontakten at gutten ikke blir avstengt fra sine røtter og sin etniske bakgrunn» (HR-2015-209-A-Rt-2015-110).

7.6.4 Språk

I datamaterialet er det syv (av de åtte dommene som nevner språk), som viser til spesifikke vurderinger ved barnets etniske språk, utenom henvisning til det rettslige grunnlaget. De følgende dommene er blant annet (HR-2021-476-A), (HR-2016-2262-A), og (HR-2020-1967-A). I dommene fant vi dokumentasjon som omhandler ivaretagelse av barnets etniske språk, hvor eventuelle utfordringer og vanskeligheter også blir belyst. I våre funn ser vi at Høyesterett vurderer språk som et viktig moment ved samvær, slik at barnet skal få lære om sin kultur. Vi tolker at Høyesterett vektlegger utfordrende aspekter ved språk som når barnet og dets biologiske foreldre ikke deler samme språk og utfordringer det kan få når det gjelder kommunikasjon.

To av dommene viser til betydningen samvær har spesifikt med tanke på barnets kjennskap til språk: «Jentas språk er norsk, mens mor i hovedsak snakker engelsk. Også dette har betydning for gjennomføringen av samværene. Jentas språklige, kulturelle og religiøse bakgrunn må ivaretas» (HR-2021-474-A).

«I denne saken må det også ved totalvurderingen av om samvær skal nektes, tas hensyn til at samvær med mor i praksis er en forutsetning for at barnet skal få kjennskap til rom-kulturen og -språket, en rett som blant annet følger av Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter artikkel 5» (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976).

I vårt utvalg fant vi i fem av dommene som viser til utfordrende aspekter ved barnets etniske språk: «Når det gjelder etnisk og kulturell bakgrunn, har språkopplæring vært forsøkt, men er inntil videre lagt bort fordi E reagerte negativt på det. Fosterforeldrene bidrar imidlertid til å lære ham om foreldrenes hjemland» (HR-2019-1272-A). En annen dom som belyser dette:

«Den sakkyndige for Høyesterett har også trukket frem at samværene kan brukes til å gi barna kjennskap til tamilsk kultur, men etter hennes vurdering er barna mindre tilgjengelige for læring av tamilsk språk og kulturell praksis nå, før de har blitt tryggere på foreldrene under samvær» (HR-2021-475-A).

Vi ser at en utfordring for biologiske foreldre kan være at man ikke deler samme språk, dette fremkommer i tre av dommene: «Videre vektla tingretten at barna og far ikke har et felles

språk, og at dette gjorde kommunikasjonen mellom dem vanskelig» (HR-2021-476-A). «Det vil gå lang tid før B vil kunne kommunisere med sin mor på et felles språk» (HR-2016-2262-A). «Hun snakker bare (nasjonalitet) – et språk som gutten ikke lenger behersker» (HR-2020-1967-A).

7.6.5 Religion

I vårt utvalg fant vi at åtte dommer nevner begrepet religion, og tre av de åtte inkluderer vurderinger om barnets religion. Vi ser i våre funn at i de følgende dommene vurderer Høyesterett at religion er et viktig aspekt. Vi tolker ut ifra våre funn at Høyesterett vurderer at det kan være utfordrende for barna. Samt at Høyesterett anerkjenner at barna skal få bestemme selv om når de ønsker å få mer kjennskap om sin religion. I en av de tre dommene vises det til: «Jeg antar at det også vil være positivt for barnets identitetsfølelse og selvbilde, at han får vokse opp sammen med sine biologiske foreldre, blant annet for å vokse seg inn i deres livsform, kultur og religion» (HR-1997-9-B-Rt-1997-170). I en annen dom kommer det frem: «Når det gjelder religion, har fosterforeldrene sammen med barnevernet bestemt at dette får ligge til E eventuelt måtte uttrykke ønske om mer kunnskap» (HR-2019-1272-A).

I den siste dommen ser vi at det fremkommer utfordringer knyttet til religion: «Videre beskriver fostermor at B har reaksjoner på samvær, og at hun etter de siste samværene har tatt seg nær av at far uttaler seg kritisk om hennes utseende, og at han er pågående med hensyn til religion og religionsutøvelse» (HR-2021-476-A). Det kommer videre frem at:

«Barna har vært opptatt av at far under samvær har tatt opp tema som de synes er vanskelig. Særlig gjelder dette tema knyttet til religion. Den sakkyndiges kommentar til dette er at det synes vanskelig å nå frem til far med korreksjon på dette. Fars syn er at det er religionsfrihet i Norge, og at han stiller seg uforstående til at han ikke skal kunne snakke med sine egne barn om religion» (HR-2021-476-A).

7.7 Barnets egen stemme og medvirkning

I utvalget vårt ser vi at det er andre instanser som taler på vegne av barnet som sakkyndige eller fosterforeldre. I de dommene der sakkyndig ble nevnt, er det i vårt utvalg psykologer som er utnevnt, og de har som regel samtaler med barnet om hva de ønsker som oftest i forhold til samvær, fosterhjem eller unntaksvis i noen av dommene om adopsjon. De vurderer

barnets sårbarhet, utreder barnet psykologisk, ser på den fysiske utviklingen, og om hvordan de ville håndtert eventuelle endringer ved livssituasjonen sin. Et utsagn fra sakkyndig kan være: «På bakgrunn av den sakkyndige vurderingen (..)» (HR-2021-476-A). En annen formulering som kommer frem er:

«Psykiater Heyerdahl og psykolog Reigstad viser til at D nå opplever fosterforeldrene som sine psykologiske foreldre, og har uttalt at hensynet til barnets nåværende behov for tilknytning, stabilitet og trygghet, på kort sikt må tillegges større betydning enn relasjonen til hennes biologiske slekt» (HR-1994-68-A-RT-1994-085).

Et annet utsagn fra sakkyndig kan være:

«Når E snakker med undertegnede om tiden han bodde hjemme 'kjenner han det i magen'. Han synes det er fint å møte foreldrene, men litt skummelt også. Når han skal beskrive hvordan han har det under samvær bruker han begreper som 'redd', utrygg' og skummelt'. Han tørr ikke si at han er mett og føler seg tvunget til å spise» (HR-2021-475-A).

I dommene fant vi ut at det er flere personer som kan tale på vegne av barnet, en av de som kan tale på vegne av barnet er fosterforeldrene. Dette gjelder fem av dommene. Et utdrag fra en av dommene: «C har både overfor fosterforeldrene og de rettsoppnevnte sakkyndige gitt uttrykk for at hun ønsker å slippe samvær med sine biologiske foreldre» (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046). Ved siden av sakkyndige kan informasjon på vegne av barnet bli innhentet: «Den sakkyndige for Høyesterett har basert seg på observasjoner og innhentede oppdaterte opplysninger fra blant annet, barnevern, fosterforeldre, skole og SFO (...)» (HR-2021-475-A). Et utdrag fra utvalget vårt viser hvordan opplysninger fra andre instanser blir formulert: «I samtalen med den sakkyndige opplyser representantene for barnevernstjenesten at B '(d)en første vinteren ga uttrykk for mørke tanker, at hun ikke ville leve' (...)» (HR-2021-476-A). Ved at Høyesterett bruker ulike vurderingsmomenter som fosterforeldre og sakkyndige til å innhente informasjon om barnet, kan dette resulterer i et mer helhetlig bilde av barnets og dets situasjon, særlig når barnet selv ikke får uttalt seg i egen sak.

7.7.1 Når barnets egen stemme kommer frem i dommene

Et viktig funn ved vårt utvalg er at det er et fåtall av dommene der dokumentasjon og vurderinger der barnets egen stemme kommer frem. Det kommer frem i fire dommer vedrørende barnets faktiske mening. I dommene står det en setning om hva barnet har sagt: (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046), (HR-2021-474-A), (HR-2020-1967-A) og (HR-2021-475-A). I de fire dommene fremkommer det at: «Jeg vil ikke besøke dem» (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046), «det e fint» (HR-2021-474-A) og «det tåler jeg» (HR-2020-1967-A). I den siste dommen kommer det frem flere utsagn om barnets mening om samvær, der det kommer frem ord som: «ikke morsomt», «kjedelig», «kjenner det i magen», «redd», «utrygg» og «skummelt» (HR-2021-475-A). Vi stiller spørsmål til hvorfor barnets egen stemme har fått begrenset dokumentert plass i Høyesterettsdommene, da særlig i mange av dommene er det barn som er over syv år som har anledning til å uttale seg.

7.7.2 Barnets beste som begrep blir stadig henvist til i forhold til samvær og medvirkning

I datamaterialet fant vi at barnets beste stadig gjentas, og blir ofte tatt opp i forhold til vurderingene og slutningen i dommen som regel vedrørende samvær. I elleve av dommene blir bvl. § 4-1 nevnt, som omhandler hensynet til barnets beste, samt bvl. § 6-3 som blir nevnt fem ganger, som handler om barnets rettigheter under saksbehandling. Ved vurderinger knyttet opp til bvl. § 4-1 ser vi at det er en setning som går igjen:

«Den nærmere fastsettelsen av samværsomfanget må skje konkret og med avgjørende vekt på å fastsette et samvær som er til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-1.

Dersom hensynet til barnets og foreldrenes interesse er motstridende, må det skje en balansert avveining» (HR-2021-476-A).

Ved bvl. § 6-3 viser de til at barnet har rett til å medvirke, de legger vekt på at, «(...) barnet har rett til å bli hørt og er et førende prinsipp i saker om barn» (HR-2021-474-A). I dommene knytter Høyesterett dette opp med Barnekonvensjonen artikkel 12 og bvl. § 1-3. Hvorvidt barnets mening skal vektlegges blir belyst slik: «Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet» (HR-2020-1788-A) og «Ut fra barnets alder kan det ikke legges avgjørende vekt på hennes mening, idet hun ikke forstår hva en tilbakeføring innebærer» (HR-2020-1788-A). Barnekonvensjonen artikkel 3 omhandler barnets beste, og blir nevnt syv ganger i utvalget vårt. I tre av dommene er det tydelig lagt vekt på barnets beste på grunn av sakens alvorlighet siden det diskuteres om barnet skal bli adoptert. Det kommer

frem i vurderingene at en likhet er at adopsjon, jf. bvl. § 4-20 må være til barnets beste (HR-2019-1272-A) og (HR-2015-209-A-Rt-2015-110).

Vi fant to dommer som skiller seg ut i forhold til oppbygningen i den grad at de har et eget kapittel som heter «barnets mening på samvær» (HR-2021-475-A) og «barnets syn på samvær» (HR-2021-476-A). I kapittelet kommer det frem sakkyndig sin vurdering, barnets stemme og syn på samvær. Et utsagn fra dommene er: «I samtale med den sakkyndige om samvær med foreldrene har E gitt uttrykk for at han ønsker å opprettholde dagens ordning med fire samvær i året» (HR-2021-475-A). De to dommene deler fellestrekk med en annen dom, som viser til hensynene som det ofte vises til i rettspraksis (HR-2021-476-A). Her legger den sakkyndige frem vurderinger rundt «barnets sårbarhet», «barnets behov», «barnets tilknytning», «barnets syn på saken» og «hensynet til at barnet får en trygg og god relasjon til fosterhjemmet» (HR-2021-474-A). Vurderingene som er tatt opp eller hva som må legges særlig vekt på er formulert likt i begge dommene:

«Barnets sårbarhet og hvordan barnet påvirkes av kontakt med foreldrene er sentralt for samværsomfanget. Det enkelte barn må vurderes særskilt (...). Barnets behov mer generelt og hvordan barnet klarer seg etter omsorgsovertakelse er av betydning. Det samme gjelder styrken i barnets tilknytning til sine biologiske foreldre. Alt etter barnets modenhet og alder, vil barnets syn ha stor vekt» (HR-2021-475-A).

Vi fant at i (HR-2021-474-A) blir barnets mening i større grad lagt vekt på enn de to andre, utenom det utdraget som de har til felles. I den dommen henviser Høyesterett til en rapport, «Det handler om oss-100 barn 7-18 om samvær i barnevernet», der de viser til utdrag fra rapporten og hva som er viktig for barn, og hvordan de kan få sagt sin mening, men inkluderer ikke hvorfor rapporten er relevant for saken. Vi tolker ut ifra utvalget vårt at Høyesterett vektlegger og vurderer barnets beste som et viktig moment i dommene, men vi synes etter å ha lest gjennom utvalget vårt at det kan være vanskelig å vite konkret hva Høyesterett legger i barnets-beste begrepet. Da særlig med tanke på at det er mange vurderingsmomenter som blir trukket frem i begrepet, som kultur, medvirkning og barnets sårbarhet.

7.7.3 EMDs rettspraksis

I utvalget vårt blir EMD nevnt i 15 dommer. Et av funnene våre er at Høyesterett tar opp EMD sin praksis for å understreke viktigheten av barnets beste, i forhold til samvær og gjenforeningsmålet. Det blir og tatt utgangspunkt i ulike domsavgjørelser, som for eksempel Strand Lobben- saken. En setning som viser dette, er:

«Plikten til å arbeide for gjenforening har sammenheng med at det som utgangspunkt skal legges til grunn at det er best for barnet å bo hos sine biologiske foreldre-det biologiske prinsipp. Dette er fremhevet av EMD i mange saker, blant annet i storkammer dom (...)» (HR-2020-979-U).

Høyesterett viser at det er flere forhold som må legges vekt på når det gjelder samvær. En av de er å sikre barnets interesse som er et overordnet mål, slik det fremkommer av «EMDs storkammeravgjørelse 10. september 2019 *Strand Lobben med flere mot Norge* [EMD-2013-37283-2]¹ avsnitt 204». Barnets interesse blir betegnet som av «paramount importance», og at «the child's interests must come before all other considerations» (HR-2020-1788-A).

I vårt utvalg fant vi tre dommer der det fremkommer konkrete vurderinger og begrunnelser for hva som menes med at det skal legges særlig hensyn til barnets beste med henvisning til EMDs rettspraksis: (HR-2020-1788-A), (HR-2020-2081-A) og (HR-2021-474-A). I dommen blir betegnelsen «strike a fair balance» brukt, når interessene til barnet og foreldrene er i konflikt, og blir formulert følgende:

«Der barnets og foreldrenes interesser er i konflikt, fremhever EMD i avsnitt 206 at myndighetene må finne en rimelig balanse 'strike a fair balance' – mellom disse interessene. Men domstolen understreker at det skal legges særlig vekt på hensyn til barnets beste og at foreldrenes interesse kan måtte vike (...). Interessen må altså balanseres mot hverandre, men hensynet til barnets beste skal tillegges særlig vekt» (HR-2020-1788-A).

Vi ser i vårt utvalg at vurderinger om samvær med biologiske foreldre skal være til barnets beste, og at det skal samsvare med EMDs rettspraksis. Ved siden av å ta «hensyn til anvisning til barnevernloven § 4-1 om at det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet» (HR-2019-788-U). Påpekes det å: «Avgjørelsene må også være i samsvar med

EMK artikkel 8 slik den er praktisert av EMD (...)» (HR-2019-788-U). Artikkel 8 blir nevnt i elleve dommer, som samsvarer med bvl. § 4-1, som omhandler at man skal vise respekt for familien og deres liv, og at man så langt det er mulig ikke innfører et inngripende tiltak som krenker denne lovbestemmelsen. Vi ser i våre funn at EMK artikkel 8 utgjør et viktig vurderingsmoment i Høyesterettsdommene, og vi tolker det som at de viser stor anerkjennelse for å overholde dette prinsippet så langt det er mulig.

8.0 Drøfting

Hensikt med denne studien har vært å undersøke hvordan Høyesterett vurderer og forstår samværs spørsmålet i saker med etniske minoritetsbarn. Videre har studien hatt som mål å undersøke hvilke vurderinger som fremkommer knyttet til barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet, og på hvilken måte barnets stemme fremkommer i dommene. I dette kapittelet skal vi diskutere våre funn opp mot teori og forskning for å belyse problemstillingen og våre forskningsspørsmål. Kapittelet er inndelt i to deler. Første del er: *Samvær når barn har en annen kulturell bakgrunn*, her drøftes følgende momenter: gjenforeningsmålet, barnet og biologiske foreldre, samværskompetanse samt kultur og samvær. I kapittelets andre del: *Medvirkning når barn har en annen kulturell bakgrunn*, drøfter vi barnets beste som førende prinsipp. Siste kapittel omhandler *betydningen av EMD*, her drøftes hvordan praksis fra EMD påvirker hvordan Høyesterett vurderer og forstår samvær, samt kritikken Norge har mottatt de siste årene fra EMD.

8.1 Samvær når barn har en annen kulturell bakgrunn

I dette underkapittelet vil vi drøfte hvordan Høyesterett forstår og begrunner retten til samvær med biologiske foreldre ut ifra begrepene gjenforeningsmålet, barnet og biologiske foreldre, samværskompetanse, kultur og samvær.

8.1.1 Gjenforeningsmålet

Ved fastsettelse av samvær ser vi at Høyesterett vektlegger gjenforeningsmålsetningen i betydelig grad. I denne studien fant vi at Høyesterett holder frem spørsmålet om tilbakeføring eller gjenforening til biologiske foreldre i samtlige dommer. Vurderinger gjort av Høyesterett var at samværet som er fastsatt skal tilrettelegge for, og ta hensyn til målet om gjenforening. Ved større begrensninger av samvær, må det forekomme større potensielle negative

konsekvenser for barnet for at inngrepet i familielivet kan forsvares (HR-2021-474-A). Dette er noe som kan gjenspeile seg ved at omsorgsovertakelse bryter med det biologiske prinsipp om at barn skal vokse opp med sine foreldre (NOU 2012:5, 2012, s. 67). Høyesterett siterte for eksempel praksis fra EMD der det blir understreket at begrenset samvær er et inngripen i familielivet jf. EMK art. 8. Omfanget av samvær er noe EMD har vurdert med tanke på om hensynet til målsettingen om gjenforening er godt nok ivaretatt (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020, s. 34). I våre funn ser vi at samvær er viktig for både foreldre og barn for å oppnå gjenforening, men hvis samværet skal begrenses velger Høyesterett å referere til EMD sitt begrep «undue hardship», som omhandler at barnets interesse, beste og samt skjerming fra urimelige belastninger skal være det viktigste momentet ved saksgangen for eksempel i sak (HR-2020-1788-A, HR-2020-2081-A og HR-2021-474-A). Funn fra Forandringsfabrikkens (2021, s. 66) undersøkelse med 100 barn om samvær viste at et resultat var at ingen av barna nevnte at gjenforening eller tilbakeføring til sine biologiske foreldre var et mål for samværet. Videre kom det frem at 84 % av barna ikke fikk informasjon om hvorfor samvær ble bestemt som det ble (2021, s. 8). Informasjonen om barnets manglende oppfattelse av at gjenforening er målet med samvær, samt at andelen som mente de ikke fikk informasjon om omfanget av samvær er noe som vekker ettertanke, og er et interessant aspekt. Barnets forståelse av samvær og hva dette innebærer kan i likhet med belastningene barnet har med seg variere. I denne sammenheng poengterte Bunkholdt og Kvaran (2015, s. 266) at plassering utenfor hjemmet fører med seg betydelige belastninger for barna, videre understrekte Gerds-Andresen (2020, s. 152) at utmålingen av samvær må ivareta og ha barnets perspektiv. Hvorvidt barnet forstår hensikten med samvær, kan blant annet sees i sammenheng med barnets alder og modenhet. Samt om barnet blir forklart hensikten på en tilpasset måte, og i hvilken grad barnet er i stand til å ta imot informasjon. Dersom det er en konkretisert opptrappingsplan for samvær kan det tenkes at barnet har en økt forståelse for målsettingen om gjenforening ved at barnet tilbringer mer tid sammen med sine biologiske foreldre. En særlig utfordring for etniske minoritetsbarn ved samvær kan være dersom barnet og foreldrene ikke deler felles språk, som fremkommer i tre saker: (HR-2016-2262-A, HR-2020-1967-A og HR-2021-476-A), som kan bidra til utfordringer ved kommunikasjonen under samværet. Videre kan dette påvirke barnets forståelse og opplevelse av samvær, på den måten at det kan oppstå usikkerhet og utfordringer knyttet til å forstå hverandre.

Høyesterett understrekte at samvær i de saker der det ikke lenger er realistisk med gjenforening også har en egenverdi, for eksempel i sak (HR-2020-1788-A, HR-2020-1967-A

og HR-2021-474-A). Høyesterett holder frem at barnevernloven bygger på at det vil være en fordel for barn å ha et visst kjennskap til sitt biologiske opphav, også der relasjonen mellom barnet og foreldrene er svak (HR-2019-788-U). Viktigheten av at etniske minoritetsbarn får opprettholde båndene til sine biologiske foreldre, kjennskap til deres kultur og bakgrunn blir blant annet nevnt i (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976 og HR-2020-1967-A). Dette samsvarer med tidligere funn, det ble belyst i 91 % av fylkesnemndsvedtakene at samværet skal bidra til at barnet får forståelse og kjennskap til sitt biologiske opphav (Gerds-Andresen, 2020, s. 150). Kontakten med og kjennskap til barnets biologiske opphav fordrer at barnet er mottakelig for det. Dette er noe som kan variere og være i endring over tid, med tanke på hva barnet ønsker å vite og lære. I et utvalg av Høyesterettsdommene er det blitt belyst at barnet per nå ofte er mindre tilgjengelig og interesserte for læring av språk og kulturell praksis, før de har blitt tryggere på foreldrene under samvær, deriblant (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976 og HR-2021-475-A). Det kan tenkes at det er flere faktorer som kan påvirke barnets ønske for å lære om sin kultur og opphav, det er dermed viktig at barnet får uttale seg fritt om dette for å tilrettelegge. Tilretteleggelse kan muligens være at søsken ikke nødvendigvis har samme ønske om å lære, noe som gjør at det er sentralt å tilpasse informasjonen og kunnskapen til hvert enkelt barn.

8.1.2 Barnet og biologiske foreldre

Våre funn viste at Høyesterett forstår og begrunner retten til samvær med biologiske foreldre på den måten at samvær skal styrke, opprettholde og utvikle båndene mellom barnet og foreldrene. Samværsomfanget skal vurderes ut ifra styrken i barnets tilknytning til sine biologiske foreldre, som blant annet blir belyst i (HR-2021-474-A), (HR-2021-475-A) og (HR-2021-476-A). Høyesterett trekker frem at vurderingene som omhandler dette, skal ha avgjørende vekt på at det er til barnets beste, og at samvær ikke skal være negativt for barnet. Høyesterett viser til kompleksiteten ved samvær ved å blant annet inkludere sakkyndiges vurderinger, som kan vise til at samværet både kan oppleves som positivt og negativt for barnet. Dette kan samsvare med teori som belyser at barn kan oppleve kjærlighet til sine foreldre, til tross for at man har vært utsatt for vonde opplevelser (Bufdir, 2018). Eksempelvis i en sak blir det trukket frem ved vurderingen om kvaliteten på samværet at det er mye positive aspekter og nærhet i kontakten mellom barnet og far, men at mangelen vedrørende fars språk bidrar til utfordringer knyttet til å snakke om barnas vanskelige følelser som savn og sorg, usikkerheter og gode opplevelser (HR-2021-476-A). Når Høyesterett belyser at kvaliteten på samværet kan påvirkes negativt ved mangel på foreldrenes evne til å prate om

følelser. Dette kan samsvare med at en tilknytningsperson skal være en trygg havn for barnet, som kan regulere barnet dersom det opplever stress eller andre vanskelige situasjoner (Brandtzæg et al., 2019, s. 17).

I vår studie finner vi at et viktig moment ved Høyesteretts begrunnelser for samvær er barnets sårbarhet og hvordan barnet påvirkes av kontakten med foreldrene. Vi ser at Høyesterett ved deres begrunnelse for samvær vektlegger barnets fysiske og psykiske reaksjoner både før, under og etter samvær. Ved å trekke frem observasjonene til fosterforeldrene og tilsynsførere om barnets reaksjoner på samvær. Blant annet i (HR-2021-475-A), der det fremkommer at foreldrene har manglende evne til å ivareta barnas reaksjoner under samværene, og at foreldrene skaper utrygghet hos barna ved å ta opp barnas fremtidige omsorgssituasjon. Det faktum at Høyesterett vektlegger hvordan barnet påvirkes av foreldrene samsvarer med Haugli og Havik (2010, s. 110) som trekker frem at barnets opplevelse av samvær med foreldrene er betydningsfullt for å skape trygge samvær. Relasjonen og tilknytning barnet har med sine fosterforeldre og fosterhjemmet kan dermed være viktig. Dersom barnet opplever å ha en trygg base i fosterhjemmet, og trygg tilknytning til fosterforeldrene kan dette gi barnet økt trygghet til å fortelle åpent om sine opplevelser, både positive og negative og motstridende opplevelser. Noe som kan trygge barnet, kan være om fosterforeldrene evner å hjelpe barnet med å oppleve mening med samværet. Det kunne vært interessant dersom Høyesterett hadde synliggjort refleksjoner om hvorvidt barnet opplevde mening med samværet. Fosterforeldre og deres observasjoner og evne til å tolke barnets reaksjoner etter samvær er av betydning for å sikre at barnet kan gjøre seg forstått. Barns reaksjoner på samvær er komplekse, kan være motstridende, blant annet ved at barnet kan oppleve både ønske for samvær med foreldrene samtidig som det kan være belastende (Haugli & Havik, 2010, s. 106). En forutsetning for å sikre at samværet ikke skal være negativt for barnet er å bistå barnet slik at det får hjelp til å ordlegge sin opplevelse av samvær. I tillegg er det viktig for barnets forståelse av samvær og for å sikre at samværet oppleves som meningsfylt (Haugli & Havik, 2010, s. 110). I studien til Gerdts-Andresen (2020, s. 152), viste mangel på at fylkesnemnda begrunnet hvordan samværsreguleringen bidrar til utviklingsfremmende rammer for barnet med henvisning til empiriske studier, samt beskrivelser av barnets situasjon. Det kan være vanskelig å forstå barns reaksjoner fordi de kan være et resultat av både komplekse og sammensatte følelser og tanker.

Funnene våre tyder på at Høyesterett er opptatt av å sikre barnets behov for trygghet og stabilitet under samværet og i fosterhjemmet, noe som kan knyttes opp mot utviklingsfremmende rammer for barnet som for eksempel blir belyst i (HR-2014-2068-A-Rt-2014-976, HR-2015-209-A-Rt-2015-110 og HR-2019-1272-A). Trygghet, stabilitet og barnets særskilte omsorgsbehov utgjorde tre av de mest belyste formene av barnets behov, som blant annet blir nevnt i (HR-2015-209-A-Rt-2015-110, HR-2020-2081-A og HR-2021-475-A). Slike vurderinger ser vi et studie fra Gerdts-Andresen (2020, s. 149) om at et viktig vurderingsmoment for fylkesnemnda er at barnet opplever ro og etablering til sine nye omsorgsgivere. Vi ser at dette fremkommer i teori om viktigheten av barnets behov for stabil omsorg og at de primære omsorgspersonene tilbyr barnet forutsigbarhet, imøtekommer barnets behov og evner å tilpasse omsorgen til det enkelte barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271-272). Barnets tilknytningsstrategier er noe som blir påvirket av barnets tidligere erfaringer med omsorgssvikt (Haugli & Havik, 2010, s. 102). Det kan være tilfelle at barnet har opplevd samværet med sine foreldre som utfordrende, utrygt eller kaotisk. Det kan dermed være viktig at fosterforeldrene kan møte barnet med ro og stabilitet. Slik at de kan møte barnets utfordringer som stabile omsorgspersoner og at barnet opplever trygghet når de forteller om sine erfaringer og opplevelser.

Et funn i studien er at Høyesterett bemerker at det er viktig at barnet skal beskyttes mot konflikter i saken, herunder lojalitetskonflikt eller lojalitetspress ved samvær (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046, HR-2020-1967-A, HR-2021-474-A, HR-2021-475-A og HR-2021-476-A). Videre blir det i dom (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046) belyst at fenomenet er av vanlig forekomst når det gjelder barn som er i fosterhjem og har samvær. Det er støtte i teori at dette er viktig å vurdere, slik Høyesterett og beslutter. Bufdir (2018) understrekte at barneverntjenesten har ansvar for å vurdere om samværet kan utsette barnet for risiko eller fare, herunder om barnet blir utsatt for psykisk press, trusler fra foreldrene og familien. Backe- Hansen (1999, s. 174) beskrev at lojalitetskonflikt og at foreldrene omtaler fosterhjemmet på en negativ måte, eller instruerer føringer for hvordan barna prater om fosterhjemmet er vanlig. Høyesterett viser blant annet i forhold til samværsomfanget at negativ holdning hos foreldrene mot fosterforeldrene er noe som kan påvirke samværene negativt. I en sak belyses det blant annet at foreldrene forsøker å korrigere barnet når hun kaller fosterforeldrene for mamma og pappa, noe som må være forvirrende for henne (HR-2021-474-A).

Dette samsvarer med Bunkholdt og Kvaran (2015, s. 317) som belyser at lojalitetspress kan hindre barnet i å danne tilknytning til sine fosterforeldre, som kan påvirke samværsordningen dårlig. Det er vesentlig å ha et nyansert perspektiv på kompleksiteten ved omsorgsovertakelser. Dynamikken mellom barnet, sine foreldre og fosterforeldre kan tenkes å være kompleks. Dersom det oppstår lojalitetspress kan dette bidra til å øke kompleksiteten mellom samspillet med barnet og sine foreldre. For foreldre som har barn under omsorg kan det være utfordrende å forvente at de ikke kommer til å fortelle til barna at de ønsker at de skal få «nye» foreldre (Backe-Hansen, 1999, s. 174). For etniske minoritetsbarn kan lojalitetskonflikt også få en annen faktor dersom barnet er plassert i et fosterhjem som ikke har samme kultur, etnisitet, språk og religion som foreldrene. I en av dommene fremkommer det at en forelder kom med korreksjoner på barna under samværene, blant annet knyttet til religion, noe som barna synes var utfordrende (HR-2021-476-A). Etniske minoritetsforeldre kan tenkes å ha holdninger knyttet til kultur, og eventuelt religionen som barnet har i fosterhjemmet, dette kan knyttes opp mot Fylkesnes et al., (2015, s. 91-92), som viste at det kan være oppfatninger fra foreldrene om at fosterforeldrene, dersom de har en annen etnisitet, ikke evner å ivareta barnets kultur. Det kulturelle perspektivet kan dermed være gjenstand for lojalitetspress og konflikt dersom foreldrene har negative holdninger, tanker og/ eller forestillinger om hvordan barnets kultur blir ivaretatt i praksis. Det kan være tilfelle at foreldrene kan ha negative holdninger eller er instruerende hva angår hvordan barnet kler seg og oppfører seg. På den ene siden er det viktig å respektere foreldrenes synspunkt og tanker, på den annen side er det viktig å ha et nyansert blikk på dette dersom foreldrenes synspunkter og holdninger utsetter barnet for press og belastninger som påvirker samværet negativt.

8.1.3 Samværskompetanse

I denne studien synes det og at Høyesterett vurderer foreldrenes samværskompetanse etter deres evne til å ivareta og møte barnets behov ved gjennomføring av samvær, og deres omsorgskompetanse. Samværsomfanget er noe som kan reduseres og økes ut ifra hvorvidt foreldrene skaper gode samvær med barnet (HR-2020-1788-A, HR-2020-2081-A og HR-2021-475-A). Våre funn tyder på at det er flere faktorer som kan fremme og svekke gode samvær mellom barnet og foreldrene. Foreldrenes evne til å forstå og imøtekomme barnets behov ved samvær kan blant annet påvirkes dersom foreldrene har utfordringer med å forstå barnets følelser. Brandtzæg et al., (2019, s. 42) peker på at hvordan foreldrene forstår barnets følelser påvirker barnets meningsdannelse. Det kan tenkes at barnet kan kjenne på frykt eller angst både før, under og etter samværet knyttet til en forvirring eller engstelse om hva

samværet vil innebære. Dersom foreldrene ikke fanger opp denne formen for uro kan dette redusere barnets opplevelse av mening med samværet. Et annet aspekt som kan påvirke samværet, er hvorvidt foreldrene forstår eventuelle forbedringspotensialer slik at de kan jobbe med å sikre og forbedre samværet. Tilsynsførere under samvær er inngripende tiltak, og kan brukes dersom det er behov for dette av hensyn til barnet, ved behov for kontroll eller for å minske at et bestemt uønsket tema ikke blir diskutert under samvær (Haugli & Havik, 2010, s. 142). Tilsynsførere som observerer kan bidra til å få frem forbedringspotensialet til foreldrene, som kan bidra positivt til relasjonen mellom barnet og foreldrene. Tilsynsførere kan også representere en trygghet for barnet, dersom barnet kan oppleve frykt eller usikkerhet under samværet.

Vi fant at forbedringspotensialet til foreldrene utgjorde et sentralt aspekt ved samværsomfanget, herunder er det syv dommer der det fremkommer at foreldrene får tilbud om veiledning (HR-2019-1272-A, HR-2020-1788-A og HR-2020-2081-A). Høyesterett har i vårt utvalg både vist til deres forståelse for behovet for endring eller forbedring, samt deres mottakelse for endring. Dette samsvarer med teori om at potensialet for endring kan blant annet vurderes ved å stille spørsmål om foreldrene erkjenner deres eventuelle problemer, deres behov for hjelp og hvorvidt de anser hjelp fra andre som nyttig (Reder & Lucey, 1995, sitert i Daniel et al., 2010, s. 51). Samværskompetansen til foreldrene og deres evne til å skape gode samvær med barnet kan tenkes å bli påvirket både positivt og negativt etter hvorvidt de evner å se behov for endring og forbedring. Det blir belyst i en dom at en far blir vurdert som ikke tilgjengelig for veiledning med endringsfokus av sakkyndiges vurdering. Høyesterett bemerker i denne sammenheng at en forutsetning for veiledning, er at den som veiledes må se behovet for veiledning, og ønsker det selv (HR-2021-476-A). Dersom foreldrene ikke er i stand til å se eventuelle behov for endringer i deres handlinger ved gjennomføring av samvær kan dette tenkes å påvirke samværet negativt. Et annet aspekt knyttet til dette kan være foreldrenes tillit til å få bistand og hjelp. Foreldrenes tillitt til andre mennesker kan være et komplekst og sammensatt område. Det kan tenkes at deres tillit til hjelp fra andre kan bli påvirket av deres syn på barnevernet, et av funnene til Fylkesnes et al., (2015, s. 87) var at oppfatninger som var utbredt blant etniske minoritetsforeldre var at barnevernet diskriminerer, og at de ikke kommuniserer med foreldre. Det kan muligens være tilfelle at dersom foreldrene har en slik oppfatning, så kan dette påvirke deres evne til å skape gode samvær med barna og på den måten at foreldrene ikke har tillit til at barnevernet kan bidra til å forbedre deres samværskompetanse.

Vi ser i våre funn at Høyesterett vektlegger foreldrenes evne til å forstå og møte barnets reaksjoner, samt barnets sårbarhet ved deres forståelse og begrunnelse for samvær (HR-2021-474-A, HR-2021-475-A). I funnene våre fremkommer det at biologiske foreldres evne til å forstå og møte barnet kan påvirkes av rus eller psykiske diagnoser. I syv av dommene synes rus, psykiske problemer og utøvelse av vold fra foreldrene å være en vesentlig del av grunnlaget for omsorgsovertakelse (HR-2019-1272-A, HR-2020-1967-A og HR-2021-476-A) I Backe-Hansen et al., (2010, s. 11-12) finner vi lignende funn. I et studie om kartlegging av foreldrenes sosioøkonomisk bakgrunn, fremkommer det at «knappt annethvert barn som er plassert har en mor med psykiatrisk diagnosen, vel hvert fjerde barn har en far med psykiatrisk diagnose, og cirka hvert sjuende barn har to foreldre med psykiatrisk diagnose» (Backe-Hansen et al., 2010, s. 11-12). Barns sårbarhet kan påvirkes dersom de har vokst opp med foreldrene som har hatt utfordringer med psykisk helse, bodd i hushold med vold samt foreldre med utfordringer med rus. Sistnevnte kan påvirke foreldrenes emosjonelle tilgjengelighet negativt (Daniel et al., 2010, s. 76). Daniel et al., (2010, s. 76) belyser at dårlig kunnskap om hvilke behov barnet har for stimulering og hvilke utviklingsstadier barnet befinner seg i, kan bidra til ekstra sårbarhet hos barnet. Barnets sårbarhet kan tenkes og blant annet ha sammenheng med at barn som er plassert i fosterhjem har sin særegne problembelastning og bakgrunn (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 260). Det kan muligens være at barnet har erfaring med foreldre som har rusproblematikk eller psykiske helseutfordringer, noe som kan tenkes å påvirke barnets reaksjoner ved eventuelt å bidra til en viss utrygghet. Dersom barnet har opplevelser og erfaringer fra foreldre som har hatt psykiske vansker, rusproblematikk og som har utøvd vold eller vært til stede ved vold kan dette tenkes å gi barnet utrygghet under samvær. Det kan være tilfelle at barnet kjenner på usikkerhet knyttet til hvorvidt dette er noe foreldrene har utfordringer med fortsatt. Hvorvidt foreldrene forstår hvordan deres atferd har påvirket barnet og tar ansvar for deres handlinger som foreldre er sentralt for å vurdere foreldres rolle (Reder & Lucey, 1995, sitert i Daniel et al., 2010, s. 50-51). Det kan muligens være tilfelle at barnet blir påminnet tidligere vonde erfaringer der foreldrene har skapt utrygghet ved bruk av rus og vold eller ved psykiske helseutfordringer. Det kan tenkes at barnet har behov for at foreldrene erkjenner hvordan deres handlinger har påvirket barnet under samværet. Dersom foreldrene viser ved sine handlinger og ord at de ikke viser forståelse for dette, kan det muligens være gjenstand for irritasjon eller tristhet for barnet. Når barnet blir mottatt med forståelse og respekt for sine tanker og følelser om tidligere erfaringer med omsorgspersoner, kan det muligens bidra til å styrke relasjonen mellom barnet og foreldrene.

8.1.4 Kultur og samvær

I Høyesterettsdommene ser vi at det er ulike vurderinger vedrørende kontinuiteten av kultur og at det kan være vanskelig å vurdere hvem som kan ivareta denne kontinuitet. I våre funn ser vi at samvær blant annet blir begrunnet for å ivareta barnets kultur. Vi synes derimot at det mangler vurderinger på hvordan kultur kan bli ivaretatt ved samvær sammen med barnets biologiske foreldre. Sett opp med antall samvær se *tabell 2*, ser vi at det kan være en utfordring å ivareta denne kontinuiteten hvis barnet ikke får opprettholdt relasjonen til sine biologiske foreldre. Dette understreker poenget om mulig manglende dokumentert vektlegging fra Høyesterett sin side om hvordan biologiske foreldre kan ivareta den kulturelle tilhørigheten, med tanke på at det er vanskelig å få noe relasjon til sin egen kulturelle bakgrunn hvis man kun ser foreldrene sine fem ganger i året, slik det fremkommer i en dom: (HR-2021-475-A). I funndelen vår kommer det frem i ankesakene om denne påstanden. Der det blir vist til at det er innført for lite samvær og at det bør utvides for å ivareta relasjonen til sine biologiske foreldre og kultur (HR-2020-1788-A). I tillegg til kritikk der biologiske foreldre påstod at den kulturelle kontinuiteten ikke blir ivaretatt gjennom begrenset samvær (HR-2020-964-U). Derimot er det viktig påpeke at ingen av de følgende ankesakene fikk medhold. En slik antydning vedrørende manglende vektlegging av kultur blir understreket av blant annet Møller og Skytte (2004, s. 170). I deres studie fant de ut at ved omplassering følte foreldrene at forhold som etnisitet, kultur, religion og språk stort sett ikke blir tatt hensyn til, og som kan føre til dilemmaer og konfliktfylte familierelasjoner. Mulige konsekvenser ved en slik mangel kan føre til redusert mulighet for å opparbeide seg en relasjon med sine egne barn. Det ble understreket at det var behov for at foreldre med minoritetsbakgrunn i større grad blir tatt med i betraktning ved plassering (Møller & Skytte, 2004, s. 170). I de nyere dommene ser vi tendenser til at det er mer rom for refleksjon og diskusjon rundt barnets kulturelle tilhørighet, men at det fortsatt ikke stilles kritiske spørsmål til hvordan Høyesterett kan bevare en slik kontinuitet. Sett i lys av våre funn ser vi at samvær med biologiske foreldre blir begrunnet for å ivareta denne kulturelle tilhørigheten. Det hadde vært interessant dersom Høyesterett kom med konkrete vurderinger på hvordan kultur kan bli ivaretatt ved samvær for å ivareta barnets kulturelle tilhørighet.

Et viktig funn ved Høyesterettsdommene er at selv om det blir innført begrenset samvær vurderer de at samvær har en viktig og essensiell side ved seg (HR-2020-2081-A). I henhold til at samvær kan representere kontakt med barnets etniske, kulturelle og språklige bakgrunn ved at de får tilbragt tid sammen med sine biologiske foreldre. Dette er noe som Høyesterett

påpeker kan isolert sett tale for en form for justering av samværsomfanget (HR-2021-476-A). Minoritetskulturelle barn som blir plassert i majoritetskulturelle fosterfamilier kan oppleve at barnets rett til familieliv til sin biologiske familie, som forankret i Barnekonvensjonen artikkel 30 kan bli truet (Haugli & Havik, 2010, s. 123). Det blir poengtert at det er behov for «proessorientert og erfaringsbasert kunnskap», når det gjelder samvær og betydningen kontakten har for barnet og familien. Samvær bør tilrettelegges slik at alle parter blir fornøyde, at det fungerer og eventuelt når samvær ikke er ønskelig (Backe-Hansen et al., 2010, s. 75). Samvær bør begrunnes for å ivareta relasjonen og tilknytningen til sine biologiske foreldre, ikke kun bevare den kulturelle kontinuiteten. Det er ønskelig med et større fokus på dette området og betydningen det kan ha for barnet.

I våre funn ser vi at Høyesterett erkjenner at det skal tas tilbørlig hensyn til barnets etniske, religiøse, språklige og kulturelle bakgrunn, som må respekteres og sikres på en måte som er til barnets beste, og ikke strider mot hensynet til å beskytte barnet og gi forsvarlig omsorg. I enkelte tilfeller ser vi i noen dommer at barnets beste i forhold til sårbarhet eller tilknytning, får større plass enn barnets beste vedrørende kultur og etnisitet, der Høyesterett av og til problematiserer dette spenningsfeltet. Barnets beste er et begrep som krever en del tolkninger, og bør vurderes ulikt for hvert enkelt barn. Siden barnets beste kan ha ulike betydninger ut ifra hvem som tolker og vurderer begrepet. Høyesterett er et rettsorgan og dommene kan derfor i den grad bære preg av deres tolkninger av begrepet. Vi ser i våre funn at barnets beste blir brukt i vurderinger om samvær, og at et aspekt ved barnets beste er å ha kjennskap til sin kulturelle bakgrunn. Vi ser derimot ingen vurderinger om barnets mening rundt samvær, og om det faktisk er til barnets beste å ha samvær med biologiske foreldre for å få kjennskap til sin kulturelle bakgrunn. På den annen side kan det stride imot barnets beste å ha samvær med biologiske foreldre hvis det har vært vold i bildet og der det kan være fare for retraumatisering for barnet. Vi ser i tidligere forskning om en undersøkelse der enkelte fylkesnemndsvedtak viste til vurderingene til Høyesterett om samvær. Det blir vist til at en måte å ivareta barnets kultur når det gjaldt språk og religion, er å ha samvær med foreldre eller søsken. De mener at samvær bør ikke presses på barnet for å ivareta slik kulturkontinuitet (Aarset & Bredal, 2018, s. 136). De konkluderer med at en slik kontinuitet bør ses på som et individuelt behov som barnet selv skal få bestemme. Slike spørsmål om samvær bør gjøres uavhengig av slik kontinuitet, og at barneverntjenesten og nemnda i liten grad tar hensyn til kulturforskjeller i hvordan omsorg uttrykkes (Aarset & Bredal, 2018, s. 139). I våre funn ser vi ikke alle

nyansene ved avgjørelsene til barnevernstjenesten, men slik vi tolker det ser vi at vurderinger angående kultur og uttrykk for kulturell oppdragelse ikke er like fremtreden i våre funn.

Blant de 17 dommene i utvalget vårt, fant vi kun to der det blir vist til hvordan fosterforeldrene kan opprettholde og ivareta den kulturelle tilhørighet til det enkelte barnet. I de to dommene kommer det frem at fosterforeldrene anstrenger seg for å bevare den kulturelle tilhørigheten og at de ønsker å informere barnet om dens bakgrunn (HR-2004-1112-Rt-2004-1046) og (HR-2019-1272-A). Sett i lys av de to dommene, reflekterer det våre funn ved at vi ser lite fokus i Høyesterettsdommene på hvordan fosterforeldrene kan ivareta, og opprettholde en slik kulturkontinuitet. I våre funn ser vi at Høyesterett erkjenner viktigheten av barnets etniske bakgrunn, der det blir påpekt at det er viktig å ivareta kulturen ved plassering. Derimot viser Høyesterett til at det er viktigere at fosterforeldrene er personlig egnet og har god nok omsorgsevne, enn om de har etnisk minoritetsbakgrunn. Våre funn tilsier at fosterforeldrenes rolle ved plassering ikke har fått stor nok plass. Siden fosterhjemsplassing ofte blir langvarig, stiller vi oss undrende til om det ikke burde gis mer plass til hvordan de kan ivareta en slik kulturkontinuitet. Vi stiller oss og spørsmål til om dette når opp til FNs barnekonvensjon vedrørende respekt for kultur og religion som Backe-Hansen et al., (2010, s. 37-38), også har stilt seg undrende til. I våre funn kommer det frem at biologiske foreldre får veiledning, men vi finner ingen råd om at fosterforeldrene bør få veiledning for å lære seg om barnets kulturelle tilhørighet. Vi mener det burde vært økt fokus på hva fosterforeldrene kunne bidratt med for opprettholdelse av barnets kulturelle og språklige bakgrunn. Et studie viser at identitet kan styrkes ved at fosterforeldrene mottar veiledning fra fagperson med generell og spesifikk kulturkompetanse. Å bevare og opprettholde ens kulturell identitet er komplisert (Haugli & Havik, 2010, s. 123), og sett i lys av det er det derfor viktig å sette rammer for ikke bare hvordan biologiske foreldre kan ivareta kulturelle tilhørigheten, men også fosterforeldrene.

I denne studien ble vi oppmerksomme på en utvikling vedrørende formuleringer knyttet til kultur, religion og etnisitet. I forhold til at Høyesterettsdommerne har valgt en annen måte å formulere seg på i eldre dommer versus i nyere dommere i utvalget vårt: «(...) riktig etniske kontekst» (HR-1994-68-A-Rt-1994-805), i følgende dom blir det ikke lagt vekt på hva som betegnes som «riktig etnisk kontekst». I tillegg fant vi noen utsagn som kan antyde til en viss form for kategorisering og annengjøring, «(...) hun er mørk i håret og bærer preg av sin etniske bakgrunn, men det heter også at hun ikke er påfallende ulik norske barn» (HR-1994-

68-A-Rt-1994-805). Kategorisering og hvordan ens kategorisering påvirker ens handlinger er et viktig aspekt å reflektere over. Skytte (2019, s. 23) beskriver at en konsekvens av kategorisering kan være å begrunne menneskers atferd isolert på bakgrunn av hvilken kultur og religion som vedkommende tilhører. Det er 27 års mellomrom mellom 1994 og til 2021. Omtrentlig 30 år tidsforskjell kan medføre en rekke endringer i samfunnet på forskjellige måter, deriblant hva man anser som etiske riktige formuleringer om andre mennesker knyttet til ulikheter ved utseende, kultur og etnisitet. Det er dermed ikke overveiende overraskende at formuleringene i Høyesterett fra 1994 reflekterer dette. Utvikling med tanke på holdningsendringer i samfunnet og hvordan man skal respektere ulikheter ved utseende, kultur og etnisitet er noe som gjenspeiler seg i vårt utvalg.

8.2 Medvirkning når barn har en annen kulturell bakgrunn

I dette kapittelet skal vi drøfte tre underpunkter. *Barnets beste som førende prinsipp*, der vi diskuterer barnets beste, og hvordan det får uttrykk i vurderingene til Høyesterett. *Blir barna hørt om spørsmål knyttet til kultur?* der vi kommer til å diskutere hvordan barns medvirkning fremkommer i Høyesterettsdommene.

8.2.1 Barnets beste som førende prinsipp

I funndelen vår ser vi at barnets beste er et viktig moment ved vurderinger om samvær for Høyesterett. Det blir understreket i dommene at, «(...) barnet har rett til å bli hørt og er et førende prinsipp i saker om barn» (HR-2021-474-A). Ut ifra våre funn kan man stille seg ettertanke til I i forhold til Høyesterett sin vektlegging av slike formuleringer. Enkelte av momentene ved barnets beste kan bli formulert som et juridisk spørsmål. Ut ifra våre funn tolker vi at Høyesterett enkelte ganger mener det er andre momenter som bør vektlegges i større grad enn barnets medvirkning og rett til kultur, som eksempelvis barnets beste i forhold til behov, sårbarhet og tilknytning til omsorgspersonene sine. Det er viktig å ta forbehold om at ikke alle momenter og vurderinger i de ulike sakene fremkommer i saksgangen, med tanke på at mange av dommene har vært igjennom en lang saksprosess. Barneverntjenestene er med på å påvirke vurderingene i dommene. Barnevernstjenesten har et ansvar for å ivareta barnets beste og retten til kultur, påpekte Hofman (2010, s. 155). Hun mener det er vanskelig å kontrollere de juridiske vurderingene om det nye plasseringstedet til barnet ivaretar disse momentene. Hun konkluderte og viste til at de fleste saker som omhandler plasseringsspørsmålet er det fravær av barnets beste, kulturelle bakgrunn og hensyn til kultur. Hun understrekte at det kan få store konsekvenser for barnet fordi retten ikke kan overprøve

plasseringsstedet (Hofman, 2010, s. 155). Gerdts-Andresen (2020, s. 151) på sin side viser i sin studie at vedtak foretatt av fylkesnemnda, fremstår som tilfeldig med tanke på vurderinger og utmålinger knyttet til mengde og varighet av samvær med barn og foreldre. Samt at det ikke er gjort funn av skisserte sammenheng mellom omfanget, antall samvær og vurdering om barnets beste (Gerdts-Andresen, 2020, s. 151).

Sett i lys av våre funn kan vi se likhetstrekk med følgende påstander fra Gerdts-Andresen (2020, s. 51) og Hofman (2010, s. 155). På den andre siden kommer det frem i en av dommene at, «(...) etter samvær må barnets kulturelle rettigheter ut fra dette respekteres og sikres så langt dette er i samsvar med barnets beste og ikke kommer i konflikt med barnets grunnleggende rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse (...)» (HR-2021-475-A). En gjennomgående tråd i våre funn er at lignede utsagn er noe som blir omtalt jevnlig, men det kan stilles spørsmål ved hvor stor plass dette får i vurderingsprosessen. Vi ser endringer fra Gerdts-Andresen sitt studie, der hun mener barnets beste i forhold til antall samvær kan være tilfeldig. Derimot ser vi i våre funn at barnets beste er et viktig moment (Gerdts-Andresen, 2020, s. 151) ved vurderinger av samvær. På den annen side ser vi antydninger til at barnets beste kan være styrende vedørende barnets behov, sårbarhet og tilknytning til sine omsorgspersoner. Slik vi tolker det ut ifra våre funn ser vi at barnets beste vedrørende rett til kultur kan bli fraværende ved vurderinger til Høyesterett, som kan få konsekvenser for barnets plasseringssted, og ivaretagelsen av den kulturelle tilhørigheten til barnet.

I våre funn ser vi lite dokumentasjon om vurderinger vedrørende barnets formening om samvær, i den grad om barnet synes det fastsatte samværet er greit eller ikke. Å la barnet få informasjon og få medvirket er en del av barnets beste vurdering. Barnets beste er et vanskelig førende prinsipp og krever en del skjønnsmessige vurderinger og tolkning . En viktig del av barnets beste er å vurdere tiltak opp mot det biologiske prinsipp, minste inngrepsprinsipp, legalitetsprinsipp og at det skal være minst mulig skadelig for barnet (Tveter & Kløvfjell Advokatfirma). Det er viktig at barnet føler seg sett og hørt under saken slik at man kan vurderer det opp mot de andre prinsippene, og finner et tiltak som er til barnets beste. Det kan samsvare med en undersøkelse om at barn ikke får nok informasjon om samvær, der det blir vist til at: «62% ikke har fortalt hva som er viktig for dem med samvær» (Forandringsfabrikken Kunnskapssenter, 2021, s. 8). Vi fant at Høyesterett nevnte rapporten i en av dommene (HR-2021-474-A), men finner ingen dokumentasjon på hvordan undersøkelsen kan bli brukt i den enkelte sak. Barnets beste er et viktig moment når man skal

argumentere for de ulike vurderinger. I Høyesterettsdommene kommer det frem at en viktig vurdering ved barnets beste er barnets ønsker, som medvirkning. Sett i lys med statistikken fra en undersøkelse fra Forandringsfabrikken (2021, s. 8) kan man stille seg spørsmål om gjenforeningsmålet er realistisk, i den grad at ingen av barna mente dette var målet med samvær. Sett opp mot undersøkelsen fra Forandringsfabrikken (2021, s. 65) ser vi at vurderinger og dokumentasjon om tilbakeføring eller målet for samvær blant barna ikke er særlig fremtreden. Lignende funn blir avdekket i Gerdts-Andresen (2020, s. 52) sitt studie, der det kommer frem at det var mangel på henvisning til individuelle forhold ved barnets situasjon og empiriske studier, som underbygger at samværsreguleringen bidrar til utviklingsfremmende rammer for barnet (Gerdts-Andresen, 2020, s. 52). Det kan stilles spørsmål ved hvorfor ingen av de 100 barna nevnte tilbakeføring og eller målet med samvær. Det er vanskelig å vite om tiltaket er til barnets beste og ønsker hvis de ikke får informasjonen de trenger, slik at de kan danne seg en formening om saken. Sett i lys av dette kan det tenkes å bli vanskelig å gjennomføre en vurdering som stiller seg til barnet beste og dets ønsker, noe som utgjør en sentral del av vurderinger til Høyesterett.

8.2.2 Blir barna hørt om spørsmål knyttet til kultur?

I våre funn fant vi ut at en gjennomgående tråd i dommene er at Høyesterett brukte sakkyndige til å innhente informasjon om barnet og om dets situasjon. Vi fant kun fire dommer der barnets egen stemme kom frem (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046, HR-2021-474-A, HR-2020-1967-A og HR-2021-475-A). I de resterende 13 dommene ble sakkyndige brukt til å tale på vegne av barnet, i tillegg til å se og vurdere barnets fysiske og psykiske utvikling. I funndelen fant vi at i fem dommer snakket fosterforeldrene på vegne av barnet, og eventuelle ønsker de hadde om samvær, som man kan finne i for eksempel (HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046). Funndelen vår kan gi en indikasjon om at barnets egen stemme har fått begrenset plass, og informasjon fra barn kommer stort sett frem gjennom sakkyndige. I våre funn brukes sakkyndige og til å innhente informasjon fra andre instanser som barnevernstjeneste, skole eller fosterforeldre. Sett opp mot viktigheten av barnets stemme, mener vi det burde muligens vært mer synlig enn det er i vårt utvalg. En viktig del av å la barnet få være delaktig og uttale seg er at barnet får mulighet til å medvirke i sin egen sak. Sett i lys av objektrelasjonsteorien (Thrana, 2008, s. 24-25) om at alle barn har en evne til å kommunisere og gjeldene lovverk. Indikerer det at et barn kan gi uttrykk fra tidlig alder om hva de ønsker og deres behov, sett opp mot alder og modenhet. Derimot ut ifra våre funn kan det antydes at dette ikke samsvarer med Høyesterett sine begrunnelser, i forhold til at vi finner

kun fire dommer der barnets egen stemme kommer frem. Alderen på barna der det står direkte sitat er følgende: to av barna er syv år, et barn på elleve og et barn på tolv år. I de resterende dommene er det 12 barn i utvalget vårt som er eldre enn syv år, og som kan gis anledning til å uttale seg, se *tabell 2* med oversikt over barnets alder. Gerdts-Andresen (2020, s. 152) belyser at utmålingen av samvær kontinuerlig må ivareta og ha barnets perspektiv, herunder barnets særegne behov som skal utgjøre normen for kontaktform og hyppighet av samvær. Å innta og holde et barneperspektiv er viktig, og kan fremheves ved å vise direkte til barnets meninger. I utvalget vårt finner vi derimot at det er lite dokumentert, særlig i vurderingsprosessen. På den annen side viser Høyesterett tydelige vurderinger angående barnets mening og syn på samvær i forhold til at i to av dommene er det like kapitler med samme oppbygning (HR-2021-475-A) og (HR-2021-476-A). I tillegg deler de likhetstrekk med en annen dom som har samme kapittel i forhold til rettspraksis og vurderer blant annet barnets syn på saken (HR-2021-474-A). To av disse dommene er barnets egen stemme med, og et fåtall av dommene i utvalget vårt har barnets egen stemme og deres mening fått plass i forhold til vurderinger av dommen. Det er andre momenter som barnets beste og foreldrenes omsorgskompetanse som vi ser i større grad blir vektlagt, enn barnets medvirkning. Denne antydningen kan ses i sammenheng med to internasjonale studier der, sosialarbeidere i USA (California), England, Norge, (Križ & Skivenes, 2017) og Israel ble intervjuet om dere synspunkt rundt barns medvirkning (Kosher & Ben-Arieh, 2020, s. 11-12). Et funn som ble trukket frem i begge studiene er at, sosialarbeiderne anerkjenner at det er viktig å høre barnet og dets synspunkter, men at det ikke alltid blir tatt med i betraktningen eller i beslutningen (Križ & Skivenes, 2017, s. 18). Vurdering av hvorvidt barnets stemme kommer frem i dommene kan være vanskelig å vurdere, fordi saksgangen kan ha vært igjennom flere rettsrunder. Sett i lys av forskning og teori som er presentert her, ser vi et fellestrekk om at de mener man bør utforme og supplere med ny forskning. Der man kan måle barns deltakelse, og hvordan de får vært en del av beslutningstakingen (Križ & Skivenes, 2017, s. 20-21). Det blir foreslått at det er viktig å lage et rammeverk eller struktur på hvordan barnet kan få medvirket (Strandbu & Vis, 2016, s. 160-161). En lignende studie foreslår at det bør utarbeides en deltakelsesmodell der barnas sosiale posisjon kan komme mer i betraktning (Moosa Mitha, 2005, sitert i Fylkesnes et al., 2018, s. 346). Ved å utvikle en slik type modell kan det muligens bli enklere og blant annet adressere utfordringer, når det gjelder barnet og barnets medvirkning (Moosa Mitha, 2005, sitert i Fylkesnes et al., 2018, s. 346). En annen form for struktur eller rammeverk kan ses i lys av Shier (2001, s. 116) sin modell som er en forbedret versjon av to eldre modeller, der man til en viss grad kan måle barns medvirkning. Ut ifra våre funn blir nivå en og to dekket

som innebærer at barnet blir hørt og får uttrykt sine meninger (Shier, 2001, s. 111-112). Det som er tydelig, er at nivå tre og fem skiller seg ut fra vårt utvalg. Det kan stilles spørsmål vedrørende våre funn om barnets mening som en juridisk vurdering, vi ser det er andre momenter som blir vurdert i større grad enn barnets mening. Helsetilsynet (2019, s. 80) har stilt seg samme spørsmål, «(...) i mange saker virker det som om barnets synspunkter er tatt med som en form for sjekkpunkt, uten at det tas med i beslutningsgrunnlaget». (Helsetilsynet, 2019). Ved å utforme slike målinger, rammeverk eller andre verktøy for å måle barns mening, kan det bidra til at barnets mening får større vektlegging i dommene og ikke kun blir brukt som et sjekkpunkt. Samt at man inntar et mer refleksivt blikk på hvordan barn kan få medvirket og bli hørt, som kunne vært med å bidra til at Høyesterett sine vurderinger sammen med sakkyndige kunne opparbeidet seg verktøy, som muligens gjør det enklere å måle og sørge for at barnets mening får plass i dommen.

8.3 Betydningen av EMD

En gjennomgående tråd vi ser i vår studie er at praksis fra EMD gjentatte ganger blir referert eller henvist til i Høyesterettsdommene vedrørende barnets beste, samvær og gjenforeningsmålet. Et viktig funn vedrørende EMD er at henvisninger ofte blir brukt for å understreke viktigheten av samvær, slik at man kan oppnå gjenforeningsmålet. Gjennom Forandringsfabrikken (2021, s. 65) sin undersøkelse blir det formulert et lignende utsagn. Der det blir understreket at en viktig oppgave for EMD og domstolene er å tilrettelegge for gjenforening gjennom samvær, og at det skal være et overordnet mål (Forandringsfabrikken Kunnskapssenter, 2021, s. 65). Derimot kommer det frem i funndelen vår at hvis foreldrenes interesser er i konflikt med barnets, påpeker EMD at man må «strike a fair balance». Det innebærer at domstolene må legge særlig hensyn til barnets beste, og at hvis de ikke er forenlig med barnets beste eller ønsker må foreldrenes interesse vike. Et resultat av dette kan være at samværet blir begrenset, men det skal da foreligge ekstraordinære tilfeller for minstenivå eller begrensning av samvær. Videre dersom det blir bestemt at de biologiske foreldrene ikke får noe samvær med barnet sitt. Det som legges i begrenset samvær ifølge Haugli og Havik (2010, s. 125-125) er at: «det blir kun gjennomført en til to ganger i året eller sjeldnere». Sett i lys av dette er samvær viktig for å kunne opprettholde familielivet, og for at barnets biologiske foreldre kan få muligheten til å prege barnets utvikling (Haugli & Havik, 2010, s. 125-126). Det er utfordrende å vurdere samvær og man kan møte på elementer som gjør det vanskelig å la barnet få medvirke, fordi forholdene tilsier at det er andre momenter

som bør vektlegges i større grad. Bruk av praksis fra EMD og henvisinger til tidligere saker som har blitt bragt opp til domstolene kan ses i lys av kritikken Norge har fått de siste årene. «Så langt er det kommunisert 43 saker om barnevern mot Norge, og Norge er domfelt i totalt 14 saker» (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2021). Kritikken omhandler at gjenforeningsmålet ikke er ivaretatt godt nok i forhold til samvær, og at det norske barnevernet har brutt retten til familieliv EMK artikkel 8. Sett i lys av barnevernssaker i EMD kan det implisere at Høyesterett har reflektert over denne kritikken Norge har mottatt de siste årene og prøvd å innrette seg. Videre viktigheten av å ivareta det biologiske bånd ved samvær. Kritikken har vært en faktor for å utvikle en ny barnevernlov. I den nye lovgivningen hevdes det at samvær skal bli styrket gjennom lovhjemmelen (Barne- og familiedepartementet, 2021) og at tillegges økt fokus på barnets behov og kulturelle tilhørighet (Nyseter, 2021).

9.0 Oppsummering

Denne studien har hatt som formål å undersøke og kartlegge hvordan Høyesterett forstår og begrunner retten til samvær med biologiske foreldre når det gjelder barn med etnisk minoritetsbakgrunn. I tillegg skulle studien undersøke hvilke vurderinger som ble gjort knyttet til barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet. Videre har vi sett på hvordan barnets stemme fremkommer i dommene, og hvilke vurderinger Høyesterett har gjort seg knyttet til barnets rett til medvirkning.

For å svare på studiens problemstilling og forskningsspørsmål valgte vi å gjennomføre en kvalitativ dokumentanalyse av Høyesterettsdommer. Den vitenskapsteoretiske tilnærmingen vi har valgt i dette studiet er hermeneutisk og sosialkonstruksjonistisk syn. Vår studie er basert på våre tolkninger av datamaterialet, og vi har anerkjent at vår forforståelse kan påvirke tolkningen vår. For å analysere og kategorisere våre funn har vi valgt å bruke induktiv og deduktiv metode. Studiens funn har blitt diskutert i lys av forskning og teori, der vi har hatt særlig fokus på samvær, kultur og barns medvirkning. I følgende kapittel skal vi oppsummere studiens viktigste funn og beskrive styrker og begrensinger ved vår studie. Avslutningsvis skal vi vise til implikasjoner for videre forskning.

9.1 Studiens viktigste funn

Denne studien viser at Høyesterett forstår og begrunner retten til samvær med biologiske foreldre ut ifra komplekse og mangfoldige vurderinger. Vi finner at Høyesterett vektlegger gjenforeningsmålsettingen når de begrunner samvær med barnet og biologiske foreldre. Et viktig aspekt er at samvær ikke skal være negativt for barnet, som er i tråd med begrepet «undue hardship» fra rettspraksis i EMD, som omhandler at barnet ikke skal utsettes for urimelige belastninger. I denne studien ser vi at praksis og avgjørelser i EMD blir ofte nevnt i dommene. Dette er noe som muligens kan gjenspeile kritikken Norge har fått i forbindelse med barnevernssaker, som har omhandlet manglende vektlegging på gjenforening og brudd av retten til familieliv. Vi ser i vårt utvalg at Høyesterett belyser at for å nå gjenforeningsmålet innenfor et tilpasset tidsperspektiv, er det vesentlig at samvær sikrer å opprettholde, styrke og utvikle båndene mellom barnet og biologiske foreldre, i samsvar med barnets beste. Viktigheten av at samværet er til barnets beste er noe vi finner at Høyesterett legger særlig vekt på når de forstår og begrunner samvær. Ved omfanget av samvær ser vi noen gjennomgående faktorer for å redusere eller øke samvær. Foreldrenes samværskompetanse herunder deres evne til å møte og forstå barnets behov og reaksjoner, barnets sårbarhet og barnets reaksjoner på samværet. De sistnevnte punktene er noe vi ser Høyesterett særlig vektlegger ved omfanget av samvær, som inkluderer sakkyndiges vurderinger om barna i dommene, der det blir trukket frem deres oppveksthistorie og psykiske belastninger, eller traumer i barndommen og erfaringer med sviktende omsorg. Vi ser at de omtalte punktene kan tale for justering av samvær.

Vi fant at Høyesterett begrunner samvær med biologiske foreldre, skal ivareta barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet, men at dette ikke skal stride med hensynet til barnets beste og retten til forsvarlig omsorg og beskyttelse. Vi ser at Høyesterett i større grad vektlegger barnets sårbarhet og tilknytning, og at det blir gitt mindre plass til vurderinger som omhandler barnets rett til kultur, språk, religion og etnisitet. Høyesterett vurderer at samvær med biologiske foreldre med etnisk minoritetsbarn har en egenverdi, ved at samværet representerer kontakt med barnets kulturelle bakgrunn. Vi ser samtidig at Høyesterett holder frem at barnets mottakelse for å lære om kultur er sentralt. Videre blir det problematisert at samværet kan få en utfordrende dimensjon når barnet og biologiske foreldre ikke deler felles språk. Det fremkommer at barnets rett til kjennskap til sin kultur må ivaretas uavhengig av fosterforeldrenes og de biologiske foreldrenes kulturbakgrunn. I denne sammenheng ser vi mangel på at Høyesterett i stor grad holder frem konkrete eksempler, som omhandler hvordan

fosterforeldrene og biologiske foreldre ved samvær kan ivareta barnets kultur. Vi ser at når Høyesterett vurderer hvordan man kan ivareta barnets kultur, språk, religion og etnisitet at de i større grad refererer til lovparagrafer uten å komme med konkrete vurderinger knyttet til særlig språk, religion og etnisitet.

Vi finner at når barnets stemme fremkommer i dommene er dette i størst grad i form av uttalelser fra sakkyndige, fosterforeldre eller andre. I et fåtall, herav fire dommer, kommer barnets egen stemme frem. Dette er i form av korte sitater som stort sett omhandler samvær. Dermed synes vi at barnets medvirkning ikke er like fremtreden i dommene, i den grad at der det fremkommer dokumentasjon på barnets stemme, er dette som regel i form av at om barnet ønsker samvær. To dommer i utvalget skiller seg ut ved det faktum at de har et eget underkapittel om barnets syn eller mening på samvær. Det fremkommer heller andre vurderingsmomenter som får større plass, som barnets sårbarhet eller barnets reaksjoner på samvær. Det er viktig å bemerke seg at barnets stemme og medvirkning i større grad kan være dokumentert i andre deler av saksgangen, eller i andre rettsorganer som saken har vært behandlet i, enn det fremkommer dokumentert i vårt utvalg.

9.2 Studiens styrker og begrensinger

I denne studien kan det vises til både styrker og begrensninger. Vår studie består av 17 Høyesterettsdommer. Å overføre basert på våre funn fra dommene om samvær med etniske minoritetsbarn, vil dermed være utfordrende med tanke på at utvalget er relativt lite. Informasjonen og kunnskapen vi har fått fra dommene kan likevel bidra til å belyse og øke hvordan Høyesterett forstår og vurderer når de tar stilling til samværsspørsmålet med etniske minoritetsbarn.

Et vesentlig aspekt kan være at dommene i utvalget vårt er komplekse saker med flere involverte parter. Ved det faktum at samværsspørsmålet blir behandlet i Høyesterett, innebærer dette at det forekommer saksopplysninger og behandling som er dokumentert i vedtak i fylkesnemnda, samt i dommene fra tingretten og lagmannsretten. Det kan dermed være tilfelle at det er begrenset når det gjelder hvilken dokumentasjon som fremkommer i dommene. Det kan for eksempel være dokumentasjon på barnets stemme og meninger om samværet som ikke fremkommer dokumentert i Høyesterettsdommene, men som kan være dokumentert i fylkesnemnda, tingretten eller lagmannsretten. Dermed er opplysningene og

dokumentasjonen i Høyesterettsdommene noe som gjenspeiler hva Høyesterett anser som sentrale og betydningsfulle opplysninger fra de tidligere rettsinstanser. Videre kan en styrke i vår studie knyttes til det faktum at avgjørelsene i Høyesterett er førende for rettspraksis, og gir viktige implikasjoner og retningslinjer for tolkningen av både lovverket og problemstillinger.

En svakhet ved vår studie kan være at Høyesterettsdommene ikke er produsert for å bidra til forskning. Dermed kan det være tilfelle at detaljer og opplysninger som kunne vært av betydning for å besvare vår problemstilling og forskningsspørsmål, ikke er med. Vi fant lite forskning om Høyesterett, som inkluderte samtlige av de temaene vi ønsket å belyse. Vi valgte derfor å inkludere annen relevant forskning som kan informere vårt prosjekt. Dette kan tenkes å ha sammenheng med at det er færre saker som blir behandlet i Høyesterett.

En styrke ved vår studie kan være at Lovdata har anonymisert personlige opplysninger om identiteten til barna, de biologiske foreldrene og fosterforeldrene. Dette er noe som beskytter hensynet til personvernet, og de sensitive opplysningene som fremkommer i dommene.

9.3 Implikasjoner for videre forskning

I oppgavens forskningskapittel gjorde vi rede for forskning som omhandlet oppgavens temaer, herunder samvær, kultur, etnisk minoritet, fosterhjem og barns medvirkning. Vi fant at det var en mindre andel av studier som omhandlet forskning om disse temaene i Høyesterett. I dette kapittelet vil vi derfor komme med implikasjoner for videre forskning som kan være nyttig og interessant å undersøke nærmere.

Det ville vært spennende å se forskning med Høyesterettsdommer etter den nye lovgivingen i barnevernloven har tredd i kraft. Herunder eventuelt på hvilken måte den nye lovgivningen, med blant annet eget kapittel i loven om samvær, påvirker og eventuelt gir føringer på vurderinger om samvær, kultur og barnets medvirkning i Høyesterettsdommene.

Det kunne vært nyttig med forskning med intervju av dommere i Høyesterett om hvordan de forstår begrepet kultur. Det kunne vært interessant å få ytterligere innblikk i deres forståelse om hvordan kultur kan ivaretas når det gjelder samvær med etniske minoritetsbarn. Det ville også vært spennende om man foretok et studie om barn som har blitt plassert i fosterhjem, og hvordan de opplevde at sin kulturelle tilhørighet ble blitt ivaretatt.

Det hadde vært interessant å undersøke nærmere hvordan barns deltakelse og rett til medvirkning fikk plass ved vurderingene i Høyesterettsdommene. En interessant faktor for å belyse dette kunne vært å ha intervju eller fokusgrupper med barn, og hørt deres mening om medvirkning, og hvorvidt de opplevde å bli hørt. Det hadde vært spennende om andre studier med liknende fokusområder om Høyesterett, får liknende funn knyttet til barns medvirkning.

10. Litteraturliste

Litteraturliste

- Aarset, F. M. & Bredal, A. (2018). *Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter. En gjennomgang av saker i fylkesnemnda* (0808-5013). OsloMet: NOVA.
- Backe-Hansen, E. (1999). Når det er konflikt om samvær. I Backe-Hansen (Red.), *Sakkyndig arbeid: Fag og beslutninger om barn* (s. 145-175). Ad Notam Gyldendal.
- Backe-Hansen, E., Egelund, T. & Havik, T. (2010). Barn og unge i fosterhjem: en kunnskapsstatus. *NOVA*, s. 6-79.
https://doi.org/https://pure.vive.dk/ws/files/267058/4330_3.pdf
- Barne- og familiedepartementet. (2021). *Styrker rettssikkerheten for barn og foreldre*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/bld/nyheter/2021/ny-barnevernslov/id2843407/>
- Barnevernloven. (1992a). *Barnets rettigheter under saksbehandling* (§ 6-3). Lovdata.
<https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100/§6-3>
- Barnevernloven. (1992b). *Hensynet til barnets beste* (§ 4-1). Lovdata.
<https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100/§4-1>
- Barnevernloven. (1992c). *Kort om loven*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Barnevernloven. (1992d). *Samværsrett. Skjult adresse*. (§ 4-19). <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100/§4-19>
- Barnevernloven. (1992e). *Valg av plasseringssted i det enkelte tilfelle* (§ 4-15). Lovdata.
<https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100/§4-15>
- Barnevernloven § 4-15. (1992). *Valg av plasseringssted i det enkelte tilfelle* (§ 4-15). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100/§4-15>
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Smith, L. (2019). *Barn og relasjonsbrudd: Mikroseperasjoner* (Bind 2. utg.). Fagbokforlaget.
- Brynildsrud, K. (2019). Barnevernspedagogen som rettsanvender. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagog: En grunnbok* (s. 201-214). Universitetsforlaget.
- Bufdir. (2018). *Samvær*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_o

- g_aresrelatert_vold___en_veileder_til_barnevernstjenesten/Fasene_i_en_barnevernssa
k___familie___og_sikkerhetsarbeid/Flytting/Samvar/
Bufdir. (u.å). *Hvem er barna som trenger fosterhjem?: Faride 16 år*. Bufdir.
<https://ny.bufdir.no/fosterhjem/hvem-er-barna-som-trenger-fosterhjem/faride-16-ar/>
Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Gyldendal.
Burr, V. (2003). *Social constructionism* (2. utg.). Routledge.
Christiansen, Ø., Iversen, O. & Kojan, B. H. (2016). Beslutninger om plassering utenfor
hjemmet. I Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Red.), *Beslutninger i barnevernet* (s. 108-
128). Universitetsforlaget.
Crabtree, S. M. (2019). Reflecting on reflexivity in development studies research.
Development in practice, 29(7), 927-935.
<https://doi.org/10.1080/09614524.2019.1593319>
Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods
approaches* (4. utg.). SAGE.
Daniel, B., Wassel, S. & Gilligan, R. (2010). *Child development for child care and protection
workers* (2. utg.). Jessica Kingsley Publishers.
De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2021, 16.12.2021). *Forskningsetiske retningslinjer
for samfunnsvitenskap og humaniora*. De nasjonale forskningsetiske komiteene.
[https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-
retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/](https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/)
European Court of Human Rights. (2021). *The ECHR in 50 questions*. European Court of
Human Rights. <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/50questions&c=>
European Court of Human Rights. (u.å). *The Court in brief*. European Court of Human
Rights. <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/courtinbrief>
Farahi, M., Alijeva, A. & Østtveit, T. (2020, 26.10.2020). *Barnevernet trenger flere ansatte
med innvandrerbakgrunn*. Fontene. [https://fontene.no/debatt/barnevernet-trenger-
flere-ansatte-med-innvandrerbakgrunn-6.47.739775.acb894a67a](https://fontene.no/debatt/barnevernet-trenger-flere-ansatte-med-innvandrerbakgrunn-6.47.739775.acb894a67a)
FNs, Barnekonvensjon. (1989a). *FNs konvensjon om barnets rettigheter* (Artikkel 20).
<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>
FNs, Barnekonvensjon. (1989b). *FNs konvensjon om barns rettigheter* (Artikkel 30).
<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>
FNs, Barnekonvensjon. (1989c). *FNs konvensjon om barns rettigheter* (Artikkel 12).
<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>

- Forandringsfabrikken Kunnskapssenter. (2021). *Det handler om oss: 100 barn 7-18 år om samvær i barnevernet*. Forandringsfabrikken Kunnskapssenter.
<https://forandringsfabrikken.no/det-handler-om-oss/>
- Fylkesnes, K. M., Bjørkenes, R., Iversen, C. A. & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet - En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 92(2), s.80-96.
- Fylkesnes, M. K., Taylor, J. & Iversen, A. C. (2018). Precarious participation: Exploring ethnic minority youth's narratives about out-of-home placement in Norway. *Children and youth services review*, 88, 341-347.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.03.030>
- Gerds-Andresen, T. (2020). Fastsettelse av samvær ved omsorgsovertakelse: En analyse av hvordan fylkesnemnda begrunner sin utmåling. *Kritisk Juss*, 46(2), 125-153.
- Green, J. & Thorogood, N. (2018). *Qualitative methods for health research* (4. utg.). SAGE.
- Grunnlova. (1814a). *Kongeriket Noregs grunnlov (LOV-1814-05-17)* (§
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Haugli, T. & Havik, T. (2010). *Samvær i barnevernsaker: Psykologiske og juridiske vurderinger*. Universitetsforlaget.
- Hedlund, M. & Moe, A. (2010). Redefining relations among minority users and social workers: Redefinisjon av relasjoner mellom brukere med minoritetsbakgrunn og sosialarbeidere. *European journal of social work*, 13(2), 183-198.
<https://doi.org/10.1080/13691451003690924>
- Helsetilsynet. (2019). *Det å reise vasker øynene: Gjennomgang av 106 barnevernsaker*. Helsetilsynet.
https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf
- Hofman, S. (2010). *Hensyn til kultur -til barnets beste?: En analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn* (f. Universitetet i Oslo Det juridiske, Red. Bd. nr. 84). Avdeling for kvinnerett, Universitetet i Oslo.
- Kjelsaas, I., Backe-Hansen, E., Ellingsen, D., Guldvik, M. K., Vennerød, Ø. & Pedersen, S. (2020). *Best egnede tiltak når barn barn og unge skal bo utenfor hjemmet* (134/2020). M. Economics.
https://bufdir.no/globalassets/global/nbbf/fosterhjem/best_egnede_tiltak_nar_barn_skal_bo_utenfor_foreldrehjemmet.pdf

- Kosher, H. & Ben-Arieh, A. (2020). Social workers' perceptions of children's right to participation. *Child & family social work*, 25(2), 294-303.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12685>
- Križ, K. & Skivenes, M. (2017). Child welfare workers' perceptions of children's participation: a comparative study of England, Norway and the USA (California). *Child & family social work*, 22(S2), 11-22. <https://doi.org/10.1111/cfs.12224>
- Kvaran, I. & Herbeg, B. E. (2019). Barnevernspedagogutdanningen og profesjonsutøvelsen i historisk perspektiv. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagog: En grunnbok* (s. 39-52). Universitetsforlaget.
- Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven). (1992). *Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. Del 1- Rettigheter og friheter* (Art.8). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1999-05-21-30/emkn/a8>
- Møller, S. N. & Skytte, M. (2004). *Mit barn er anbragt: Etniske minoritetsforældres fortællinger*. (04:16). Socialforskningsinstituttet.
https://viden.sl.dk/media/6014/mit_barn_er_anbragt.pdf
- Norges Høyesterett. (u.å-a). *Anke til Høyesterett*. Norges Høyesterett.
<https://www.domstol.no/no/hoyesterett/om/behandlingen/anke-til-hoyesterett2/>
- Norges Høyesterett. (u.å-b). *Behandlingen i Høyesterett*. Norges Høyesterett.
<https://www.domstol.no/no/hoyesterett/om/behandlingen/>
- Norges Høyesterett. (u.å-c). *En dom blir til*. Norges Høyesterett.
<https://www.domstol.no/no/hoyesterett/om/behandlingen/en-dom-blir-til/>
- Norges Høyesterett. (u.å-d). *Historie*. Norges Høyesterett.
<https://www.domstol.no/no/hoyesterett/om/historie/>
- Norges Høyesterett. (u.å-e). *Om Høyesterett*. Norges Høyesterett.
<https://www.domstol.no/no/hoyesterett/om/>
- Norges institusjon for menneskerettigheter. (2020). *Hvorfor dømmes Norge i EMD?: En statusrapport om barnevernsfeltet*. Norges institusjon for menneskerettigheter.
<https://www.nhri.no/2020/hvorfor-dommes-norge-i-emd/>
- Norges institusjon for menneskerettigheter. (2021, 28.april 2022). *Norge dømt i storkammer i EMD om barnevern*. <https://www.nhri.no/2021/norge-domt-i-storkammersak-i-emd-om-barnevern/>
- NOU 2012:5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling: Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Barne- og familiedepartementet.

- <https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>
- Nyseter, T. (2021). *Samvær har i mange år vært praktisert på en rigid og ureflektert måte*. Fontene. <https://fontene.no/fagartikler/samvar-har-i-mange-ar-vart-praktisert-pa-en-rigid-og-ureflektert-mate-6.47.789650.0364a41834>
- Paulsen, V. & Berg, B. (2021). Myter og realitet-innvandres møte med barnevernet. I V. Paulsen & B. Berg (Red.), *Møter mellom minoriteter og barnevernet* (s. 20-34). Universitetsforlaget.
- Proba samfunnsanalyse. (2017). *Barn med minoritetsbakgrunn i fosterhjem*. Proba samfunnsanalyse. https://proba.no/wp-content/uploads/barn_med_minoritetsbakgrunn_i_fosterhjem.pdf
- Prop. 169 L. (2016-2017). *Endringer i barnevernloven mv. (Bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-169-l-20162017/id2568801/?ch=6>
- Rugkåsa, M., Ylvisaker, S. & Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv : Sosialt arbeid med barn og familier*. Gyldendal akademisk.
- Ruud, A. K. (2011). *Hvorfor spurte ingen meg?: Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner*. Gyldendal.
- Rød, S. (2020). *Barnevernsansatte over hele landet skal kurses i lov og rett etter EMD-dommene*. Bydel Alna var først ute. Fontene forskning. <https://fontene.no/nyheter/barnevernsansatte-over-hele-landet-skal-kurses-i-lov-og-rett-etter-emddommene-bydel-alna-var-forst-ute-6.47.723710.5639a5b58a>
- Salole, L. (2020). *Cross cultural kids: En bok for deg som vokser opp med flere kulturer* (1. utg.). Gyldendal.
- Saus, M. (2021). Gjenoppretting og forsoning i barnevernets møte med urfolk og nasjonale minoriteter. I B. Berg & V. Paulsen (Red.), *Møter mellom minoriteter og barnevernet* (s. 37-51). Universitetsforlaget.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2004), 63-75.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & society*, 15(2), 107-117. <https://doi.org/10.1002/chi.617>
- Skytte, M. (2019). *Etnisk minoritetsfamilier og sosialt arbeid* (3. utg.). Gyldendal.

- Statistisk sentralbyrå. (2020). *Barnevern: Barn 0-22 år med plasseringstiltak, etter region, statistikkvariabler og år*. Statistisk sentralbyrå.
<https://www.ssb.no/statbank/table/11600/tableViewLayout1/>
- Steinrem, I., Toresen, G., Proff, G. & Proff, A. (Red.). (2018). *Barnas barnevern: Trygt, nyttig og samarbeidende for barn*. Universitetsforlaget.
- Strandbu, A. & Vis, A. S. (2016). Barnets deltakelse i beslutninger. I Ø. Christiansen & B. H. Kojan (Red.), *Beslutninger i Barnevernet* (s. 144-160). Universitetsforlaget.
- Studsrød, I. & Paulsen, V. (2019). Barnet i sentrum for barnevernspedagogenes yrkesutøvelse. I Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagog: En grunnbok* (s. 25-36). Universitetsforlaget.
- Tanggaard, L. (2015). Dokumentanalyse. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: en grunnbok* (2. utg., s. 153-167). Hans Reitzel.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlag.
- Thrana, M. H. (2008). *Vil jeg bestemme?: Om barn og ungdoms medvirkning*. Gyldendal akademisk.
- Tracy, S. J. (2010). Qualitative Quality: Eight “Big-Tent” Criteria for Excellent Qualitative Research. *Qualitative inquiry*, 16(10), 837-851.
<https://doi.org/10.1177/1077800410383121>
- Tveter & Kløvfjell advokatfirma. (u.å-a). Barnets beste- prinsippet i barnevernssaker.
<https://advokatoslo.no/barnevern/barnevernssaker/om-barnevernsrett/barnets-beste-prinsipp/>
- Tveter & Kløvfjell advokatfirma. (u.å-b). *Legalitetsprinsippet i barnevernssaker*.
<https://advokatoslo.no/barnevern/barnevernssaker/om-barnevernsrett/legalitetsprinsippet/>
- Yilmaz, K. (2013). Comparison of Quantitative and Qualitative Research Traditions: epistemological, theoretical, and methodological differences. *European journal of education*, 48(2), 311-325. <https://doi.org/10.1111/ejed.12014>
- Yin, R. K. (2011). *Qualitative research from start to finish*. Guilford Press.
- Øie, T. M. (2018). *Høyesteretts informasjonsbok*. Cappelen Damm AS.

11. Vedlegg

Oversikt over Høyesterettsdommer

2021

HR-2021-476-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2021-476-a>

HR-2021-474-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2021-474-a>

HR-2021-475-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2021-475-a>

2020

HR-2020-2081-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2020-2081-a>

HR-2020-1967-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2020-1967-a>

HR-2020-1788-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2020-1788-a>

HR-2020-979-U. Norges Høyesteretts ankeutvalg- kjennelse. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2020-979-u>

HR-2020-964-U. Norges Høyesteretts ankeutvalg- kjennelse. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2020-964-u>

2019

HR-2019-1272-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra

<https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2019-1272-a>

HR-2019-788-U. Norges Høyesteretts ankeutvalg- Dom. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2019-788-u>

2016

HR-2016-2287-U. Norges Høyesteretts ankeutvalg- Kjennelse. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2016-2287-u>

HR-2016-2262-A. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2016-2262-a>

2015

HR-2015-209-A-Rt-2015-110. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2015-209-a>

2014

HR-2014-2068-A-Rt-2014-976. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2014-2068-a>

2004

HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046. Norges Høyesterett- Dom. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2004-1112-a>

1997

HR-1997-9-B-Rt-1997-170. Høyesterett- Dom. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-1997-9-b>

1994

HR-1994-68-A-Rt-1994-805. Høyesterett- Dom. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-1994-68-a>

Tabell 1. Generell informasjon

Høyesterettsdommer	Type omsorgsovertakelse	Land
HR-2021-476-A	Fosterhjem	Land i Afrika
HR-2021-474-A	Fosterhjem	Ukjent
HR-2021-475-A	Fosterhjem	Tamilsk identitet/ kultur
HR-2020-2081-A	Fosterhjem	Land i Afrika
HR-2020-1967-A	Fosterhjem	Ukjent
HR-2020-1788-A	Fosterhjem	Thailand
HR-2020-979-U	Fosterhjem	Ukjent
HR-2020-964-U	Fosterhjem (står ikke direkte)	Land i Afrika
HR-2019-1272-A	Fosterhjem & tvangsadopsjon	Ukjent
HR-2019-788-U	Fosterhjem	Somalia
HR-2016-2287-U	Fosterhjem	Kurdiske tyrkere
HR-2016-2262-A	Fosterhjem, fratakelse av foreldreansvaret	Land i Sør-Amerika
HR-2015-209-A-Rt-2015-110	Fosterhjem & tvangsadopsjon	Filippinene
HR-2014-2068-A-Rt-2014-976	Fosterhjem	Norsk rom/ romkultur
HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046	Fosterhjem	India
HR-1997-9-B-Rt-1997-170	Fosterhjem	Pakistan
HR-1994-68-A-Rt-1994-805	Fosterhjem & adopsjon	Peru

Tabell 2. Informasjon om dommene

Høyesterettsdommer	Barn	Saken gjelder	Dom
HR-2021-476-A	B: Jente- 11 år C: Gutt- 12 år D: Jente- syv år E: Gutt- fem år	Fastsettelse av samvær mellom far og fire barn etter omsorgsovertakelse	B og C: Fire samvær med far (varighet fire timer hver gang) D og E: Seks samvær med far (varighet tre timer hver gang) Tilsyn: Barneverntjenesten gis mulighet til å føre tilsyn under samværene
HR-2021-474-A	C: Jente- syv år	Fastsettelse av samvær mellom barnet og dets biologiske foreldre etter omsorgsovertakelse	C: Seks samvær med foreldrene (varighet to timer hver gang) Tilsyn: Barneverntjenesten gis anledning til å føre tilsyn under samværene.
HR-2021-475-A	E: Gutt- 12 år F: Jente- åtte år	Fastsettelse av samvær mellom barn og dets biologiske foreldre etter omsorgsovertakelse	E: Fem samvær med foreldrene (varighet tre timer hver gang) F: Fem samvær med foreldrene (varighet tre timer hver gang) Tilsyn: Barneverntjenesten gis muligheten til å føre tilsyn under samværene.
HR-2020-2081-A	C: Jente- fem år	Anke over lagmannsrettens dom i sak om opphevelse av fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse og fastsettelse av samvær.	Anken forkastes (samværsordningen fra lagmannsretten er gjeldende). C: Seks samvær med mor (Hvert samvær finner sted over to dager med en varighet på to timer hver dag). Samværene skal skje i tilknytning til fosterhjemmet.
HR-2020-1967-A	C: Gutt- 11 år	Adgangen til å begrense telefon- og nettkontakt mellom en gutt som er plassert i fosterhjem, og hans biologiske foreldre, jf. barnevernloven § 4-19.	C: 12 samvær med hans grandtante (varighet fem timer hver gang), lyd- eller bildesamtale med C en gang hver måned samt en gang i tilknytning til jul og en gang i tilknytning til guttens bursdag. A skal ut over dette ikke ta kontakt med C uten samtykke fra barneverntjenesten. D, guttens mor, gis rett til samvær med hverandre fire timer en gang i året. Tilsyn: Barneverntjenesten gis anledning til å føre tilsyn under samværene. D skal ikke ta kontakt med C uten samtykke fra barneverntjenesten. B, guttens far, og C gis rett til samvær med hverandre fire timer to ganger i året. Tilsyn: Barneverntjenesten gis anledning til å føre tilsyn under samværene. B gis videre rett til lyd- eller bildesamtale med C fire ganger i

			året samt en gang i tilknytning guttens bursdag. B skal utover dette ikke ta kontakt med C uten samtykke fra barneverntjenesten.
HR-2020-1788-A	C: Jente- seks år	Krav om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse og tilbakeføring til biologiske foreldre, jf. barnevernloven § 4-21.	Anken forkastes.
HR-2020-979-U	C: Gutt- 10 år D: Gutt- syv år	Anke over lagmannsrettens beslutning om ikke å fremme anke i sak med krav om opphevelse av omsorgsovertakelse og fastsetting av samvær, jf. tvisteloven § 36-10 (3).	Lagmannsrettens beslutning oppheves.
HR-2020-964-U	C: Ukjent- ni år D: Ukjent- ti år	Anke over lagmannsrettens beslutning om ikke å gi samtykke til behandling av en anke etter tvisteloven § 36-10 (3) i en sak om opphevelse av omsorgsovertakelse, subsidiært økt samvær.	Lagmannsrettens beslutning oppheves.
HR-2019-1272-A	E: Gutt- syv år	Spørsmål om å ta foreldreansvaret for et barn (E) fra de biologiske foreldrene og gi samtykke til at barnet blir adoptert av dets fosterforeldre, jf. barnevernloven § 4-20.	Anken forkastes.
HR-2019-788-U	C: Jente- 13 år D: Gutt- seks år E: Jente- fire år	Spørsmål om omsorgsovertakelse og samvær etter barnevernloven.	1. Lagmannsrettens domsslutning, punktene 3 og 4, oppheves. 2. For øvrig tillates ikke ankene fremmet.
HR-2016-2287-U	C: Jente- ni år	Anke over lagmannsrettens beslutning om ikke å gi samtykke til å fremme anke over dom i barnevernssak, jf. tvisteloven § 36 (3).	Lagmannsrettens beslutning 23. juni 2016 oppheves.
HR-2016-2262-A	C: Jente- fem år B: Gutt- tre år	Overprøving av vedtak i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker i barnevernssak. Vedtakene gjelder	Anken forkastes.

		omsorgsovertakelse og overtakelse av foreldreansvaret.	
HR-2015-209-A-Rt-2015-110	C: Gutt- seks år	Spørsmål om fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon etter barnevernloven § 4-20.	Tingrettens dom stadfestes.
HR-2014-2068-A-Rt-2014-976	C: Jente- tre år	Spørsmål om samvær mellom de biologiske foreldrene og deres tre år gamle datter, som bor i fosterhjem på sperret adresse, må avskjæres helt på grunn av risiko for at noen i mors familie vil bortføre barnet.	Lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves.
HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046	C: Jente- syv år	Spørsmålet om et foreldrepar skal nektes samvær med en snart åtte år gammel datter som har vært under barnevernets omsorg siden november 1997, jf. barnevernloven § 4-19 (2) første punktum.	A og B har ikke rett til samvær med C.
HR-1997-9-B-Rt-1997-170	C: Gutt- syv år	Overprøving etter tvistemålsloven kapittel 33 av vedtak om omsorgsovertakelse.	Vedtak om omsorgsovertakelse for C født 0.0.1990 oppheves.
HR-1994-68-A-Rt-1994-805	D: Jente- to år	Rettslig prøving etter tvistemålsloven kapittel 33 av vedtak om fratakelse av foreldreansvar for et barn med sikte på adopsjon.	Byrettens dom stadfestes.

Tabell 3. Rettslig grunnlag

I følgende tabell vil vi vise til de ulike relevante paragrafene for vår oppgave.

Dom:	Barnevernloven §§ 1-6, 4-1, 4-15, 4-19, 4-21, 6-3	BK artikkel 20 og 30	Menneskerettskonvensjonen Artikkel 8	Grunnlova §§ 102 og 104	Blir EMD nevnt?
HR-2021-476-A	4-1 & 4-19	JA	JA	JA	JA
HR-2021-474-A	4-1, 4-19, 6-3	NEI	NEI	NEI	JA
HR-2021-475-A	4-1, 4-15 (1), 4-19 (1)	JA	NEI	NEI	JA
HR-2020-2081-A	4-1 & 4-19 (2)	NEI	NEI	NEI	JA
HR-2020-1967-A	1-6, 4-19, 6-3	NEI	JA	JA	JA
HR-2020-1788-A	4-1, 4-19, 6-3	NEI	JA	JA	JA
HR-2020-979-U	4-19, 4-21	NEI	JA	102	JA
HR-2020-964-U	4-21	NEI	JA	JA	JA
HR-2019-1272-A	6-3	NEI	JA	JA	JA
HR-2019-788-U	4-1, 4-19	30	JA	NEI	JA
HR-2016-2287-U	NEI	NEI	NEI	NEI	JA
HR-2016-2262-A	4-1	NEI	JA	JA	JA
HR-2015-209-A-Rt-2015-110	NEI	NEI	JA	JA	JA
HR-2014-2068-A-Rt-2014-976	4-15, 4-19	30	JA	JA	JA
HR-2004-1112-A-Rt-2004-1046	4-1, 4-19, 6-3	NEI	JA	NEI	JA
HR-1997-9-B-Rt-1997-170	4-1, 4-15, 4-19	NEI	NEI	NEI	NEI
HR-1994-68-A-Rt-1994-805	Bvl. av 1953 5, 11, 17, 19, 20, 53	NEI	NEI	NEI	NEI

